

Handlingsprogram 2017-2020

Vedtatt i kommunestyret 13.12.2016

Lier kommunes handlingsprogram 2017-2020 ble vedtatt i kommunestyret 13.12.2016.

Saksfremlegget til behandlingen besto av rådmannens beslutningsgrunnlag og virksomhetskatalog.

I dette dokumentet er rådmannens beslutningsgrunnlag oppdatert for kommunestyrets vedtak.

- Ettersom dette er kommunestyrets vedtatte handlingsprogram, og ikke rådmannens beslutningsgrunnlag er rådmannens innledning er byttet ut med ordførers innledning
- Kommunestyrets vedtak er lagt inn i dokumentet
- Rammetabellene er justert for vedtaket
- Rammetabellene er justert for avsatt lønnsvekst som ikke var fordelt
- Flytting av rammer mellom virksomheter som følge av omfordeling av ansvar
- Flytting av rammer mellom tjenesteområder som følge av omfordelt ansvar
- Virksomhetskatalogen er justert for de ovenfor nevnte forhold
- Tekst, s. 68, Viva Veidrift er rettet opp etter at HP ble vedtatt i KS.

Endringer i forhold til rådmannens beslutningsgrunnlag er markert med rød skrift

Driftsbudsjettet

1000 kr.	2017	2018	2019	2020
Kultur:				
Liunggjengen – rammeavtale	200	350	350	350
Eiksetra – aktivitetsleder, ref 2.24	200	200	200	200
Eikseterveien – kommunal overtakelse av drift, ref 2.24	150	300	300	300
Eikseterveien – veiavgift, ref 2.24	(100)	(200)	(200)	(200)
St Halvardfestival / markering	50	50	50	50
Biblioteket – aktivitet og debatt, ref 2.18	100	100	100	100
Gratis leie haller/baner- tilskudd, ref 2.4	7380	7380	7380	7380
Utleie haller/baner – inntekt, ref 2.4	(7380)	(7380)	(7380)	(7380)
Velferd:				
Økt andel korttidsplasser – kompensasjon	500	500	500	500
Seniorsentre – aktivitet/sommeråpent	100	100	100	100
Plan/samfunn:				
Mathall/MatRIKET, ref 2.14	200	100	0	0
Energi- og klimaplan	400	400	400	400
Fellestjenester/ledelse/politikk:				
Effektivisering og økt bruk IKT, ref 2.5	(750)	(750)	(750)	(750)
Skatt/utbytte:				
Utbytte – selskaper	(1200)	(1200)	(1200)	(1200)
Endringer forlik statsbudsjettet:				
Grunnskole – tidlig innsats fra januar 2017 – øremerket	2360	2360	2360	2360
Grunnskole – tidlig innsats tilbakeføres	(770)	(770)	(770)	(770)
Videreutdanning lærere	510	510	510	510
Barnehager – flere lærere fra august 2017 – øremerket	880	2120	2120	2120
Helsesøster/skolehelsetjenesten – øremerket	770	770	770	770
Økt rammetilskudd/øremerking *)	(2980)	(4220)	(4220)	(4220)
Sum	(150)	(50)	(150)	(150)

*) Tall er hentet fra budsjettvedtaket ifm Statsbudsjettet og bygger på erfaringstall og at Lier utgjør ca 0,5 % av landets befolkning. Endringer må påregnes.

Investeringsbudsjettet

Ingen endringer.

1000 kr.	2017	2018	2019	2020
Sum	0	0	0	0

2. Oppdrag, tiltak mv.

- 2.1. Det forutsettes at tiltak gjennomføres som beskrevet i grunnlagsdokumentet og budsjettvedtaket. Tiltak av prinsipiell betydning legges fram som egne saker. Avvik meldes snarest og senest ved behandling av tertialrapport/årsregnskap.
- 2.2. Følgende økonomiske forutsetninger legges til grunn for økonomiarbeidet for å sikre en «sunn» økonomi:
 - Netto driftsmargin på 1,75 %
 - Disposisjonsfond på minimum 5 % av driftsinntekter eller minst kr 100 mill
 - Gjeldsgrad på maksimum 100 % av driftsinntektene for kommunen som konsern
- 2.3. Hovedutvalgene gjennomgår budsjett for de virksomheter som sorterer under hvert hovedvalg i løpet av 1. kvartal 2017.
- 2.4. Ordningen med gratis leie av haller/baner må synliggjøres i handlingsprogrammet og etterregnes ifm årsregnskapet, ref punkt 2.4 i HP 2016-19.
- 2.5. Som følge av økt selskapsorganisering medfører dette redusert behov for administrative tjenester/stab/støtte i den kommunale organisasjon. Selskapsorganiseringen kan også medføre at kommunes behov for kompetanse endres. Rådmannen legger frem en egen sak som dokumenterer rasjonaliseringsgevinst og endret behov. Frist 1. halvår 2017.
- 2.6. Som følge av kommunereformen vil det være behov for å vurdere dagens interkommunale samarbeidsselskaper organisert som IKS, vertskapskommune selskap, § 27 selskap etc. Rådmannen legger frem en egen oversikt/sak som viser utfordringer knytte til dette. Frist 1. halvår 2017.
- 2.7. For å tiltrekke seg kvalifiserte og engasjerte medarbeidere og sikre god rekruttering iverksettes det følgende tiltak:
 - Økt bruk av alternative turnusordninger
 - Tilrettelegging for flere heltidsstillinger
 - Kompetanseplan og kartlegging av etterutdanning i hver virksomhet
 - Styrke lærlingeordningen ytterligere innen alle fagfelt gjennom at måltallet endres til 1 årsverk pr 750 innbyggere.
 - Økt bruk av praksisplasser
- 2.8. Selskaper der kommunen er hel- eller deleier oppfordres til å legge til rette for økt bruk av lærlinger, praktikanter og nødvendig språktraining etter behov.
- 2.9. Måltallet for nærvær i 2017 settes til 95 %. Arbeidet med å redusere sykefraværet og øke nærværet intensiveres ytterligere gjennom følgende tiltak:
 - Administrasjonsutvalget gjennomfører dialogmøter med de ansattes organisasjoner
 - Den enkelte virksomhetsleders følger opp sykefravær gjennom tett oppfølging av hver enkelt arbeidstager
 - Innføring av oppfølgingssystemer og månedlig rapportering
- 2.10. Intensivere arbeidet med å sikre sykelønnsrefusjon fra NAV bl.a. gjennom systematisk og løpende rapportering til administrasjonsutvalget.
- 2.11. Bratromveien 11 som bofelleskap for personer med demens foreslåes vurdert avviklet. En forutsetter at det legges frem et forprosjekt som dokumenterer at brukerne får et kvalitativt like godt tilbud og at en eventuell avvikling gir økonomisk gevinst.

- 2.12. Lier satser på digitale ferdigheter i lierskolen. Måltallet for antall PC/nettbrett i skolen pr elev fremskyndes og økes til 1 i 2018. Det fokuseres på utvikling av økt digital kompetanse. Det sikres tilstrekkelig nettkapasitet og det etableres faste rutiner for nødvendig utskifting, oppgradering og service av digitale verktøy. Rådmannen legger frem en egen sak om ulike gjennomførings- og finansieringsmodeller. Frist 1. tertial 2017.
- 2.13. For å møte økt utfordringer i hjemmetjenesten som resultat av bl.a gjeldende utskrivningspraksis fra sykehus - samhandlingsreformen – og økning i antall brukere med dobbeltdiagnoser, legger rådmannen frem en egen sak for å styrke nødvendig kompetanse og tilstrekkelig kapasitet. Målet om 50 % høyskoleutdannede og 50 % med fagbrev i løpet av HP-perioden legges til grunn. Frist 1. tertial 2017.
- 2.14. Etablering av en /MatRIKET Mathall i Ytre Lier i regi av næringen gjennom «Det regionale partnerskapet for landbruksbasert næringsutvikling i Buskerud» kan gi ønsket fremdrift for tiltaket. Kommunen stiller seg positiv til et slikt tiltak gjennom støtte til forprosjekt etter nærmere søknad og fremdriftsrapportering, og vil bidra med bl.a nødvendig planavklaringer.
- 2.15. I forbindelse med evaluering av driften ved Lier kulturscene, vurderes effektive tiltak som kan øke og sikre inntektsgrunnlaget gjerne gjennom større grad av markedsorientering og i samarbeid med frivilligheten og næringslivet.
- 2.16. Lier voksenopplæring har sammensatte oppgaver og brukergruppen er uensartet. Det legges frem en egen sak om bemanning/dimensjonering av Voksenopplæringen sett i lys av behov knyttet til mottak og integrering av flyktninger og behov for spesialundervisning og grunnskole for voksne. Frist: i løpet av 2017. Voksenopplæringen sikres hensiktsmessige lokaler i nærheten til kollektiv transport når de flytter ut fra Stoppen skole.
- 2.17. For å styrke Lier kommune som regjerende friluftskommune utarbeides det en oversikt over eksisterende ridestier i inn- og utmark i Lier. Det vurderes å legge til rette for tilbringerstier til utmark der dette mangler i samarbeid med hestenæringen og landbrukskontoret. Forslag til ridestier legges inn i prioriteringslisten for spillemidler sammen med idretts-, friluftsanlegg og turstier. Frist: i løpet av 2017.
- 2.18. Mye godt arbeid er gjennomført for å øke aktiviteten rundt Lier bibliotek. Dette arbeidet videreføres. En rekke forfattere har tilknytning til Lier og det bør vurderes egne tiltak/arrangementer rundt disse. I Lierbyen arbeides det videre med muligheten for å flytte ned på gateplan og på Tranby er det naturlig å se dette i sammenheng med tilstandsrapport for Hallingstad og Tranby skoler.
- 2.19. Tilbudet rundt Lier stasjon må bli bedre. I regi av og i samarbeid med Buskerudbyen gjennom BBP1 må tiltak for bedre tilgjengelighet rundt Lier stasjon iverksettes. Økt parkeringskapasitet, egen parkering for el-biler, sikker sykkelparkering og prøveprosjekt med matebusser må gjennomføres snarest.
- 2.20. I forbindelse med gjennomføringen av Stortingsvalget 2017 legges det frem en egen sak om tiltak som kan stimulere til økt valgdeltagelse.
- 2.21. Det legges frem en egen sak om mulig etablering av «Ferie-SFO» ved en av skolene som en forsøksordning for skoleåret 2017/18.

- 2.22. Rådmannen gjennomgår bruken av eksterne konsulenter for å sikre at disse benyttes til avgrensede oppgaver og at resultatet er etterprøvbart. Bruk av eksterne rådgivere/konsulenter rapporteres ifm tertialrapportene.
- 2.23. I forbindelse med den videre planlegging og utbygging langs Drammens-fjorden utredes energiløsninger bl.a. basert på sjøvannsbasert varmepumpeløsning. Teknologisk fagkompetanse og offentlige støtteordninger knyttet til utredning, forprosjektering og utbygging benyttes.
- 2.24. Det legges til rette for økt bruk av Eiksetra gjennom støtte til aktivitetsleder og kommunal overtagelse av driftsansvaret for Eikseterveien fra og med Eggevollen inn til Solvang. Veiavgift videreføres med mulighet for rabattløsninger og det innføres elektroniske betalingsløsninger. Etablering av en egen skibuss vurderes.
- 2.25. Godt fungerende velforeninger kan være et nyttig og viktig bidrag i lokal-samfunnsutviklingen. Kommunen vurderer om man kan bidra som pådriver til etablering av flere velforeninger basert på erfaringsutveksling fra vel som fungerer godt.
- 2.26. I forbindelse med oppfølging av den pågående analysen av sosialhjelp i regi av SOFAK gjennomgås de kommunale retningslinjer for tildeling med spesielt fokus på tilfelle hvor den kommunale støtten avviker fra lovens minstekrav. I tillegg må iverksetting av treffsikre tiltak prioriteres.
- 2.27. Rådmannen kartlegger hvorvidt kommunen i sterkere grad kan nyttiggjøre seg belønningsmidler – fra hvem og til hvilke prosjekter, beløp og egenandeler.
- 2.28. Med bakgrunn i de ulike tiltak som kommunen gjør ifm overgrep mot barn, legger rådmannen frem en handlingsplan som viser de ulike tiltakene sett i sammenheng og en vurdering om kommunen har tilstrekkelig kompetanse på dette området. Det utarbeides beredskapsplaner for skoler og barnehager. Frist: 1. halvår 2017.
- 2.29. Som et tiltak for å åpne opp og inkludere nye liunger, vurderes etablering av et eget borgertog i forbindelse 17. mai-arrangementet i Lierbyen. I den forbindelse ses det på muligheter for å samarbeide med frivilligheten. Elever i lierskolen inviteres til å lage en tilhørende fane.
- 2.30. Tidlig innsats i barnehagene er viktig. Bemanningsnormen med 6 barn/voksen fases inn i barnehagene i Lier perioden frem til 2019. Rådmannen legger frem en egen sak om hvordan bemanningsnormen kan finansieres. Frist: 1. halvår 2017.
- 2.31. Det er ønskelig at flere liunger prioriterer bruk null- og lavutslippsbiler fremfor bensin- og dieselbiler. Det legges opp til en egen ladepunktstrategi hvor det tilrettelegges for lading på pendlerparkeringsplasser, offentlige virksomheter, omstilling av bensinstasjoner til energistasjoner og belønningsmidler til sameie/borettslag som setter opp egne ladepunkter. Offentlige belønningsmidler knyttet til dette arbeidet benyttes. Frist: 1. halvår 2017.
- 2.32. Lese- og skrivevansker blant barn kan være vanskelig å avdekke. Det er ønskelig å kartlegge hvilke virkemidler, og hjelpemidler lierskolen har til rådighet. Derfor bes rådmannen om å legge fram en egen sak om hvilke tiltak skolene har i dag for å hjelpe barn med dysleksi og dyskalkuli, og hva som skal til for at Lier kan sertifiseres som en «dysleksi-vennlig skole». Frist: i løpet av 2017

Innhold

1	ORDFØRERENS INNLEDNING	8
2	OM DOKUMENTET	10
3	KOMMUNEPLAN OG PRIORITERTE MÅL FOR PERIODEN	12
4	BEFOLKNINGS- OG BOLIGUTVIKLING - UTVIKLINGSTREKK	13
5	STRATEGISKE OMRÅDER	19
5.1	Samfunn	19
5.2	Tjenesteområder	22
5.2.1	Skole	22
5.2.2	Barnehage	27
5.2.3	Helse og omsorg	30
5.2.4	Velferd	34
5.2.5	Kultur	39
5.2.6	Infrastruktur – Bygg, Vann og Avløp, Vei	44
5.2.7	Plan og samfunn	47
5.2.8	Ledelse, politikk og konserntjenester	51
5.3	Organisasjon og medarbeidere	55
5.4	Økonomi og investering	57
	Vedlegg 1 – Sentral budsjettering	79
	Vedlegg 2 - Vedtatte inv. HP 2016-2019 for 2017-2020 med prisstigning	80
	Vedlegg 3 – Handlingsrommet	83
	Vedlegg 4 - Oversikt over utvalgene	85
	Vedlegg 5 - Oversikt over vedtak i utvalgene	85
	Vedlegg 6 - Oversikt over avgifter, gebyrer og egenbetalinger	88
	Vedlegg 7 – Kommunale tilskuddssatser for ordinære ikke-kommunale barnehager	98
	Vedlegg 8 – Obligatoriske oversikter	99
	Vedlegg 9 Leseveiledning for dokumentet	104

1 Ordførerens innledning

Vi er allerede godt inne i 2017, og kommunestyrets budsjettvedtak er i ferd med å settes ut i livet. Vi har høye ambisjoner om å videreutvikle Lier som en kommune det er godt å vokse opp, leve, jobbe og etablere seg i.

Lier kommune er godt rustet til å nå våre ambisjoner, som rådmannen konstaterte i sitt beslutningsgrunnlag til handlingsprogram 2017-2020.

Robust økonomi

Lier har gjennom mange år hatt en forholdsvis robust økonomi, noe som gir oss forutsigbarhet. Det er en fordel både for innbyggere, næringsdrivende, medarbeidere i kommunen og oss politikere. Vi er alle avhengige av samspill og samarbeid for at kommunens tjenester skal fungere godt.

For 2017-2020 ønsker Lier kommunestyre, kanskje enda sterkere enn tidligere, at vår visjon «Grønne Lier – for alle innbyggere», skal fargelegge alt vi gjør og hva vi retter oppmerksomheten mot.

Lavterskeltilbud og god helse

Rådmannen trakk frem tre hovedprioriteringer for Lier kommune i år og tre år fremover. Dette er områder også kommunestyret mener det er viktig at vi satser på. De tre hovedprioriteringene er:

- God psykisk helse for alle innbyggere
- Effektiv infrastruktur
- Smarte og digitale løsninger

God psykisk og fysisk helse er viktig for å være best mulig rustet til å mestre utfordringene hverdagen gir oss. Hver og en av oss kan bidra med å være oppmerksomme medmennesker. Kommunen har ansvar for å legge til rette for gode tjenester. Alle våre flinke frivillige bidrar med det «lille ekstra». Vårt mål er at det vedtatte handlingsprogrammet skal bidra til å sy alles innsats sammen til en god helhet, for våre innbyggere.

God psykisk og fysisk helse er også den beste garantien for å lykkes i å bygge gode lokalsamfunn i årene som kommer. Lavterskeltiltak og samarbeid med frivillige er derfor et av satsingsområdene for de neste fire årene.

Gjennom konseptet Sunne og aktive liunger ønsker vi å spre og skape bevegelsesglede og matglede hos barnehagebarn og skoleelever i Lier kommune – kanskje smitter det over til foreldre og foresatte også. Mer fysisk aktivitet i skole og barnehage kombinert med kunnskapen om, og lysten på, sunne matvaner, gir effekt - også på sikt. Derfor er vi stolte over og glade for at vårt folkehelsearbeid er lagt merke til også utenfor Liers kommunegrenser.

Næringsvennlig og attraktiv

Vi ønsker at Lier kommune skal være et faglig attraktivt og hyggelig sted å jobbe. Derfor ønsker vi blant annet at kommunen skal arbeide mer strategisk med rekruttering, med enda høyere mål for lærlingeandel, og oppfordrer våre selskaper til å legge til rette for økt bruk av lærlinger og praktikanter.

I 2017 starter arbeidet med å realisere målene i strategisk næringsplan. Lier kan vise til gode resultater i blant annet NHOs «kommune-NM». Det er et uttrykk for naturlige forutsetninger for å være vertskap for næringslivet og sammenfall i næringslivets og innbyggernes interesser.

Vårt største satsingsområde i denne sammenheng er Fjordbyen på Lierstranda og Brakerøya. Sammen med Drammen kommune skal vi i løpet av 2017 nå nye milepæler. Fjordbyen er også vårt viktigste grep for å bevare Liers grønne linje og ikke minst videreutvikle den.

Som friluftslivskommune og en av landets desidert største hagebrukskommuner, vet våre næringsutøvere mye om både helse og mat.

Det er et av de beste utgangspunkt med tanke på en fremtidig helseklynge i nær tilknytning til nye Drammen sykehus. Det gir flere kompetansearbeidsplasser for hele regionen. Kombinert med innovasjonskraften i Lierlandbruket gir sammenhengen mellom mat og helse seg selv, enten det dreier seg om et ernærings- eller folkehelseperspektiv.

Vi ønsker innspill

Vi har en ambisjon om å fargelegge Lierbyen i 2017 og i årene fremover. I slutten av mars inviterer vi til gründerseminar, og håper å fange oppmerksomheten til kreative og handlekraftige sjeler.

9.-11.juni er det duket for Lierdagene. Er det noe som setter farge på Lierbyen og samler små og store liunger, så er det nettopp dette arrangementet.

Lierdagene blir også en viktig møteplass for å få dine meninger og innspill til hvordan vi skal utvikle Lier-samfunnet. I år skal vi rullere kommuneplanen. Det betyr at du har muligheten til å påvirke planleggingen av Liers fremtid. Hvor ønsker du deg sykkelveier, grønne områder for å leke og slappe av eller annet som bidrar til en bedre hverdag?

Vi kan ikke love å oppfylle alle ønsker, men du blir hørt dersom du sier ifra. Jeg håper vi hører fra deg!

Gunn Cecilie Ringdal
Ordfører

2 Om dokumentet

Styrende dokumenter

Kommuneplanen er kommunens viktigste strategiske styringsdokument, og inneholder overordnede målsetninger og retningsvalg for kommunens utvikling.

Det er også vedtatt og planlagt temaplaner som angir utvikling for følgende områder:

- Kvalitetsplan for lierskolen
- Kvalitetsplan for barnehager
- Omsorgsplan (Ny plan: Helse, omsorg og velferd)
- Boligsosial handlingsplan
- Kommunal plan for idrett og fysisk aktivitet
- Temaplan om fysiske kulturminner og kulturmiljøer
- Energi- og klimaplan
- Rusmiddelpolitisk handlingsplan
- Temaplan avløp
 - Felles hovedplan for vannforsyning og avløp i drammensregionen
- Hovedplan vann- og avløp (under utarbeidelse)
- Plan for flomberedskap og overvannshåndtering (under utarbeidelse)
- Hovedplan vei (under utarbeidelse)
- Trafikksikkerhetsplan
 - Trafikksikkerhetsplan - prioritering kommunale veier
 - Trafikksikkerhetsplan - prioritering riks- og fylkesveier
- Landbruksplan for Lier kommune
- Sykkelplassplan for Lier kommune
- Strategisk næringsplan (Under utarbeidelse)

Handlingsprogrammet skal bidra til å realisere kommuneplanens og temaplanenes målsetninger, og inneholder mål, tiltak og økonomiske rammer for kommende fireårsperiode, samt budsjett for kommende år.

Tre i ett - om dokumentet

Handlingsprogrammet er tre forskjellige dokumenter i ett:

- *Økonomiplanen* er obligatorisk og skal være fireårig.
- *Årsbudsjettet* er også lovpålagt og gjelder det første året etter vedtak.
- *Handlingsprogrammet* knytter økonomiske størrelser sammen med mål og rammebetingelser.

I Lier kommune praktiseres en ordning der rådmannen utarbeider et grunnlag for den politiske behandlingen, men det er formannskapet som former forslaget til vedtak som etterhvert blir innstilling overfor kommunestyret.

Handlingsprogrammet for Lier kommune omfatter fire strategiske områder:

- *Samfunn*
- *Tjenester*
- *Organisasjon og medarbeidere*
- *Økonomi*

Områdene er omtalt i hvert sitt kapittel med sentrale utfordringer og arbeidet med disse. Under de enkelte tjenestene fremkommer utfordringer mål og driftsbudsjettet for tjenesteområdene.

3 Kommuneplan og prioriterte mål for perioden

Lier kommunes visjon

**Grønne Lier – for alle innbyggere
Landlig og livskraftig**

Visjonen vår gir både uttrykk for vårt særpreg i dag og det Lier-samfunnet vi vil utvikle videre; en grønn kommune, nær byen og med en livskraftig befolkning, landbruk og næringsliv.

Ut fra visjonen skal kommunens arbeid bygge på følgende:

- Det gode liv for alle
- Natur og kultur som ressurs
- Langsiktig miljøutvikling

Hovedprioriteringer i handlingsprogrammet 2017-2020

Handlingsprogrammet 2017-2020 har tre hovedprioriteringer. Disse spenner over de fire strategiske områdene og preger på ulike måter de ulike delene av handlingsprogrammet.

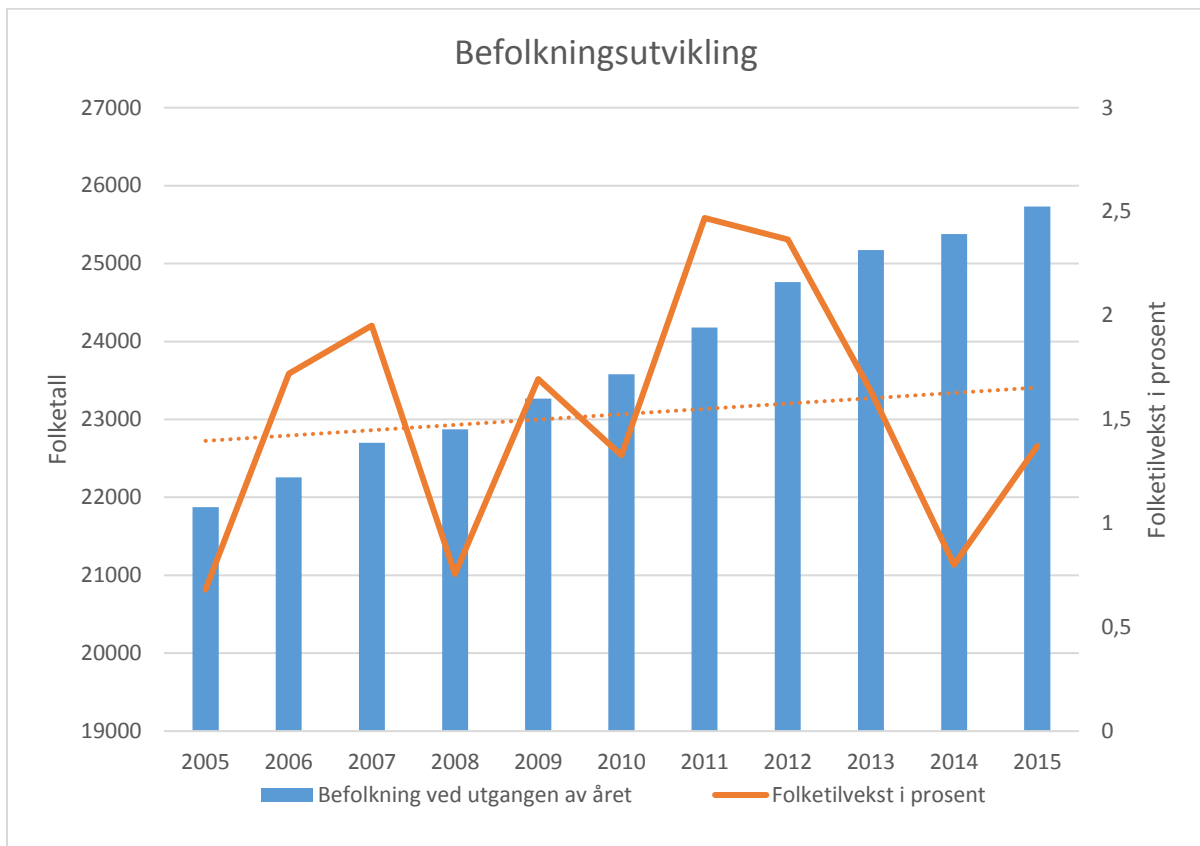
Hovedprioriteringene i handlingsprogrammet 2017-2020 er:

- **God psykisk helse for alle innbyggere**
Lier kommune skal sikre god psykisk helse og trivsel for alle innbyggerne.
- **Effektiv infrastruktur**
Lier kommune skal sikre effektiv infrastruktur i kommunen, med særlig vekt på egen infrastruktur som for eksempel bygninger, veier og systemer for vann, avløp og renovasjon.
- **Smarte og digitale løsninger**
Lier kommune skal sikre utvikling og innovasjon i kommuneorganisasjonen med vekt på smarte løsninger i møtet med dagens og morgendagens utfordringer.

4 Befolknings- og boligutvikling - utviklingstrekk for Lier kommune

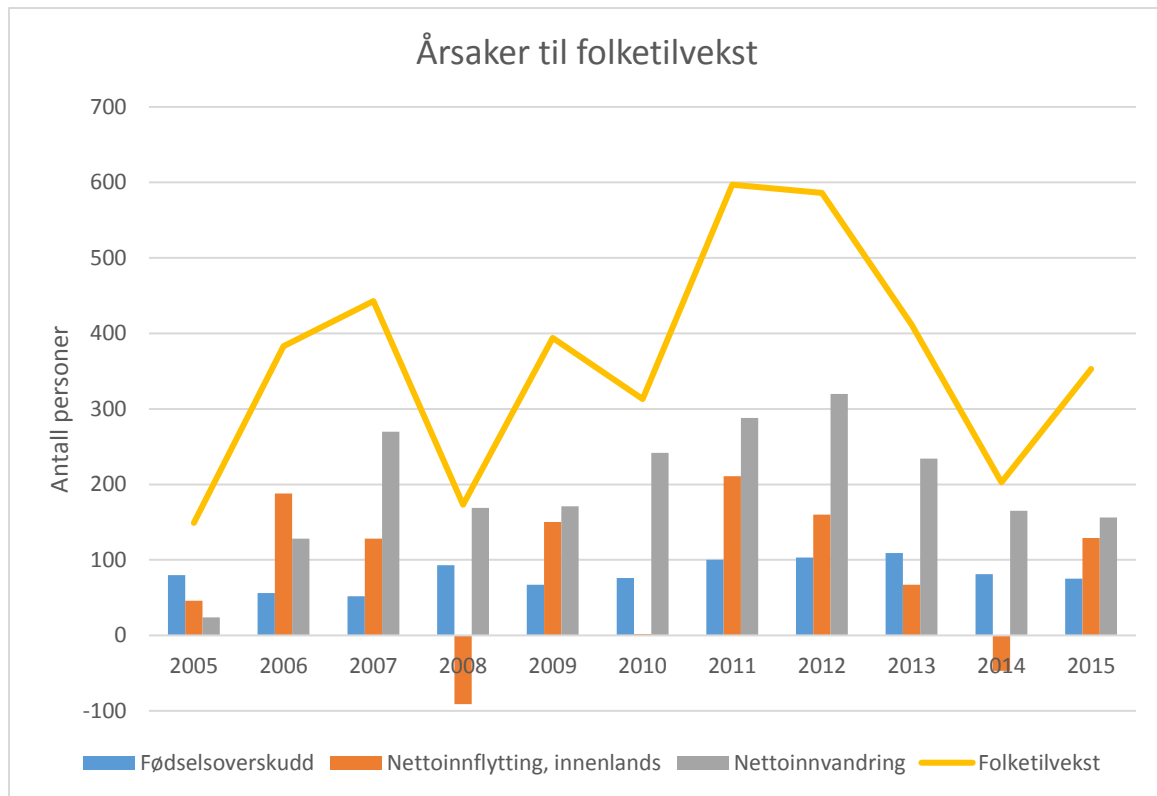
Svakt økende folketilvekst

Ved utgangen av 2015 hadde Lier kommune en befolkning på 25 731 personer. Den årlige folketilveksten varierer en god del fra år til år, men har de siste ti årene i snitt ligget på nær 350 personer. Dette gir en årlig folketilvekst på om lag 1,5 prosent. Den stiplede linjen i figuren under viser at den prosentvise folketilveksten i snitt er svakt økende.

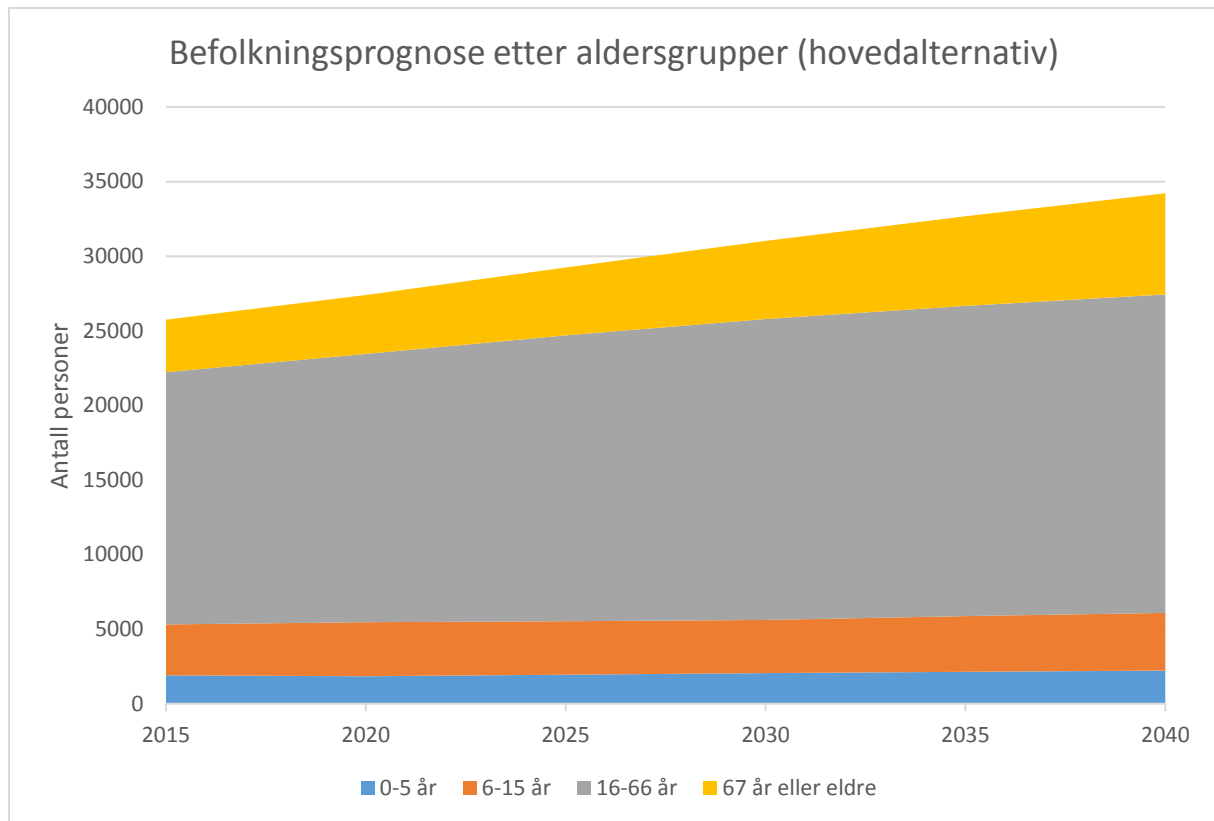
Innvandring betyr mest for folketilveksten

Fødselsoverskuddet i kommunen ligger relativt stabilt på mellom 70 - 100 personer per år. Dette betyr at befolkningsveksten – og den årlige variasjonen - i stor grad avhenger av innenlands innflytting og innvandring. I alle år siden 2007 er det innvandringen som har betydd mest for veksten, som også er mer stabil fra år til år enn innenlands innflytting. Netto innvandring har imidlertid etter toppåret 2012 blitt redusert årlig.

Befolkningen blir eldre

Det forventes en sterk befolkningsvekst i Lier kommune framover. Gitt forutsetningene i framskrivningene, forventes det at befolkningen i 2040 vil være på omtrent 35 000 innbyggere i hovedalternativet til Statistisk sentralbyrå (SSB). Dette innebærer i underkant av 8 500 flere personer enn i dag. Aldersgruppen 40 – 49 år er størst i antall både i dag og i 2040. Det er imidlertid de eldste aldersgruppene som har den prosentvis største veksten, mens de yngste aldersgruppene har den minste veksten. Den samme trenden forventes også for fireårsperioden frem til 2020. Aldersgruppen 0 – 5 år er forventet å ha en negativ vekst frem til 2020.

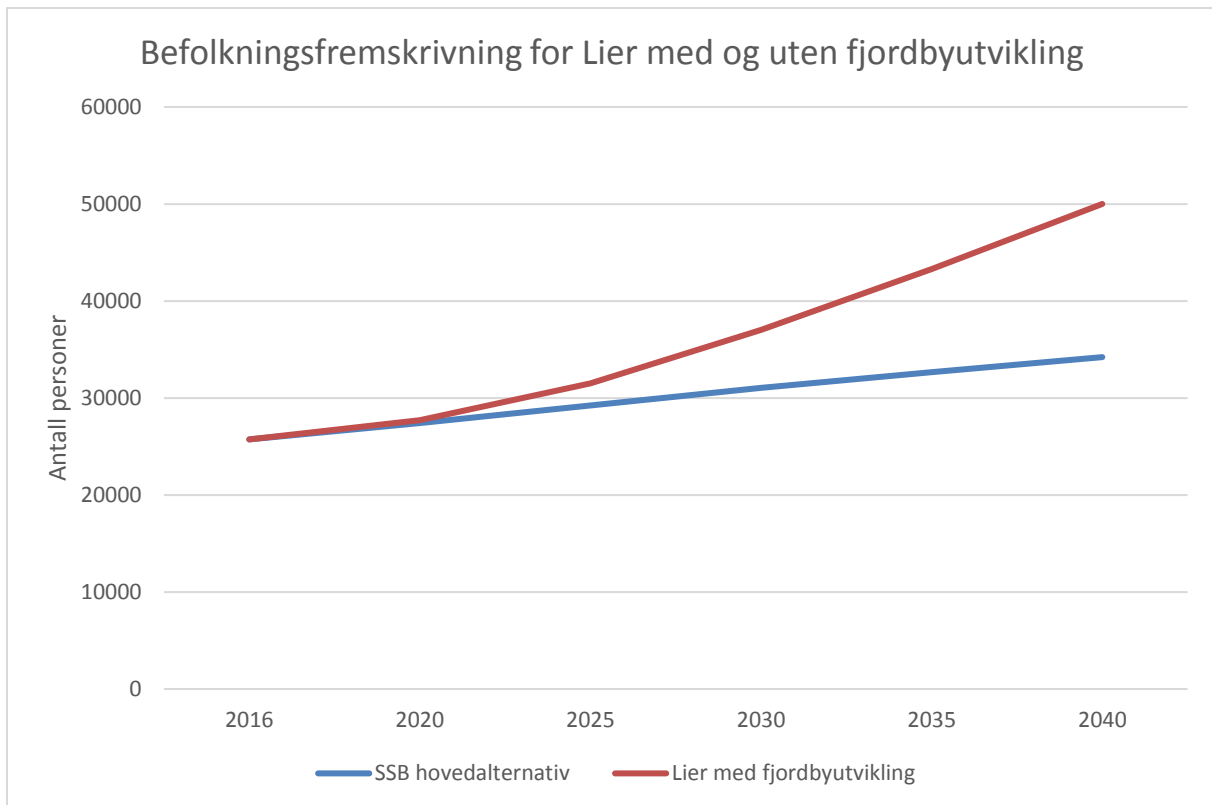

	Reelle tall			Prognose				Vekst per år	
	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	Snitt antall	Prosent
0-5 år	1920	1861	1905	1878	1864	1851	1843	-16	-0,8
6-15 år	3317	3403	3406	3479	3552	3606	3627	55	1,6
16-66 år	16673	16703	16908	17167	17421	17699	17968	265	1,5
67 år eller eldre	3265	3411	3512	3622	3752	3849	3963	113	3,0
Total	25175	25378	25731	26146	26589	27005	27401	417	1,6

SSB prognose (hovedalternativ), tall per 1.1.

Fjordbyutviklingen påvirker befolkningsprognosene dramatisk

Lier kommune planlegger for utvikling av en fjordby ved Drammensfjorden både langs Lierstranda og Brakerøya - og på Gullaug. Det må forventes at denne fjordbyutviklingen vil medføre en befolkningsvekst utover hva SSB legger til grunn for sine befolkningsprognoser. Figuren under viser en skjematisk framstilling av dette, og illustrerer behovet for å rigge kommuneorganisasjonen for økt vekst. Utbyggingen gir også behov for økte investeringer i infrastruktur. Infrastrukturkostnader for utbyggingen på Lierstranda ligger trolig alene an til en investering på mellom 4 og 5 milliarder kr.

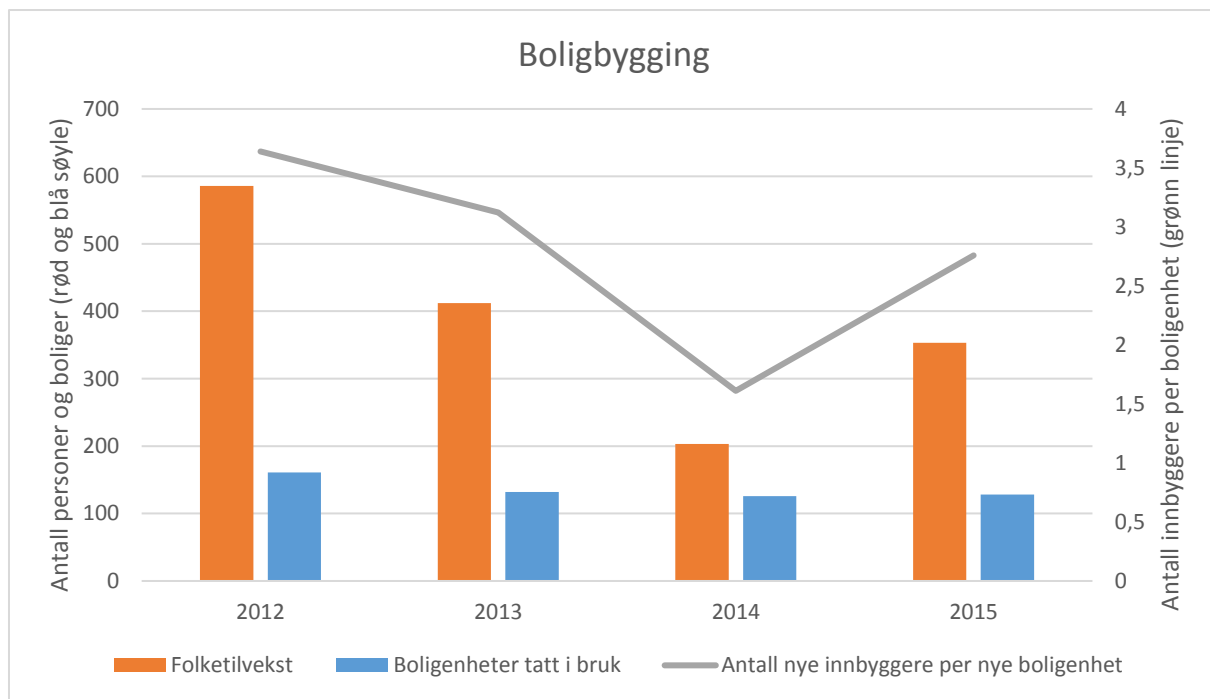

Boligpolitikk

Hovedprinsippet i kommunens boligpolitikk er at bolig er et privat ansvar og innbyggerne selv er ansvarlige for å skaffe seg bolig. Lier kommunes boligsosiale handlingsplan 2016-2019 danner grunnlaget for kommunens arbeid for dette feltet. Hovedmålet i planen er at alle liunger skal ha et godt sted å bo og at alle som trenger det, skal få hjelp til å mestre boforholdet.

Stabil boligbygging

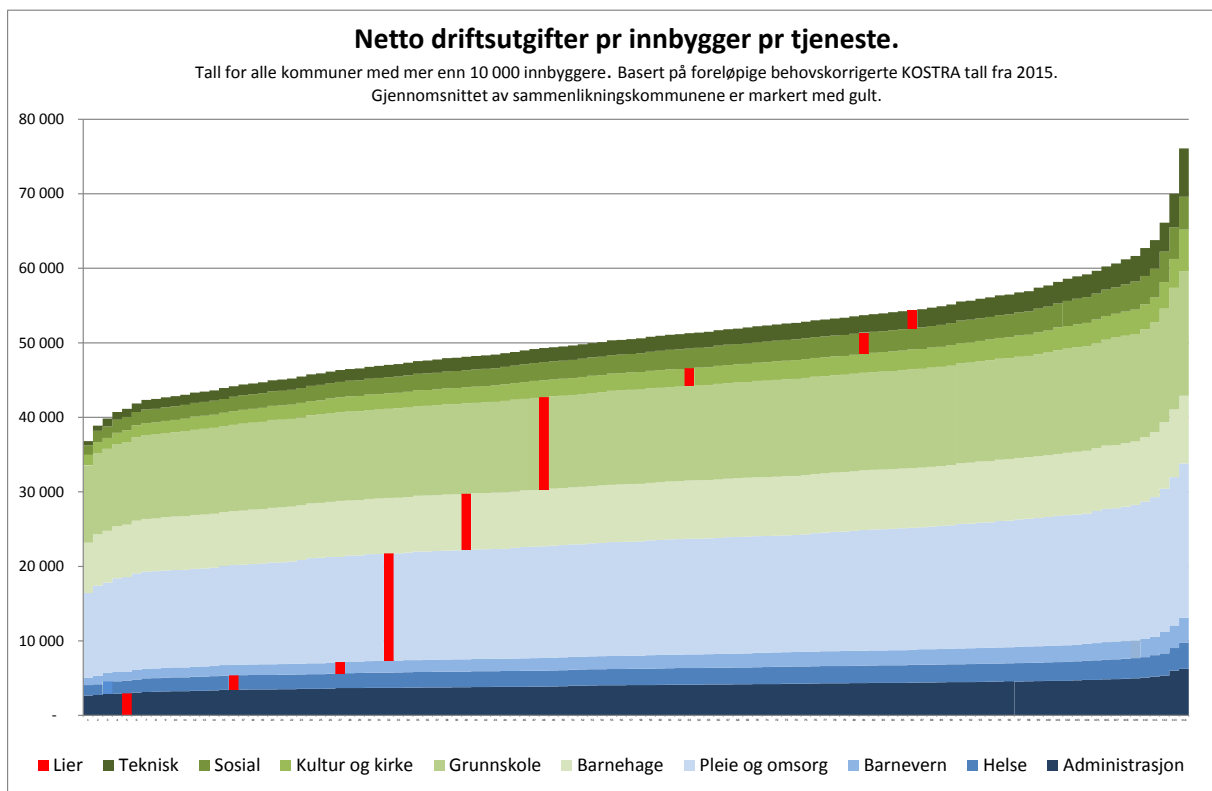
Det bygges i underkant av 150 boliger i Lier årlig. Antallet holder seg relativt konstant. I år med stor befolkningsvekst vil dermed antallet nye innbyggere per nye boenhet være høy, og motsatt i år med lav befolkningsvekst. Med en prognose på 8 500 nye innbyggere innen 2040 vil kommunen i snitt bli 340 flere mennesker per år. Lier har i gjennomsnitt ca. 2,4 innbyggere per boenhet. Dette betyr et årlig boligbehov på 140 enheter, som stemmer godt overens med den faktiske boligbyggingen.

Lave kostnader og lave inntekter

Figuren under viser behovskorrigerede netto driftsutgifter i stigende rekkefølge for de ulike tjenesteområdene i kommuner med mer enn 10 000 innbyggere i 2015. Lier har betydelige stordriftsfordeler i forhold til de fleste av kommunene i landet og utvalget er derfor begrenset til kommuner med flere enn 10 000 innbyggere.

Lier har gjennomgående lave behovskorrigerede kostnader på de ulike tjenesteområdene, markert med røde linjer i figuren under. Lier har imidlertid også lave inntekter. Kommunene vi normalt sammenlikner oss med, har også gjennomgående lave kostnader. Det er en betydelig variasjon i plasseringen nasjonalt mellom de ulike tjenesteområdene for Lier. Helsetjenester drives med svært lave kostnader, mens flertallet av kommuner løser oppgavene innen sosialtjenester med lavere kostnader enn Lier. Imidlertid er kostnadene på alle tjenesteområder, inklusive sosialtjenester, lavere i Lier kommune enn gjennomsnittet for landet. Det er fullt mulig at stordriftsfordelene vi finner innen administrasjon, skole og pleie og omsorg ikke er like vesentlige innenfor sosialtjenester. Behovsnøkkelen på sosialtjenester er også gjenstand for den største justeringen i ny kostnadsnøkkel.

Netto kostnader i de ulike tjenestene inkluderer avskrivninger på bygg. Blant annet vil avskrivningene øke innen grunnskole og pleie og omsorg ved aktivering av Hegg skole og Fosshagen i balansen.

5 Strategiske områder

Handlingsprogrammet har disse fire strategiske områdene:

- Samfunn
- Tjenester
- Organisasjon og medarbeidere
- Økonomi

5.1 Samfunn

Fjordbyutvikling

Fjordbyprosjektet på Lierstranda skal frigi dagens arealer ut mot Drammensfjorden til byutviklingsformål. På et område som i dag i hovedsak brukes til produksjon, lager og logistikk, skal Lier utvikle en grønn, innovativ og klimanøytral by på i størrelsesorden 10 – 15 000 boliger og 20 – 30 000 arbeidsplasser. Hele området er på om lag 900 mål.

Kommuneplanutvalget vedtok 7. april 2016 at det skal utarbeides en områdereguleringsplan for arealene avsatt til byutviklingsformål i kommuneplanen. Arbeidet skal skje gjennom plansamarbeidet med Drammen kommune. En områdereguleringsplan for nytt sykehus på Brakerøya ble i 2016 vedtatt i Drammen og Lier kommune, og er den første felles planen innenfor byutviklingsområdet. Dette samarbeidet videreføres nå gjennom en detaljregulering for sykehustomten.

Områdereguleringen på Lierstranda er omfattende og sammensatt, og vil pågå i minst tre år. Den totale kostnadsrammen for planprosjektet anslås til et sted mellom 10 og 20 millioner kr. Arbeidet krever prosjektorganisering med en bredt sammensatt kompetanse.

Lierallmenningen og Lierstranda stasjon. Illustrasjon: Ghilardi+Hellsten.

Et framtidsrettet transportsystem

Lier står i årene som kommer overfor store samferdselsprosjekter i ytre Lier. En betydelig fjordbyutvikling, nytt kollektivknutepunkt med jernbanestasjon på Lierstranda og ny trasé for rv. 23 er de tre mest sentrale prosessene. Samtidig skal transportbehovet til kommunen for øvrig også ivaretas.

Arbeidet med kommunedelplan for rv. 23 Linnes – E18 – Lianåsen er igangsatt. Godkjenning av planprogram, konsekvensutredning, risiko- og sårbarhetsanalyse samt forslag til kommunedelplan utarbeides i 2017. Med forventet fremdrift ligger det an til en vedtatt kommunedelplan i løpet av 2018.

Det er behov for å finne fram til gode og framtidsrettede transportløsninger i ytre Lier. Det gjelder gode løsninger for syklende og gående, sammenhengen mellom overordnet veisystem (rv. 23 og E18), regionale og lokale veier, samt kollektive transportløsninger. Arbeidet inngår som en del av rulleringen av kommuneplanen, og må ses i sammenheng med Buskerudbypakke 2 - vedtatt av kommunene i september 2016.

En høystandard gang- og sykkelveien er åpnet på den gamle jernbanelinja mellom Lierbyen og Drammen. Foto: Buskerudbyen

Lavutslippssamfunnet

Ny energi- og klimaplan for Lier kommune legges frem for politisk behandling vinteren 2017. Planen inneholder forslag til klimareduserende tiltak både for kommunens organisasjon og for Liersamfunnet. Planen inneholder også tiltak for å tilpasse kommunen forventede klimaendringer. Tiltakene gir konsekvenser for mange av kommunens tjenesteområder, i tillegg til å gi retning for rulleringen av kommuneplanen.

I Strategisk plattform med masterplan for Fjordbyen er det satt mål om utvikling av en klima- og energinøytral fjordby på Lierstranda. Ambisjonene er avgjørende for Liers muligheter til å bli et lavutslippssamfunn. Det er utarbeidet en energi- og klimautredning for Lierstranda, og en sentral oppgave kommende år vil være å benytte disse funnene i arbeidet med områdereguleringen av Fjordbyen.

Psykisk helse og sosiale helseforskjeller

Folkehelsen i Lier er noe over landsgjennomsnittet. Liunger har generelt gode levekår, bra helsetilstand og gode levevaner. Kommunens to hovedutfordringer omfatter sosiale

helseforskjeller og psykisk helse. I tillegg vet vi at andelen eldre mennesker i kommunen øker, og at tjenestebehovet for denne befolkningsgruppen dermed også øker.

Det er dyrt å reparere og billig å forebygge. For å unngå store utgifter i framtiden, må kommunens tjenestetilbud derfor dreies i retning av mer helsefremmende arbeid. God helse kommer også innbyggerne til gode gjennom bedre livskvalitet. Folkehelse vil være et sentralt tema i forbindelse med rulleringen av kommuneplanen.

Lier har utviklet prosjektet *Sunne og Aktive liunger*, som er en modell for fysisk aktivitet og gode matvaner i barnehage og skole. Formålet er å videreutvikle barnas læringsmuligheter ved å gi dem helsefremmende aktivitet og kostholdsvaner. I løpet av 2017 og 2018 skal modellen ruller ut i alle skoler og barnehager i Lier.

Trivselsledere i full jubel. Foto: Siv Olsen.

Sunn næringsutvikling i grønne Lier

Arbeidstilbudet i kommunen er ikke tilpasset innbyggernes kompetanse. Dette gjør Lier til en stor pendlerkommune. For å motvirke dette, må kommunen etablere flere kompetansearbeidsplasser nær kollektivknutepunkter. Et godt utbygd transportsystem er en viktig forutsetning for vekstkraftige bedrifter. Drammensregionen opplever imidlertid økt trafikk som følge av en kraftig befolkningsvekst. Denne trenden er ventet å fortsette også framover. Dette reduserer fremkommeligheten både for næringslivet og for arbeidstakere.

Det er stor internasjonal og nasjonal konkurranse om tilgang til kapital, kompetanse og kunder. Dette gir behov for å holde fast ved en tydelig og strategisk retning over tid, som bidrar til at kommunen tiltrekker seg de rette menneskene og det rette næringslivet. En strategisk næringsplan skal vedtas i desember, og vil peke ut de viktigste næringsrettede tiltakene for kommunen frem til 2020.

5.2 Tjenesteområder

5.2.1 Skole

Skole omfatter:

- Gullaug skole
- Hegg skole
- Egge skole
- Oddevall skole
- Nordal skole
- Hallingstad skole
- Hennommarka skole
- Heia skole
- Lierbyen skole (8.-10.-trinn)
- Tranby skole (8.-10.-trinn)
- Høvik skole (1.-10.trinn)
- Sylling skole (1.-10.trinn)
- Kulturskolen (Mål og indikatorer til kulturskolen er under tjenesten kultur)
- Pedagogisk psykologisk tjeneste

Visjon: Lierskolen - fundament for livet og springbrett til verden

Innledning

Skolens viktigste oppgave er å gi elevene kunnskap, holdninger og ferdigheter til å mestre eget liv. Det vil bidra til å utjevne sosiale forskjeller og være et viktig grunnlag for god psykisk helse videre i livet. Lierskolen har nulltoleranse for mobbing og jobber systematisk med forebygging, også rettet mot mobbing i sosiale medier. Utrullingen av Sunne og aktive liunger i barnehager og skolene i 2017-18 er en av hovedsatsningene knyttet til dette arbeidet. Et annet viktig satsingsområde er bruk av moderne teknologi i undervisningen og nettvett blant elevene.

Lierskolen opplever i dag både under- og overkapasitet på enkelte skoler. Denne problemstillingen vil inngå i rulleringen av ny kommuneplan 2019-28.

Lierskolen har ansvar for 3 371 elever i kommunale grunnskoler. PP-tjenesten er organisert som en egen tjeneste og bistår også barnehagene. Prognosene for elevutvikling på de ulike skolene er svært ulike. Samlet sett vil det bli behov for tre nye klasser fra skoleåret 2017/18.

Utfordringer

- Det er store variasjoner mellom skoler og klasser når det gjelder faglige resultater.
- Elevenes motivasjon for læring er synkende gjennom læringsløpet.
- Undervisningen er for fragmentert og bærer preg av overflatelæring.
- Økende antall elever med psykiske problemer og for mange elever som opplever mobbing og krenkelser.
- Større mangfold i etnisk og sosioøkonomisk bakgrunn.
- Fortsatt for høy andel elever med spesialundervisning.

Hovedmål

Lierskolen skal gi den enkelte elev de beste muligheter til faglig og sosial utvikling.

Temaplaner

- Kvalitetsplan for lierskolen 2012 – 2015. Kvalitetsplan for 2017-2020 skal være klar i januar 2017.

Tiltak

Dybdeløring som metode

Dybdeløring handler om elevenes gradvise utvikling av forståelse av begreper, metoder og sammenhenger innenfor et fagområde. Det handler også om å forstå temaer og problemstillinger som går på tvers av kunnskapsområder. Metoden skal også skape motivasjon for læring, mestringsforventning, faglige resultater.

Kompetanseheving for medarbeidere

Kurs, nettverk på tvers av skolene og utviklingsorienterte ledersamlinger. Noen av skolene er også med i kurs og nettverk for dybdeløring; Deep Learning Society.

Bedre tilpasset oppløring

Oppløringen skal tilpasses elevenes evner og forutsetninger slik at færre har behov for spesialundervisning. Det kan dreie seg om tilpasning av mengde eller nivå på arbeidsoppgavene.

Gjennomføre spørreundersøkelse om mobbing

Alle skolene gjennomfører Spekter – en ikke-anonym spørreundersøkelse om mobbing. Resultatene av undersøkelsen følges opp med nødvendige tiltak.

Implementere Sunne og aktive liunger-modellen (SAL-modellen)

Alle skolene i Lier skal innføre SAL-modellen i løpet av 2019. Modellen har fokus på fysisk aktivitet og helse der bevegelsesglede og sunne matvaner er sentralt. Du kan lese mer om modellen i samfunnskapitlet.

Beredskapsteam mot mobbing

Fortsatt videreutvikling av det tverrfaglige beredskapsteamet mot mobbing. Teamet bistår skoler med å løse kompliserte mobbesaker og bidrar til økt kompetanse.

Annet

Økt pc/nettbrett dekning i lierskolen

Se Vedlegg 4, «Oversikt over vedtak i utvalgene».

Måleindikatorer

Oppvekst

Område	Måleindikator	Kilde	2015	2017		2020
			Resultat	Ønsket	Godt nok	Mål
O 1						
Elevenes resultater	O 1,1 Lesing 5.trinn	Nasjonale prøver	52	52	50	52
	O 1,2 Regning 5. trinn	Nasjonale prøver	51	51	50	52
	O 1,3 Engelsk 5.trinn	Nasjonale prøver	49	51	50	52
	O 1,4 Lesing 8.trinn	Nasjonale prøver	51	51	50	52
	O 1,5 Regning 8.trinn	Nasjonale prøver	51	51	50	52
	O 1,6 Engelsk 8.trinn	Nasjonale prøver	51	51	50	52
	O 1,7 Lesing 9. trinn	Nasjonale prøver	54	54	53	55
	O 1,8 Regning 9. trinn	Nasjonale prøver	53	55	54	55
O 2						
Elevenes resultater på skriftlig eksamen	O 2,1 Engelsk	Eksamen	3,7	3,8	3,7	3,9
	O 2,2 Matematikk	Eksamen	3,4	3,5	3,4	3,6
	O 2,3 Norsk	Eksamen	3,6	3,7	3,6	3,8
	O 2,4 Norsk sidemål	Eksamen	3,3	3,4	3,3	3,4
O 3						
Grunnskolepoeng	O 3,1 Grunnskolepoeng	KOSTRA	42,2	42,5	42	43
O 4						
Spesialundervisning	O 4,1 Andel elever som har spesialundervisning	KOSTRA	10%	9%	10%	8%
O 5						
VGS	O 5,1 Direkte overgang til VGS	KOSTRA	98%	99%	98%	99%
O 6						
Sunne og aktive liunger	O 6,1 Motivasjon/trivsel	Elevundersøkelsen	58%	61%	59%	65%
	O 6,2 Mobbing på skolen	Elevundersøkelsen	5%	0%	0%	0%
O 7						
Miljø	O 7,1 Miljøfyrtårnsertifisert	antall skoler	9	12	12	12
O 8						
Digitale ferdigheter	O 8,1 På skolen bruker vi digitale verktøy for å lære	Elevundersøkelsen	3,9	4	3,9	4,0
	O 8,2 Lærer å bruke informasjon fra internett	Elevundersøkelsen	3,9	4	3,9	4,0
	O 8,3 Antall PC og nettbrett i skolen pr elev	Egen telling 2016	0,86	0,86	0,8	0,9

Økonomi

Driftsbudsjett:

Grunnskole og PPT	Regnskap	Vedt. Bud	Just. Bud	Rammer i faste 2017-kroner			
	2015	2016	2016	2017	2018	2019	2020
10 Utgifter	322 954	314 985	315 152	323 246	325 446	325 446	325 446
30 Inntekter	-43 682	-33 553	-33 700	-34 411	-34 411	-34 411	-34 411
Netto ramme	279 272	281 432	281 452	288 835	291 035	291 035	291 035
		Endring pr. år		7 403	2 200	0	0
		% endring fra forrige år		2,63 %	0,76 %	0,00 %	0,00 %

Rammeendringer:

Grunnskole og PPT	Endringer i 2017 kr.				
	2017	2018	2019	2020	Sum
<u>Konsekvensjusteringer</u>					
1 Overføring mellom ansvar	-505	0	0	0	-505
2 Pris- og lønnsvekst	7 408	0	0	0	7 408
3 HP 14-17 Red nivå på tilbud til barn og unge med spesiell	-1 000	0	0	0	-1 000
<i>Sum konsekvensjusteringer</i>	<i>5 903</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>5 903</i>
<u>Nye tiltak</u>					
4 Skolefordelingsmodell	1 500	2 200	0	0	3 700
5 Statsbud - Tidlig innsats i skolene	770	0	0	0	770
KS Statsbud forlik - tidlig innsats ut av rammetilsk øreme	-770	0	0	0	-770
KS tidlig innsats fra januar 2017 – øremerket	2 360	0	0	0	2 360
KS tidlig innsats fra januar 2017 – øremerket tilskudd	-2 360	0	0	0	-2 360
KS Videreutdanning lærere	510	0	0	0	510
KS Videreutdanning lærere øremerket tilskudd	-510	0	0	0	-510
<i>Sum nye tiltak</i>	<i>1 500</i>	<i>2 200</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>3 700</i>
<u>Innsparing/omstilling</u>					
-	0	0	0	0	0
<i>Sum innsparing/omstilling</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>
Sum Grunnskole og PPT	7 403	2 200	0	0	9 603

Forklaringer:

1. En 50 %-stilling psykolog overføres fra PPT til helse.
2. Generell pris og lønnsvekst.
3. I HP 14-17 ble det lagt inn en intensjon om å redusere kostnader til barn og unge med spesielle behov med 3 mill. kr i perioden 2015-2017. Dette skal skje i samarbeid med Habilitering, og ved å bygge opp kompetanse ved miljøverkstedene, Hundremeterskogen og i skolene. Skolene vil ikke klare å redusere med 3 mill. kr i løpet av 2015-2017, men forhåpentligvis vil nivået være nådd i løpet av 2018.
4. Prognose for elevvekst fra høst 2017 er 73 elever. Dette vil medføre et behov for tre nye klasser på barnetrinnet noe som gir en økt kostnad på 1,5 mill. kr (ref. ny ressursfordelingsmodell). Det er antall elever på ungdomstrinn som øker mest. Her har vi ingen «klassemodell», som for barnetrinnet, og kostnaden blir i overkant av 2 mill. kr. Helårseffekt av elevtalls-/klassevekst er beregnet til 3,7 mill. kr, med halvårseffekt i 2017 på 1,5 mill. kr.
5. Statsbudsjettet bevilger midler til tidlig innsats i skolene. Dette kommer i tillegg til videreføring av tilskuddsordningen for økt lærertetthet i 1.-4.trinn. Videreføringen av ordningen er på samme nivå som i 2016, men i 2016 ble rundt halvparten av midlene

forbeholdt de 100 kommuner i Norge med flere elever per lærer enn landsnittet (Lier var en av disse). Fra 2017 blir midlene fordelt jevnt over hele landet etter delkostnadsnøkkelen for skole.

5.2.2 Barnehage

Virksomheter:

- Dambråtan barnehage
- Hennummarka barnehage
- Linnesstranda barnehage
- 21 private barnehager
- 3 private familiebarnehager

Visjon

Lierbarnehagene – Sammen om kvalitet

Innledning

Barnehagen har en unik mulighet til å se og vurdere utviklingen hos barn, samt til å se og vurdere samspillet mellom barn og foreldre. På denne måten bidrar Lier-barnehagene til å legge et godt grunnlag for god psykisk helse hos de yngste innbyggere i kommunen vår.

Kvalitetsplan for alle barnehager i Lier 2015-2018 har følgende fokusområder:

- Lek som læringsarena
- Språklig kompetanse
- Glade barn i fysisk aktivitet
- God pedagogisk ledelse

Barnehagene har felles kompetanseplan og en kvalitetsplan med rapporteringsrutiner knyttet til denne. Det gjennomføres tilsyn i tråd med barnehageloven i ca. 12 barnehager hvert år.

Lier kommune har full barnehagedekning. Kommunen har høsten 2016 cirka 70 ledige barnehageplasser, samtidig som det er underkapasitet i Høvik krets. Det forventes fortsatt vekst i denne kretsen, og dermed ytterligere press på plassene.

Utfordringer

- Ulik satsing på kompetanseheving gjør det utfordrende å få til et felles kompetanseløft
- Større kulturelt og etnisk mangfold
- De kommunale barnehagene må være konkurransedyktige

Hovedmål for tjenesteområdet

Lierbarnehagene skal gi det enkelte barn de beste muligheter for gode barndomsopplevelser, mestring, lek og læring.

Temaplaner

- Kvalitetsplan for barnehager 2015-2018

TiltakKompetanse- og kvalitetsutvikling

Kompetansebygging i egen barnehage. Implementere «Være sammen» som er et kompetanseløft for tidlig innsats og endringsarbeid i barnehagen.

Implementere Sunne og aktive liunger-modellen i alle kommunale og flertallet av private barnehager. Du kan lese mer om modellen i samfunnskapitlet.

Integrering

Systematisere samarbeidet med andre virksomheter som helsestasjonene for å få flere barn til å søke og ta imot barnehageplass. Kommunen vil også utarbeide en plan for å forbedre integreringen av barn.

Profilering

Utarbeide og iverksette felles plan for profilering av de kommunale barnehagene for å gjøre dem mer konkurransedyktige.

AnnetNy bemanningsnorm barnehage

Se vedlegg 4, «Oversikt over vedtak i utvalgene».

Måleindikatorer

Barnehage		Kilde	2015	2017		2020
Område	Måleindikator		Resultat	Ønsket	Godt nok	Mål
B 1						
Brukerundersøkelsen	B 1.1 Kommunale bhg.	bedre kommune 2015	5	5,2	5	5,3
	B 1.2 Private bhg.		5,2	5,2	5	5,3
B 2						
Bemanning	B 2.1 Andel styrere og ped. ledere med godkjent barnehagelærerutdanning	KOSTRA	91,9 %	97 %	95 %	100 %
	B 2.2 Andel menn i barnehager	KOSTRA	6,6 %	10 %	7,5 %	15 %
	B 2.3 Andel med dispensasjon fra utdanningskravet i kom. barnehager.	personer	0	0	0	0
	B 2.4 Andel med dispensasjon fra utdanningskravet i private barnehager.	personer	14	5	10	0
	B 2.5 Antall barn per ansatt i kommunale barnehager.	KOSTRA	6,4	6,2	6,4	6,0
	B 2.6 Antall barn per ansatt i private barnehager.	KOSTRA	6,4	6,2	6,4	6,0
B 3						
Dekningsgrader	B 3.1 Barn med rett til plass på venteliste	egen telling	0	0	0	0
	B 3.2 Andel barn 3-5 år i barnehage	KOSTRA	96,4 %	98 %	96 %	100 %
	B 3.3 Andel barn 1-2 år i barnehage	KOSTRA	88,8 %	92 %	90 %	95 %
B 4						
Tilrettelagte tilbud	B 4.1 Andel barn som får ekstra ressurser til styrket tilbud (alle bhg)	KOSTRA	22,1 %	10 %	15 %	10 %

Økonomi

Driftsbudsjett:

Barnehage	Regnskap	Vedt. Bud	Just. Bud	Rammer i faste 2017-kroner			
	2015	2016	2016	2017	2018	2019	2020
10 Utgifter	206 438	209 214	209 214	214 850	214 850	214 850	214 850
30 Inntekter	-15 740	-14 259	-14 259	-14 616	-14 616	-14 616	-14 616
Netto ramme	190 699	194 955	194 955	200 234	200 234	200 234	200 234
			<i>Endring pr. år</i>	5 279	0	0	0
			<i>% endring fra forrige år</i>	2,71 %	0,00 %	0,00 %	0,00 %

Rammeendringer:

Barnehage	Endringer i 2017 kr.				
	2017	2018	2019	2020	Sum
<u>Konsekvensjusteringer</u>					
Overføring mellom ansvar	0	0	0	0	0
1 Pris- og lønnsvekst	4 979	0	0	0	4 979
<i>Sum konsekvensjusteringer</i>	<i>4 979</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>4 979</i>
<u>Nye tiltak</u>					
2 Statsbud. Helårseffekt av gratis kjernetid	300	0	0	0	300
KS flere lærere fra august 2017 – øremerket	880	1 240	0	0	2120
KS Flere lærere fra august 2017 – øremerket tilskudd	-880	-1 240	0	0	-2120
<i>Sum Nye tiltak</i>	<i>300</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>300</i>
<u>Innsparing/omstilling</u>					
-	0	0	0	0	0
<i>Sum innsparing/omstilling</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>
Sum Barnehage	5 279	0	0	0	5 279
<u>Forslag fra virksomheten</u>					
-	0	0	0	0	0
<i>Sum forslag fra virksomheten</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>

Forklaringer:

1. Generell lønns- og prisvekst.
2. Fra 2015 ble det innført «gratis kjernetid» i barnehage for 4- og 5-åringer. Fra høst 2016 ble ordningen utvidet til også å gjelde 3-åringer. Dette får helårsvirkning i 2017.

5.2.3 Helse og omsorg

Virksomheter

- Hjemmetjenesten
- Fosshagen
- Liertun
- Nøstehagen
- Sentralkjøkkenet
- Vedtakskontoret

Visjon

Rett hjelp- på rett sted -til rett tid

Innledning

Lier kommune har relativt lave kostnader på omsorgstjenestene sammenlignet med andre kommuner, men vi ser at utgiftene øker til disse tjenestene. Samhandlingsreformen og økende forventninger hos brukerne fører til økt press på tjenestene, både i omfang og kompleksitet. Dette krever høyere kompetanse blant medarbeiderne.

For å kunne opprettholde omsorgstjenestene på tilnærmet dagens nivå, må det tenkes annerledes rundt tjenesteutvikling og satses mer på helsefremmende arbeid blant eldre, kronisk syke og brukere med rusproblemer og/eller dårlig psykisk helse.

Utfordringer

- Marginal bemanning
- Sikre tilstrekkelig kompetanse hos medarbeiderne
- Forekomst av psykiske lidelser, rusproblematikk og demenssykdom i befolkningen (dobbeltdiagnoser)
- For lav kapasitet på sykehjemsplasser og hjemmesykepleien sett opp mot en merkbar økning i behov i befolkningen

Hovedmål for helse og omsorg

Kommunens tjenestetilbud gis i brukerens eget hjem så lenge det er forsvarlig og brukeren opplever det som trygt.

Temaplaner

- Omsorgsplan 2018, rådmannen forbereder rullering av denne. Tjenesteanalysen for helse- og omsorgstjenestene i Lier og mulighetsstudie Fosshagen danner grunnlaget for denne rulleringen.
- Plan for rehabilitering og mestring – planlagt ferdigstilt første halvår 2017.

Tiltak

Kompetanseheving

Medarbeiderne deltar på etter- og videreutdanning. Det skal bidra til kompetanseheving og egenutvikling. Tiltaket skal også bidra til økt nærvær blant medarbeiderne og en styrking av kvaliteten på tjenestene.

Det er spesielt behov for å bygge opp kompetanse på dobbeltdiagnoser (demens og psykiatri). Antall brukere med denne type diagnoser har økt de siste årene. Denne type plasser kjøpes i dag eksternt da kommunen selv ikke har tilstrekkelig kompetanse.

Innføring av velferdsteknologi

Lier har etablert et prosjekt for velferdsteknologi. I tillegg er det laget en plan for hva slags teknologi som skal inn som grunnpakke på sykehjemmene og som trygghetspakke for hjemmeboende. Prosjektet avsluttes i 2017, og rådmannen vil komme med forslag til strategi for velferdsteknologi for Lier kommune.

Vurdere å avvikle bofellesskapet for personer med demens i Bratromveien 11

Bofellesskapet er et ressurskrevende tilbud og vil ha behov for ytterligere midler for å kunne fortsette driften. Rådmannen foreslår derfor å vurdere en avvikling av tilbudet.

Ved en eventuell avvikling, vil dagens beboere i Bratromveien 11 få tilbud andre steder i kommunen.

Måleindikatorer

Helse og omsorg

Område	Måleindikator	Kilde	2015	2017		2020
			Resultat	Ønsket	Godt nok	Mål
H 1						
Kvalitet	H 1,1 Enerom på sykehjem	KOSTRA	91 %	95 %	90 %	100 %
H 2						
Struktur på tjenestene, ink. ikke lovpålagt	H 2,1 Andel brukere som får tj. på høyere nivå enn behov	Tjenestenes vurdering	Har ikke tall	1,5 %	2,0 %	1,0 %
	H 2,2 Andel brukere som får tj. på lavere nivå enn behov	Tjenestenes vurdering	Har ikke tall	7,5 %	10,0 %	5,0 %
	H 2,2 Andel over 80 år som får hjemmetjenester	KOSTRA	33 %	34 %	32 %	35 %
H 3						
Rekruttere, beholde og utvikle medarbeidere	H 3,1 Andel med høyskoleutdanning	KOSTRA res. Fra 2014	28 %	35 %	30 %	40 %
	H 3,2 Andel ufaglærte	KOSTRA res. Fra 2014	29 %	27 %	30 %	20 %
H 4						
Brukerundersøkelsen	H 4,1 Pårørende	Bedrekommune 2015	4,7	4,8	4,6	5,0
	H 4,2 Pårørende institusjon og bofellesskap	Bedrekommune 2015	5,5	5,2	5,1	5,5
Gj. Landet = Godt nok i 2016	H 4,2 Brukere hjemmetjenesten	Bedrekommune 2015	4,9	5,0	4,8	5,2

Økonomi

Driftsbudsjett:

Helse og omsorg	Regnskap	Vedt. Bud	Just. Bud	Rammer i faste 2017-kroner			
	2015	2016	2016	2017	2018	2019	2020
10 Utgifter	241 821	251 274	252 677	264 696	263 832	263 968	263 968
30 Inntekter	-79 058	-22 968	-23 241	-23 263	-23 263	-23 263	-23 263
Netto ramme	162 763	228 306	229 436	241 433	240 569	240 705	240 705
			<i>Endring pr. år</i>	13 127	-864	136	0
			<i>% endring fra forrige år</i>	5,75 %	-0,36 %	0,06 %	0,00 %

Rammeendringer:

Helse og omsorg	Endringer i 2017 kr.				Sum
	2017	2018	2019	2020	
<u>Konsekvensjusteringer</u>					
Overføring mellom ansvar	0	0	0	0	0
Pris- og lønnsvekst	5 011	0	0	0	5 011
1 Forskyve innsparing til nytt sykehjem står kla	-350	0	0	0	-350
2 HP 14-17 Nytt sykehjem - bem. økte plasser	2 000	0	0	0	2 000
3 HP 15-18 Statsbud. Redusert egenandel dobbt	-200	0	0	0	-200
4 Tilbakestilling av pkr. 2-4	-1 450	0	0	0	-1 450
5 HP 16-19 Kreftsykepleieren Bortfall av tilskud	136	136	136	0	408
<i>Sum konsekvensjusteringer</i>	<i>5 147</i>	<i>136</i>	<i>136</i>	<i>0</i>	<i>5 419</i>
<u>Nye tiltak</u>					
6 Statsbud - Rehabilitering/habilitering	480	0	0	0	480
7 Økt behov for kjøp av plasser og overliggere	2 000	0	0	0	2 000
8 Etablering av 7 sykehj plasser Liertun	1 400	0	0	0	1 400
9 Utvidelse med 3 plasser på rehabilitering	1 700	0	0	0	1 700
10 Fosshagen - tilpassning ramme	800	0	0	0	800
11 Kjøkkenet - Kantine Fosshagen	500	0	0	0	500
12 Eksisterende tilbud i Bratromveien 11 vurderes	-5 000	-5 000	0	0	-10 000
13 Alternativt tilbud dagens beboere på Bratromv	4 000	4 000	0	0	8 000
14 Økt bem/kompetanse dobbeltdiagnoser	1 500	0	0	0	1 500
KS Økt andel korttidsplasser – kompensasjon	500	0	0	0	500
KS Seniorcentre – aktivitet/sommeråpent	100	0	0	0	100
<i>Sum Nye tiltak</i>	<i>7 980</i>	<i>-1 000</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>6 980</i>
<u>Innsparing/omstilling</u>					
-	0	0	0	0	0
<i>Sum innsparing/omstilling</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>
Sum Helse og omsorg	13 127	-864	136	0	12 399

Forklaringer:

1. Se pkt. 4. I HP 13-16 ble budsjettet til Frogner sykehjem styrket, samtidig ble det lagt inn forutsetninger om en innsparing på 0,35 mill. kr når nytt sykehjem skulle være klart. Siden sykehjemmet er forskjøvet i tid flyttes innsparingskravet til 2017.
2. Se pkt. 4. I HP 2014-2017 ble det lagt inn økning av rammene i forbindelse med etablering av sykehjem

3. Se pkt. 4. Da det ble innført lavere brukerbetaling ved ufrivillig dobbeltrom ble institusjonene kompensert for inntektsbortfall på 0,2 mill. kr. Med Fosshagen er dobbeltrom på langtids plass avvirket og inntekten øker igjen.
4. Pkt 1-3 ble lagt inn i tidligere Handlingsprogram ut fra de forutsetninger som lå til grunn på disse tidspunktene. Rådmannen har tatt ut netto effekt av rammeendringer og brukt for å finansiere innmeldinger utfra dagens situasjon.
5. Kreftforeningen har gitt tilskudd for å dekke deler av kreftkoordinator stilling i kommunen. Kreftforeningen har varslet at de trapper ned tilskuddet. Kreftkoordinatorstillingen ønskes videreført og bortfall av tilskudd kompenseres.
6. I statsbudsjettet er det lagt inn midler i de frie inntektene begrunnet med en opptrappingsplan for rehabilitering og habilitering. Rammen økes tilsvarende økningen for Lier. Det er satt av tilsvarende beløp på landsbasis som en søknadsbasert tilskuddsordning.
7. I omleggingsfasen ved Fosshagen og rett bruker på rett sted, sammen med en forventet behovsvekst for sykehjemsplasser, er det behov for å styrke budsjettet for kjøp av eksterne sykehjemsplasser.
8. For å fjerne dobbeltrom og opprettholde 102 sykehjemsplasser etableres det 7 sykehjemsplasser på Liertun i lokalene etter Rehabiliteringsenheten. Deler av finansieringen er fra eksisterende rammer. Se også pkt. 9.
9. For å fjerne dobbeltrom og opprettholde 102 sykehjemsplasser utvides Rehabilitering med 3 plasser. Se også pkt. 8.
10. Fosshagen ble etablert med eksisterende rammer. Det er behov for å styrke rammene noe i forhold til nødvendig aktivitetsnivå.
11. Bemanning av kaféen på Fosshagen.
12. Bofellesskap for personer med demens består av ett bygg i 2 etasjer (Bratromveien 7 og 9) og ett separat bygg (Bratromveien 11). Bygningsmassen gjør at kostnaden for bemanning blir høy. Rådmannen vil vurdere å avvikle tjenestetilbudet på Bratromveien 11 (separat bygg med 7 plasser), er det mulig å få til mer kostnadseffektiv drift på de resterende 14 plassene.
13. Se pkt 12. Etablering av alternativt tilbud for avviklede plasser.
14. Det har vært en økning i brukere med dobbeltdiagnoser og utfordrende adferd i sykehjemmene. Det er derfor behov for å øke bemanningen og kompetansen noe på Fosshagen for å kunne gi tjenester til denne gruppen lokalt. I dag må disse plassene kjøpes eksternt, noe som er betydelig mer kostnadskrevende enn å styrke tjenestetilbudet internt slik at vi kan håndtere denne brukergruppen i Lier.

5.2.4 Velferd

Virksomheter

- Barnevernstjenesten
- Psykisk helse og rus, voksne
- Rehabilitering - funksjonshemmede barn
- Flyktninger
- Funksjonshemmede voksne
- Voksenopplæringen
- Helsetjenesten barn og unge
- Nav

Visjon : *Bidra til gode liv og utviklingsmuligheter for innbyggerne i Lier kommune*

Innledning:

Det er økende behov for Lier kommunens tjenester innenfor psykisk helse/rus og helsetjenesten for barn og unge. Disse brukergruppene krever ofte spesialisert kompetanse.

Mennesker med funksjonsnedsettelse skal oppleve at Lier kommune gir en sammenhengende tjeneste med gode overganger mellom det å være barn og ungdom - og fra ungdom til voksen. Dette er et viktig satsningsområde i 2017.

I 2017 vil vi jobbe med å se på ressursbruken på tvers av virksomhetene for å sikre riktig bruk.

Utfordringer:

- Kommunen har for lite sammenhengende tjenester til barn/unge og voksne med funksjonsnedsettelse. Dette er spesielt utalt i overgangene fra barn til ungdom og ungdom til voksen.
- Det er en økning av barn/familier og unge med problemer knyttet til psykisk helse.
- Nav har for mange mottakere av sosialhjelp som får støtten for lenge og med for høy utbetaling.
- Innbyggere i Lier kommune som er vanskeligstilt sliter med å få tilegnet seg bolig og å beholde den.

Hovedmål for tjenesteområdet

Innbyggerne i Lier kommune skal oppleve en helhetlig og effektiv tjeneste.

Temaplaner

Det gjennomføres tjenesteanalyse for alle virksomheter innen tjenesteområde velferd. Denne analysen vil inngå i grunnlaget for utarbeidelse av en helse-, omsorg-, og velferdsplan.

Tiltak

Utvikle et bedre tilbud til ungdom med funksjonsnedsettelse

Vi har i dag en lite sammenhengende tjeneste til barn/ungdom/voksne med funksjonsnedsettelse. Det er et gap mellom å være hjemmeboende ungdom hos foreldre som har store avlastningsbehov og det å flytte på heltid i bofellesskap.

Kommunen trenger et tilbud for å kartlegge boferdigheter, fremtidige hjelpebehov og planlegge framtidig boform for ungdom med funksjonsnedsettelse. I tillegg til å gjøre den unge mest mulig trygg og forberedt på en tilværelse som voksen, vil deres familier kunne få avlastning for sine omsorgs- og oppfølgingsoppgaver.

Vestsideveien 100, tidligere boliger for med personer med demens, er et godt alternativ for å etablere tilbudet som er beskrevet over.

Lavterskeltilbud for familier med barn

Helsetjenesten og barnevernet samarbeider om etableringen av et nytt lavterskeltilbud. Tilbudet er rettet mot familier som har utfordringer knyttet til samspillet mellom de foresatte eller mellom foresatte og barn. Målet er å forebygge behov for støtte fra barnevernet. Tilbudet er i tråd med den nye barnevernsloven.

På sikt skal lavterskeltilbudet rettet mot barn og barnefamilier og Ungdomshjelpa (opprettet høsten 2016) slås sammen til ett hjelpetilbud- Barne- og ungdomshjelpa.

Nav Lier- sosialhjelpsmottakere

I september 2016 engasjerte kommunen SOFAK (sosial faglig kompetanse) for å analysere sosialhjelpsmottakerne som har mottatt ytelser i mer enn ti år. Det vil foreligge en rapport i desember 2016, og det vil bli utarbeidet tiltaksplan basert på denne.

Boligsosialt arbeid

Lier kommune ble i juni med i Husbankens kommuneprogram «Bolig for velferd» for perioden 2016 – 2020. I kommuneprogrammet får vi tilgang til Husbankens virkemidler til å iverksette boligsosial handlingsplan, samt tilgang til erfaring fra andre kommuner.

Annet

Enslige mindreårige flyktninger

I regjeringens forslag til statsbudsjett er det lagt opp til en endring i refusjonsordningen for enslige mindreårige flyktninger. Det legges opp til å endre refusjon på 80 prosent av faktiske kostnader til en fast tilskuddssats pr. barn. Det vil ikke lenger være krav om barnevernstiltak for det nye tilskuddet. Tilskuddssatsene er satt til 1,2 mill. kr for barn tom. 16 år og 0,75 mill. kr for barn fra 17 til 20 år.

Måleindikatorer

Velferd

Område	Måleindikator	Kilde	2015	2017		2020	
			Resultat	Ønsket	Godt nok	Mål	
V 1							
Sosialhjelp - NAV	V 1,1	Arbeidsledige	KOSTRA	2,0 %	2,0 %	2,1 %	2,0 %
	V 1,2	Andel sosialhjelpsmottakere	KOSTRA	2,1 %	2,0 %	2,2 %	2,0 %
	V 1,3	Antall på stønad mer enn 6 mnd.	KOSTRA	223	175	200	150
	V 1,4	Gjennomsnittlig stønadstid i mnd 18-24 år	KOSTRA	3,8	3,2	3,5	3
	V 1,5	Gjennomsnittlig stønadstid i mnd 25-66 år	KOSTRA	5,5	4,5	5	4
	V 1,6	Gjennomsnittlig utbetaling sosialhjelp pr mnd.	KOSTRA	10760	10500	11000	12000
V 2							
Voksne med funksjonsnedsettelse	V 2,1	Andel ansatte med høgskoleutdanning	Egen telling	10 %	15 %	10 %	15 %
	V 2,2	Andel med behov for transport som får tilbud	Egen telling	100 %	100 %	95 %	100 %
	V 2,3	Brukerfredshet	Brukerundersøkelsen	4,6	4,7	4,5	4,7
V 3							
Barnevern	V 3,1	Fristoverholdelse på undersøkelser	KOSTRA	100 %	100 %	95 %	100 %
	V 3,2	Andel barn med utarbeidet tiltaksplan pr 31.12	KOSTRA	83,2 %	90 %	85 %	95 %
	V 3,3	Andel barn under omsorg med utarbeidet om.plan	KOSTRA	92,7 %	95 %	90 %	98 %
	V 3,4	Årsverk med fagutdanning, pr barn 0-17 år	KOSTRA	3,5	3,3	3	3,5
V 4							
Psykisk helse og rus	V 4,1	Avventer fastsettelse av mål til 2017					
V 5							
Skolehelse og helsestasjon	V 5,1	Vaksinasjonsdekning MMR	Folkehelseprofilen	92 %	97 %	95 %	98 %
	V 5,2	Legedekning (pr 10 000 innbyggere)	KOSTRA	10,1	10,2	10	10,5
	V 5,3	Helsesøsterdekning (pr 10 000 innbyggere)	KOKSTRA tall for 2014	35,7	37	35	40
	V 5,4	Psykiatrisk sykepleier (pr 10 000 innbyggere)	KOKSTRA	2,8	2,7	2,5	3
	V 5,5	Forebygging score i kommunebarometeret	kommune barometeret	1,8	2	1,5	3
	V 5,6	Hj. besøk innen 14 dager etter fødsel	kommune barometeret	100 %	100 %	99 %	100 %
V 6							
Voksenopplæring Språknivå i norsk Etter endt opplæring	V 6,1	Muntlig	A2 eller høyere	96 %	90 %	85 %	90 %
	V 6,2	Lytte	A2 eller høyere	91 %	90 %	85 %	90 %
	V 6,3	Lese	A2 eller høyere	91 %	90 %	85 %	90 %
	V 6,4	Skriftlig	A2 eller høyere	87 %	80 %	75 %	80 %
V 7							
Voksenopplæring	V 7,1	Deltakere i alle avdelinger	Deltakere pr år	299	300	270	300
	V 7,2	Deltakere i språkpraksis	Deltakere pr år	25	37	27	40
V 8							
Overgang til arbeid	V 8,1	Overgang til arbeid og/eller utdanning	Gj. siste 4 år	41 %	50 %	40 %	55 %
	V 8,2	Andel som går ut i språkpraksis i løpet av 6 mnd.	Gj. siste 4 år	41 %	50 %	40 %	55 %

Økonomi

Driftsbudsjett:

Velferd	Regnskap	Vedt. Bud	Just. Bud	Rammer i faste 2017-kroner			
	2015	2016	2016	2017	2018	2019	2020
10 Utgifter	337 313	324 418	330 504	337 521	340 171	341 171	341 171
30 Inntekter	-34 566	-66 630	-73 841	-66 011	-66 011	-66 011	-66 011
Netto ramme	302 747	257 788	256 663	271 510	274 160	275 160	275 160
			<i>Endring pr. år</i>	13 722	2 650	1 000	0
			<i>% endring fra forrige år</i>	5,32 %	0,98 %	0,36 %	0,00 %

Rammeendringer:

Velferd	Endringer i 2017 kr.				Sum
	2017	2018	2019	2020	
<u>Konsekvensjusteringer</u>					
1 Overføring mellom ansvar	505	0	0	0	505
Pris- og lønnsvekst	7 079	0	0	0	7 079
2 HP 16-19 KS Helsesøster/ungdomslege	200	0	0	0	200
3 HP 16-19 NAV - sosialhjelp (justert)	0	-1 000	-1 000	0	-2 000
4 HP 16-19 KS Sysselsettingskoordinator	350	0	0	0	350
5 HP 16-19 KS NAV – aktivitetsplikt/opplæring	300	0	0	0	300
<i>Sum konsekvensjusteringer</i>	<i>8 434</i>	<i>-1 000</i>	<i>-1 000</i>	<i>0</i>	<i>6 434</i>
<u>Nye tiltak</u>					
6 Statsbudsjettet - Helsestasjon	240	0	0	0	240
7 Statsbudsjettet - Aktivitetsplikt	288	0	0	0	288
8 Statsbudsjettet - Rusomsorgen	1 440	0	0	0	1 440
9 Statsbudsjettet - Øhjelp rus psykiatri	420	0	0	0	420
10 Statsbudsjettet - Effekt økt egenandel ressurs	1 900	0	0	0	1 900
11 Forskymn avsetn bem pers med nedsatt funksj	-3 000	1 000	2 000	0	0
12 Bolig for unge med nedsatt funksjonsevne	1 800	2 200	0	0	4 000
13 Psykososialt kriseteam	1 000	0	0	0	1 000
14 Psykisk Helse - Psykolog (delvis finansiert)	450	0	0	0	450
15 Barneverns tjenesten - stilling	450	0	0	0	450
16 Barnevernet/helsetjenesten lavterskel	300	450	0	0	750
<i>Sum Nye tiltak</i>	<i>5 288</i>	<i>3 650</i>	<i>2 000</i>	<i>0</i>	<i>10 938</i>
<u>Innsparing/omstilling</u>					
-	0	0	0	0	0
<i>Sum innsparing/omstilling</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>
Sum Velferd	13 722	2 650	1 000	0	17 372

Forklaring:

1. Diverse flytting av rammer i forbindelse med omorganisering til helse/omsorg og velferd
2. I Handlingsprogram 2016-2019 la kommunestyret inn midler 0,2 mill. kr i 2016 og ytterligere økning med 0,2 mill. kr i 2017. Statlige midler til økt innsats for skolehelse/helsestasjon ses i sammenheng med økt innsats helsesøster/ungdomslege.
3. Nav har hatt relativt store overskridelser sosialhjelpsbudsjettet de siste årene. I Handlingsprogram 2016-2019 ble det lagt inn forventning om en reduksjon i sosialhjelpen med 2 mill. kr i 2017. I 2016 har tjenesten flyttet til nye lokaler og vært gjennom en omorganisering. Det er også under arbeid en mer omfattende analyse av arbeidsform, brukere og naturligutgiftsnivå. Veksten i

- sosialhjelp har flatet ut, men har ikke hatt nedgang som forutsatt i rammene. Rådmannen har forskjøvet reduksjonen i rammene med 1 mill. kr i 2018 og ytterligere en mill. kr i 2019.
4. Kommunestyret la inn midler til en sysselsettingskoordinator i 2016. Egen stilling som sysselsettingskoordinator som skal arbeide som kontakt mellom næringsliv, frivillighet og kommune for å sikre at flyktninger raskt kommer ut i arbeidslivet. Rammene økes til helårseffekt i 2017.
 5. Er en del av tiltaket som er beskrevet i pkt. 4. Helårseffekt for 2017.
 6. Regjeringen har økt de frie inntektene med intensjon om å styrke skolehelse- og helsestasjonstjenesten. Det har vært en opptrapping fra 2015. Rammene økes tilsvarende effekten på Liers frie inntekter.
 7. I statsbudsjettet er det bevilget opp midler til innføring av aktivitetsplikt for sosialhjelpsmottakere under 30 år. Bevilgningen er lagt inn i kommunens frie inntekter, og rammene endres med effekten for Liers frie inntekter.
 8. I statsbudsjettet er det lagt inn økning i de frie inntektene til oppfølging av opptrappingsplanen for rusfeltet. Rammene endres med effekten på Liers frie inntekter
 9. I statsbudsjettet er det bevilget opp midler for innføring av plikt for kommunen å tilby øyeblikkelig hjelp døgnopphold for de pasienter og brukere som kommunen har mulighet til å utrede, behandle eller yte omsorg til.
 10. I statsbudsjettet økes kommunens egenandel for refusjon for ressurskrevende tjenester med 50.000 kr. utover lønnsvekst. For Lier utgjør dette 1,9 mill. kr i lavere refusjon.
 11. Det er tidligere bevilget opp 6 mill. kr til bemanning for personer med nedsatt funksjonsevne som står i kø for tjenester i bolig. Etablering av tjenestene henger sammen med når boliger kan skaffes. Det er gjort en forskyvning slik at avsatt ramme er 3 mill. kr i 2017 og 4 mill. kr i 2018, og 6 mill. kr fra 2019.
 12. Etablering av bolig for personer med nedsatt funksjonsevne. Det mangler et tilbud i omsorgstrappen til gruppen som er i overgangen mellom barn og voksen. Denne gruppen er en stor utfordring i dagens tjenestebilde.
 13. Lier kommune har ikke hatt døgnberedskap for psykososialt kriseteam. I 2016 har det vært gjennomført prosjekt som viser at det er behov for dette. Rådmannen ønsker derfor å styrke området med ressurser til en slik vaktordning.
 14. Det er ansatt en psykolog som delvis er finansiert av tilskudd. Det bevilges opp midler til kommunens andel.
 15. Behov for å øke med 0,55 årsverk teamleder. Det er behov for å styrke ledelse/lederstøtte da det er utfordrende å få til tilfredsstillende ledelse innenfor dagens rammer.
 16. Etablere/videreutvikle et lavterskeltilbud med veiledningstilbud til familier. Dette vil redusere antall saker med lettere hjelpetiltak i barneverntjenesten og redusere antall saker pr. saksbehandler.

5.2.5 Kultur

Tjenesteområdet omfatter:

- Kulturskolen
- Kultur og fritid
- Lier bibliotek

Visjon for kulturområdet

Kulturtilbud for kropp og sjel – noe som passer for alle

Utfordringer

- Sosioøkonomisk bakgrunn og helsesituasjon påvirker deltagelse i kulturtilbud
- Strukturelle endringer og økte utgifter for Lier kulturskole som følge av ny rammeplan for kulturskolene i Norge.
- Hovedbiblioteket i Lierbyen har umoderne lokaler og er lite synlig for publikum
- Samarbeid med den lokale frivilligheten og andre aktuelle aktører

Hovedmål for kulturområdet

- Utvikle og drive gode barne- og ungdomstilbud, ikke minst for utsatte grupper
- Utvikle og drive åpne og aktive arenaer
- Legge til rette for bedre folkehelse og økt friluftsliv

Temaplaner

- «For kropp og sjel»; en melding om kultur, idrett og friluftsliv i Lier 2013-2025 - vedtatt i kommunestyret 12. november 2013.
- «Vern gjennom bruk» – en temaplan om fysiske kulturminner og kulturmiljøer i Lier, vedtatt i kommunestyret 14. desember 2015.
- «Mangfold og fordyping» – rammeplan for kulturskolen i Lier, vedtatt i Grunnskole-, barnehage- og kulturutvalget i mai 2016

Måleindikatorer

Kultur

Område	Måleindikator	Kilde	2015	2017		2020
			Resultat	Ønsket	Godt nok	Mål
K 1						
Prioritering	K 1,1 Netto driftsutg. kultursektor i % av kom. driftsutg.	KOSTRA	3,4	3,1	3,0	3,5
	K 1,2 Netto driftsutg. kultur/innb.	KOSTRA	1595	1500	1400	1600
	K 1,3 Netto driftsutg. kunstformidling pr innb.	KOSTRA	46	35	30	50
	K 1,4 Brutto driftsutg. kulturskoler pr bruker	KOSTRA	15506	17500	15000	18000
	K 1,5 Netto driftsutg. bibliotek/innb.	KOSTRA	252	265	250	300
K 2						
Kultur og fritid	K 2,1 Arr. på Lier kulturscene	Egen telling	89	30	25	50
	K 2,2 Utleietimer/uke i komm. bygg	Egen telling	324	300	275	350
K 4						
Biblioteket	K 4,1 Utlån alle medier pr innb.	KOSTRA	3,1	3,3	3,0	3,5
	K 4,2 Besøk pr innb.	KOSTRA	3,3	3,6	3	4
	K 4,3 Antall arrangementer	Nasj. bibl.stat	13	20	16	24
O 5						
Kulturskolen	O 5,1 Elevplasser i fordypingsprogram	Egen telling	0	5	4	10
	O 5,2 Elevplasser kor for barn 5-9 år	Egen telling	20	50	40	50
	O 5,3 Antall elever sangundervisning.	Egen telling	9	18	15	30
	O 5,4 Følelse av tilhørighet til kulturskolen	Brukerundersøkelsen	4,2	4,8	4,3	5
	O 5,5 Tilstrekkelig undervisning	Brukerundersøkelsen	4,3	4,8	4,4	5
	O 5,6 Venteliste totalt alle tilbud	Egen telling okt. 2014	86	40	60	20
	O 5,7 Venteliste for de uten noe tilbud	Egen telling okt. 2015	30	10	20	0

Tiltak for kulturområdet

Ny rammeplan for kulturskolen

Kulturskolen videreutvikles for å sikre at den oppfyller kravene i rammeplan.

Videreutvikle Lier kulturscene

Drifte Lier kulturscene i tråd med politisk prioritering i juni 2014. Kulturscenen skal sikre lokalt kulturliv en profesjonell arena til rimeligst mulig pris.

Øke antall arrangementer og debatter

Styrking av bibliotekets rolle som aktiv kulturformidler og arena for debatt og dialog gjennom fortsatt satsing på å utvide arrangementstilbudet både i antall og bredde.

Hovedbiblioteket i Lierbyen bibliotek «meråpent»

Biblioteket i Lierbyen etableres som et «meråpent bibliotek», dvs. tilgjengelig for publikum også utenom den betjente åpningstiden, f.eks. åpent 07-23 syv dager i uken.

UKM som mestringsarena for barn og unge

Ungdommens kulturmønstring (UKM) skal gi barn og unge mulighet for å delta og oppleve mestring innenfor ulike kulturgener eller som unge arrangører. UKM-arbeidet er å anse som en kontinuerlig aktivitet.

Nye ungdomsstyrte tilbud ved Gamle Hegg

Gamle Hegg og Lier musikkverksted skal utvikle nye tilbud som i større grad bør være styrt av ungdom selv og som kan rekruttere flere ungdommer.

Allsidig aktivitet og gode anlegg for alle

Gjennomføre arrangementer og aktivitetstilbud, samt drifte og oppgradere anlegg som gir anledning og motivasjon til aktivt friluftsliv, allsidig fysisk aktivitet og god folkehelse for alle befolkningsgrupper. Samarbeide med foreningsliv, frivillige og andre virksomheter for å oppnå dette.

Etablering av Lier-BUA

BUA skal være en utlånsbase for utstyr primært knyttet til friluftsliv og sikre allsidige lavterskel aktivitetstilbud til alle og økt inkludering og deltakelse via bredt samarbeid med foreninger, skoler og andre virksomheter. Tilbudet skal etableres og får sitt første driftsår i 2017.

Økonomi

Driftsbudsjett:

Kulturtjenester	Regnskap	Vedt. Bud	Just. Bud	Rammer i faste 2017-kroner			
	2015	2016	2016	2017	2018	2019	2020
10 Utgifter	35 173	42 022	41 955	52 357	52 657	52 657	52 257
30 Inntekter	-5 822	-10 980	-10 980	-18 045	-18 095	-18 095	-18 095
Netto ramme	29 350	31 042	30 975	34 312	34 562	34 562	34 162
			<i>Endring pr. år</i>	3 270	250	0	-400
			<i>% endring fra forrige år</i>	10,53 %	0,73 %	0,00 %	-1,16 %

Rammeendringer:

Kulturtjenester	Endringer i 2017 kr.				
	2017	2018	2019	2020	Sum
<u>Konsekvensjusteringer</u>					
Overføring mellom ansvar	50	0	0	0	50
Pris- og lønnsvekst	1 095	0	0	0	1 095
1 Lierdagene (justert)	150	0	0	0	150
2 HP 15-18 Kultur og fritid - Drift nye Hegg skole - økt stanc	100	0	0	0	100
3 HP 15-18 KS Kulturscene – økt inntekt	-50	-50	0	0	-100
4 HP 16-19 Kultur og fritid - Drift kultursene endret ramme r	50	50	0	0	100
5 HP 16-19 KS Miljøarbeider – Hegg gamle skole	200	0	0	0	200
6 HP 16-19 KS Markering slaget på Gjellebekk	0	-50	0	0	-50
<i>Sum konsekvensjusteringer</i>	1 595	-50	0	0	1 545
<u>Nye tiltak</u>					
7 Statsbud - Rammetilskudd friv.sentral	575	0	0	0	575
8 Samarbeidsavtale, kulturminner	300	100	0	-400	0
9 Lavterskelaktiviteter	200	0	0	0	200
KS Liunggjengen - rammeavtale	200	150	0	0	350
KS Eiksetra - aktivitetsleder, ref 2.24	200	0	0	0	200
KS Eikseterveien - kommunal overtakelse av drift, ref 2.24	150	150	0	0	300
KS Eikseterveien - vegavgift, ref 2.24	-100	-100	0	0	-200
KS St. Halvardfestival / markering	50	0	0	0	50
KS Gratis leie haller/baner - tilskudd ref. 2.4	7 380	0	0	0	7 380
KS Utleie haller/baner - inntekt, ref. 2.4	-7 380	0	0	0	-7 380
KS Aktivitet og debatt, ref 2.18	100	0	0	0	100
<i>Sum Nye tiltak</i>	1 675	300	0	-400	1 575
<u>Innsparing/omstilling</u>					
-	0	0	0	0	0
<i>Sum innsparing/omstilling</i>	0	0	0	0	0
Sum Kulturtjenester	3 270	250	0	-400	3 120

Forklaring:

- Lierdagene har hatt et budsjett på 0,15 mill. kr de årene dagen har vært avholdt, hvert annet år. Rådmannen har lagt inn en økning på aktiviteten ved å legge inn rammer på 0,15 mill. kr hvert år. Det påløper kostnader i årene mellom arrangementene også.
- Drift uteanlegg ved nye Hegg skole vil bli langt mer krevende enn driften av det gamle selv om det i planfasen har vært samarbeidet godt om å finne driftsmessige smarte løsninger. Mer utstyr og ny beplantning krever mer «håndarbeid» og tilpasset drift. De første årene vil entreprenøren ha driftsansvaret.
- I forbindelse med behandlingen av HP15-18 la kommunestyret inn forventning om økte inntekter med 50.000 hvert år fra 2015-2018.

4. De årlig reduserte driftsrammene i form av økende inntektsforventninger for kulturscenen oppleves som urealistiske i forhold til driftsambisjonen vedtatt i juni 2014. Kulturscenen er i en oppstartfase, og må bygge sitt publikum, sikre utleie og invitere til samarbeid som vil kunne gi de et bedre inntektsgrunnlag over tid, men som ikke er gjort på et år eller to. De vil samlet ha større inntekter enn budsjettert i HP, men vil også ha langt større utgifter, siden budsjettet som ble lagt inn fra virksomheten i 2014 av praktiske årsaker var et nettobudsjett.
5. Kommunestyret la inn en miljøarbeider Hegg gamle skole/musikkverkstedet for å styrke samarbeidet mellom ulike kulturaktiviteter for ungdom og hjelpetjenestene. ½ årseffekt i 2016 og helårseffekt fra 2017.
6. Kommunestyret la inn midler til markering av 300-års jubileum for slaget ved Gjellebekk. I den forbindelse ses det nærmere på hvordan kommunen kan bidra til å hedre forfatter og historikeren Leif Hamre. Bevilgningen var på 50.000 kr i 2016 og 50.000 kr i 2017.
7. I statsbudsjettet er tilskudd til frivillighetsentralene overført rammetilskuddet med særskilt fordeling. Det er også lagt inn en økning på 47.000 pr. sentral. Lier øker rammene med overføringen fra statsbudsjettet.
8. Identitetsskapende tiltak, prosjekter og partneravtaler med lokalhistorisk forankring. Fremmes i egne saker.
9. For 2016 ble det søkt og mottatt statlige tilskudd knyttet til fattigdomsarbeidet, som delvis ble brukt til lavterskel aktivitetstilbud åpne for alle, i stor grad i samarbeid med frivillige lag og foreninger. I 2016 blir også BUA utstyrslager åpnet, og aktiviteter framover tenkes i stor grad knyttet til dette tilbudet. Det vil fortsatt søkes eksterne midler til utviklingstiltak, men fast drift må sikres med kommunale midler.

5.2.6 Infrastruktur – Bygg, Vann og Avløp, Vei

Tjenesteområdet omfatter

Tjenesteområdet omfatter forvaltning, drift og vedlikehold (FDV), samt rehabilitering og utvikling av- og investering i infrastruktur innenfor følgende:

- Kommunens bygg og eiendomsmasse
- Vei, vann, avløp og vassdrag
- Avfall og gjenvinning

Fra 2016 er tjenesteområdet organisert i ulike kommunale selskaper som inngår i kommunen som konsern. Målene for selskapene er nedfelt i Eierstyringsdokumentene. Måleindikatorerne på området defineres av selskapene selv, i tråd med de målene som er satt i strategiske planer og av eierne i fellesskap. Selskapene rapporterer på disse måleindikatorerne til sine styrever og representantskap, samt til eieren i form av blant annet årsrapporter.

Handlingsprogrammet legger rammer for selskapenes leveranser ved å fastslå økonomiske rammer og budsjettrelaterte oppdrag handlingsprogramperioden. På bakgrunn av oppdrag og økonomiske rammer gitt i handlingsprogrammet utarbeides det egne oppdragsbrev til selskapene.

Renovasjonsselskapet for Drammensregionen IKS (RfD)

Etablert i 2001. Selskapet har ansvar for avfallsordningen i de ni eierkommunene Drammen, Hurum, Lier, Modum, Nedre Eiker, Røyken, Sande, Svelvik og Øvre Eiker.

Glitrevannverket IKS

Etablert i 2001 og er et interkommunalt selskap som eies av kommunene Lier, Røyken, Drammen og Nedre Eiker. Hovedformålet til Glitrevannverket er å forsyne sine eierkommuner med godt, nok og sikkert vann gjennom forvaltning av vannkilder og vannforsyningssystem.

Vestviken interkommunale vei-, vann og avløpsselskap IKS (VIVA)

Etablert i 2014 som et interkommunalt selskap sammen med kommunene Røyken og Hurum. Ivaretar oppgaver med planlegging, utvikling, drift og forvaltning av vei-, vann- og avløpsinfrastruktur samt oppfølging av investeringsprosjekter innenfor samme områder. Kommunen er fortsatt eier av infrastrukturen på området.

Alie AS

Etablert i 2015 med Lier kommune som eneste eier. Leverer tjenester innen renhold, bygningsdrift og vedlikehold. Tjenestene er planlagt konkurranseutsatt fra 2018.

Lier Eiendomsselskap KF

Etablert i 2015 og overtok ansvaret for formålsbygg og eiendomsmassen i 2016. Er kommunens kompetansesenter på eiendomsområdet, og ivaretar forvaltning og utvikling av kommunens bygningsmasse og eiendommer. Eiendomsselskapet er bestillerfunksjon for oppgaver knyttet til drift, vedlikehold og renhold som utføres av andre.

Temaplaner

- Temaplan avløp 2010-2021
- Felles hovedplan for vannforsyning og avløp i drammensregionen 2010-2021
- Hovedplan vann- og avløp (under utarbeidelse)
- Hovedplan vei (under utarbeidelse)
- Trafikksikkerhetsplan 2017-2020 (under utarbeidelse)

Måleindikatorer

Infrastruktur, bygg, VA og vei

Område	Måleindikator	Kilde	2015	2017		2020
			Resultat	Ønsket	Godt nok	Mål
I 1						
Vedlikehold	I 2.1 Forbruk til vedlikehold kr pr m ²	KOSTRA	59	100	75	150
	I 2.2 Etterslep vedlikehold i millioner*	Multiconsult	160	150	140	100
I 2						
Eiendomsdrift	I 5.1 Areal pr årsverk i kommunen m ²	KOSTRA	93	80	85	75
	I 5.2 Areal kommunen eier pr innbygger m ²	KOSTRA	3,8	4	3,9	4,1
	I 5.3 Renhold pr m ²	KOSTRA	171	180	185	150
I 3						
Energi	I 6.1 Energi forbruk twh pr m ²	KOSTRA 2014	109	107	108	100
	I 6.2 Energi forbruk kr pr m ² plassering alle kom.	KOSTRA 2014	23 %	20 %	25 %	20 %

Økonomi

Driftsbudsjett

Infrastruktur- Bygg, VA vei	Regnskap	Vedt. Bud	Just. Bud	Rammer i faste 2017-kroner			
	2015	2016	2016	2017	2018	2019	2020
10 Utgifter	98 378	86 133	94 500	94 675	94 675	94 675	94 675
30 Inntekter	-28 504	-15 065	-18 319	-15 453	-15 453	-15 453	-15 453
Netto ramme	69 874	71 068	76 181	79 222	79 222	79 222	79 222
			<i>Endring pr. år</i>	8 154	0	0	0
			<i>% endring fra forrige år</i>	11,47 %	0,00 %	0,00 %	0,00 %

Rammeendringer

Infrastruktur- Bygg, VA vei	Endringer i 2017 kr.				Sum
	2017	2018	2019	2020	
<u>Konsekvensjusteringer</u>					
Overføring mellom ansvar	0	0	0	0	0
1 Pris- og lønnsvekst	1 864	0	0	0	1 864
<i>Sum nye tiltak</i>	<i>1 864</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>1 864</i>
<u>Nye tiltak</u>					
2 Justering FDV kostnader	6 290	0	0	0	6 290
<i>Sum Nye tiltak</i>	<i>6 290</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>6 290</i>
<u>Innsparing/omstilling</u>					
-	0	0	0	0	0
<i>Sum innsparing/omstilling</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>
Sum Infrastruktur- Bygg, VA vei	8 154	0	0	0	8 154

Forklaring:

1. Ordinær pris og lønnsvekst
2. Styret i Lier Eiendomsselskap KF (LEKF) har vedtatt et budsjett for 2017 med følgende økninger: Organisasjon 2,9 mill. kr, økt vedlikehold 2,9 mill. kr, økte forvaltning drift og vedlikehold (FDV) kostnader 6,29 mill. kr. Rådmannen har tatt høyde for økte FDV kostnader i dette Handlingsprogrammet, det er ikke funnet rom for de øvrige økningene. Styrevedtaket fra Lier Eiendomsselskap KF sendes til behandling som egen sak parallelt med handlingsprogrammet.

5.2.7 Plan og samfunn

Plan og samfunn omfatter

- Samfunnssektoren
- Landbrukskontoret
- Planseksjonen

Innledning

Tjenesteområdet omfatter forvaltningsoppgaver og saksbehandling etter Plan- og bygningsloven, Jordlova, Forurensningsloven, Markaloven, Naturmangfoldloven, Folkehelseloven og andre lovverk. Videre omfatter det opprettelse og vedlikehold av kommunens kartverk og matrikkel, tilskudd og kontroll i landbruket, samt overordnet planlegging og interkommunalt samarbeid.

Mål for tjenesteområdet

- Utvikle et framtidrettet, helsefremmende og bærekraftig liersamfunn.
- Landbruket i Lier skal videreutvikles som en bærekraftig og allsidig næring.
- Tilby effektiv og korrekt saksbehandling, brukervennlige innsynsløsninger og kartportal.

Temaplaner

- Landbruksplan for Lier kommune (2012).
- Sykkelplassplan for Lier kommune (2014).
- Strategisk næringsplan, energi- og klimaplan, trafikksikkerhetsplan og hovedplan vei er under utarbeidelse og skal behandles politisk i desember 2016 eller 1. kvartal 2017.

Utfordringer

- Jordvern, miljøhensyn og markagrensen blir utfordret av etterspørsel etter nye arealer til boliger, vei og næringsaktivitet.
- Økning av matproduksjon i samsvar med nasjonale mål krever forutsigbare rammebetingelser for næringen.
- Skaffe økt kunnskap om følgene av flom og oversvømmelser – også som en følge av forventede klimaendringer - for å kunne forebygge skader.
- Utvikle et samfunnsmessig gunstig arealbruksmønster og transportsystem.

Sentrale oppgaver:

- Videreutvikle en brukervennlig og oppdatert kartportal og etablere en innsynsløsning for byggesaker (byggesaksdialog).
- Innføre modellen Sunne og Aktive liunger i alle barnehager og skoler, og videreutvikle frisklivstilbudet - med hovedvekt på barn og unge.
- Oppfølging av energi- og klimaplan (2017-2020).
- Oppfølging av handlingsplanen (2017 – 2020) i strategisk næringsplan.

Måleindikatorer

Plan

Område	Måleindikator	Kilde	2015	2017		2020
			Resultat	Ønsket	Godt nok	Mål
P 1						
Byggesak Saksbehandlingstid i dager	P 1.1 Rammesøknader	KOSTRA	31	50	80	60
	P 1.2 Reguleringsplaner	KOSTRA	60	70	80	60
	P 1.3 Ett-trinns søknader	KOSTRA	20	21	21	21
	P 1.4 Enkle tiltak uten ansvarsrett	KOSTRA	20	21	21	21
P 2						
Kvalitet	P 2.1 Antall omgjorte vedtak av fylkesmannen	Fylkesmannen	21,7 %	<20%	<25%	<10%
P 3						
Landbruk	P 3.1 Redusere omdisponering av dyrket mark	prod.statistikk i daa	47	0	50	0
	P 3.2 Dyrket areal i drift	prod.statistikk i daa	39 636	39 500	39 400	40 000
P 4						
Økologiske matvarer	P 4.1 Økologisk produksjon	prod.statistikk i daa	13 %	14 %	13 %	15 %
	P 4.2 Kommunalt forbruk kroner	regnskap	688 291	750 000	500 000	1 000 000

Samfunn

Område	Måleindikator	Kilde	2015	2017		2020
			Resultat	Ønsket	Godt nok	Mål
S 1						
Reisevaner*	S 1.1 Andel daglige reiser basert på kollektivtransport	Reisevaneundersøkelsen 2013/2014	7 %	9 %	8 %	12 %
	S 1.2 Andel daglige reiser på sykkel		1 %	4 %	2 %	6 %
	S 1.3 Andel daglige reiser til fots		15 %	16 %	15 %	16 %
	S 1.4 Andel daglige reiser som bilfører		67 %	60 %	64 %	55 %
	S 1.5 Andel daglige reiser som bilpassasjer		8 %	10 %	9 %	11 %
S 2						
Pendling	S 2.1 Arbeidsplass dekning i prosent i Lier	SSB	102 %	100 %	100 %	100 %
	S 2.2 Utpendling i prosent	SSB	64 %	62 %	62 %	59 %
S 3						
Transport	S 3.1 Gang- og sykkelvei i km	VIVA	36	37	37	40
	S 3.2 Antall kjøretøykilometer per innbygger	SSB	7501	7350	7400	7000
S 4						
Klima og energi - kommunal	S 4.1 Andel el-biler/plug-in hybrid	Kommunal telling	25 %	50 %	40 %	70 %
	S 4.2 Antall el-sykler	Kommunal telling	7	13	9	40
	S 4.3 Endring i total stasjonært energiforbruk (ref. år 2007)	Kommunal telling	-18 %	-18 %	-17 %	-20 %
	S 4.4 Antall miljøsertifiserte leverandører av totalt antall leverandører	Kommunal telling	13 %	15 %	14 %	17 %
S 5						
Klima- og energi	S 5.1 Endring i el.forbruk per private husholdning (ref. år 2007)	Lier Everk 2014	-5 %	-7 %	-6 %	-8 %
	S 5.2 Antall energitiltak støttet av kommunen eller Enova	Kommunal telling/Enova	16	40	20	50
S 6						
Folkehelse	S 6.1 Andel barnehager og skoler som deltar i programmet sunne og aktive liunger	Kommunal telling	30 %	40 %	30 %	100 %
	S 6.2 Andel av befolkningen som benytter seg av frisklivstilbudet	Kommunal telling	3,7 %	4 %	3 %	5 %
	S 6.3 Andel seniorer 80+ som ikke mottar jevnlig omsorgstjenester (grønt nivå)	Kommunal telling	66 %	68 %	67 %	70 %

* Reisevaneundersøkelsen gjennomføres hvert 4. år. Den siste undersøkelsen er gjennomført i 2013/2014.

Økonomi

Driftsbudsjett:

Plan/samfunn	Regnska	Vedt.	Just. Bud	Rammer i faste 2017-kroner			
	2015	2016	2016	2017	2018	2019	2020
10 Utgifter	51 027	37 602	38 532	44 424	44 124	42 574	41 074
30 Inntekter	-32 094	-17 858	-17 858	-18 217	-18 217	-18 217	-18 217
Netto ramme	18 933	19 744	20 674	26 207	25 907	24 357	22 857
			<i>Endring pr. år</i>	6 463	-300	-1 550	-1 500
				32,73 %	-1,14 %	-5,98 %	-6,16 %

Rammeendringer:

Plan/samfunn	Endringer i 2017 kr.				Sum
	2017	2018	2019	2020	
<u>Konsekvensjusteringer</u>					
1 Overføring mellom ansvar	795	0	0	0	795
Pris- og lønnsvekst	1 093	0	0	0	1 093
2 HP 15-18 Plan - Reguleringsplan RV 23 Linne	-150	0	0	0	-150
3 HP 15-18 Plan - Regplan nytt sykehus (juster	-25	0	-100	0	-125
4 HP 15-18 Plan - Byggesak nytt sykeh. (juster	200	0	-100	0	100
5 HP 15-18 Sektor samfunn - Planleggerstilling	0	-700	0	0	-700
6 HP 16-19 Plan - Styrking av IKT (justert)	250	0	-500	0	-250
7 HP 16-19 Samfunn - Flomkartlegging	500	-500	0	0	0
8 HP 16-19 Samfunn - Lier frisklivssentral - oppt	200	0	0	0	200
<i>Sum konsekvensjusteringer</i>	2 863	-1 200	-700	0	963
<u>Nye tiltak</u>					
9 Plan - Planarb RV 23 Linnas E18/Lianåsen	100	150	-250	0	0
10 Plan - Fjordbyen medvirkning	100	-100	0	0	0
11 Plan - Plandialog	100	-100	0	0	0
12 Landbruk - Prosjekt kompost	50	-50	0	0	0
13 Sunne og aktive Liunger, SAL modell (Friskliv)	500	500	500	-1 500	0
14 Samfunn - Oppfølging av strategisk næringspl.	300	150	0	0	450
15 Samfunn - Revisjon av kommuneplanen	650	350	-1 000	0	0
16 Samfunn - Områderegulering fjordbyen	800	100	0	0	900
17 Samfunn - Tiltak energi, klima, miljø	400	0	0	0	400
KS Samfunn - Tiltak energi, klima, miljø	400	0	0	0	400
KS Samfunn - Mathall/MatRIKET, ref 2.14	200	-100	-100	0	0
<i>Sum Nye tiltak</i>	3 600	900	-850	-1 500	2 150
<u>Innsparing/omstilling</u>					
-	0	0	0	0	0
<i>Sum innsparing/omstilling</i>	0	0	0	0	0
Sum Plan/samfunn	6 463	-300	-1 550	-1 500	3 113

1. Gjelder overføring av beredskap/kvalitet til fellestjenester
2. Økt stillingsressurs knyttet til gjennomføring rv. 23. I HP 15-18 ble det ført opp ekstra ressurser til saksbehandlingen av rv. 23 som ikke kan gebyrfinansieres. Reguleringsplanen er utsatt i påvente av nye alternativvurderinger og bevilgningen avsluttes 2017.
3. Reguleringsplan for nytt sykehus på Brakerøya var beregnet ferdig i 2016 og bevilgning på 0,125 mill. kr var vedtatt avsluttet i 2017. Det gjenstår fortsatt arbeid. I beslutningsgrunnlaget er lagt inn

- slik at det er 0,1 mill. kr i 2017 og 2018 (i tabellen fremkommer det ved 0,125 mill. kr bevilget tidligere fratrukket 0,025 mill. kr).
4. Behandlingen og oppfølgingen av byggesak for nytt sykehus, som også vil foregå i samarbeid med Drammen kommune. Prosjektet er estimert til å starte i 2017 og ferdigstilles innen 2022. På lik linje med de overnevnte prosjekter vil dette heller ikke kunne finansieres med gebyrer. I HP 15-18 ble det bevilget opp 0,1 mil. kr i 2017. I beslutningsgrunnlaget er det lagt inn en økning slik at det totalt er bevilget 0,2 mill. kr i 2017 og 2018.
 5. Som forutsatt i HP 15-18 avsluttes ekstra planleggerstilling i Sektor samfunn fra og med 2018. I beslutningsgrunnlaget forlenges planleggerstillingen i 2017. Videre behov vil bli vurdert i løpet av 2017.
 6. I HP 16-19 ble det bevilget midler for innfasing av plandialog og byggesaksdialog. Økt innsats i på 0,25 mill. kr i 2016 og 0,5 mill. kr i 2017 (økning på 0,25 mill. kr). I beslutningsgrunnlaget er det lagt inn videreføring av bevilgningen med 0,5 mill. kr i 2018.
 7. Det er besluttet å utarbeide en plan for flomberedskap og overvannshåndtering. Det er behov for å kartlegge flomsoner langs bekker og mindre vassdrag i bygge-områdene. Arbeidet vil blant annet bestå av kartlegging, kartanalyser, befare de aktuelle bekkene for å vurdere tilstanden på eventuelle inntak og bekkelukkinger, og vurdere behov for tiltak. Føres opp med en engangssum på 500 000 kr i 2017. Beløpet er et grovt anslag av behovet.
 8. Lier frisklivssentral har fått mange brukere den tiden den har vært i drift. Høsten 2015 har det blitt satt i gang et pilotprosjekt, finansiert av tilskudd fra Fylkesmannen, med spesielt tilrettelagt tilbud til personer med psykiske vansker og personer som er nye i Norge. Tilbudet har vist gode resultater og foreslås videreført. I HP 16-19 ble det bevilget opp ramme på 0,2 mill. kr i 2016 og økende til 0,4 mill. kr fra 2017.
 9. Dette er en kommunedelplan og ikke innenfor Planseksjonens ansvarsområdet, et antas at Planseksjonen likevel vil bli betydelig involvert i prosjektet
 10. Fjordbyplanen er nå vedtatt skal utføres av Eidos som en områdeplan, Planseksjon har behov for økt arbeidskraft for å medvirke til fjordbyen.
 11. Midler til plandialog
 12. Intensiv jordbruksproduksjon har medført dårligere produksjonsevne og synkende avlinger i en del produksjoner. Næringen jobber nå sammen med landbruksrådgivningen og Fylkesmannen for å ta mer i bruk og produsere egen kompost. Det er lagt inn en bevilgning for å kunne støtte dette arbeidet i samarbeid med landbruksrådgivningen som har et større prosjekt på kompostbruk.
 13. Prosjektet «Sunne og aktive liunger» (SAL) ble bevilget opp med 0,5 mill. kr årlig i HP 16-19. Prosjektet har vært i gang på to skoler og tre barnehager med gode resultater. I beslutningsgrunnlaget legges det opp til en opptrapping for å utvide ordningen til å omfatte alle skoler og barnehager. Det bevilget opp en årlig økning på 0,5 mill. kr til totalt 2 mill. kr i 2019. Videreføring av prosjektet utover 2019 behandles i opptrappingsplanen.
 14. Strategisk næringsplan vedtas i desember 2016. En tiltaksplan konkretiserer oppgavene som skal gjennomføres og hva de vil koste. Utkast til plan samsvarer med budsjettforslaget.
 15. Det er besluttet å rullere kommuneplanen. Deler av utredningsarbeidet må gjøres av konsulenter som følge av behov for spisskompetanse innen enkeltområder. Det må også forventes utredninger som ser de store utbyggingsprosjektene i ytre Lier i sammenheng.
 16. Forsterket bemanning/planleggerkapasitet for å ivareta saksbehandling knyttet til rollen som planmyndighet og samfunnsaktør i arbeidet med områderegulering for fjordbyen.
 17. Tiltak energi, klima og miljø ihht. tiltak i energi og klimaplanen.

5.2.8 Ledelse, politikk og konserntjenester

Ledelse, politikk og konserntjenester omfatter

- Ordfører og folkevalgte
- Rådmann og rådmannskontoret
- Rådgivningsenheten
- Økonomienheten
- HR-enheten
- Serviceenheten (m/pol. sekretariat)
- Lier- og Hurum IKT-tjeneste
- Kemnerkontoret

Virksomhetene på området har ansvar for:

- Tilrettelegge for politiske og administrative beslutnings- og styringsprosesser
- Styringsprosesser i samsvar med årshjulet og produksjon av saker som fremmes for politiske organer
- Administrasjon og driftsstøtte
- Organisasjonsutvikling
- Faglig utvikling innen tjenesteområdene velferd, skole og barnehage
- Drift og utvikling av IKT- infrastruktur og systemer
- Informasjonstjenester og dokumenthåndtering
- Inndriving av skatter og avgifter, utføre analyse- og utredningsarbeid

Tjenesteområdet har ansvaret for implementering av tjenesteovergrepene som:

- Arbeidsgiverpolitisk plattform
- Antikorruptjonsprogram
- Innkjøpsstrategi
- IKT-strategi
- Kommunikasjonsstrategi

Utfordringer

Lier kommune står overfor til dels nye, omfattende utfordringer framover på samfunnsområdet og tjenesteområdet. Det stiller store krav til så vel politisk som administrativ ledelse og styring.

Konsernet Lier kommune endres ved blant annet selskapsetableringer og nye krav til styring og samhandling innen flere av virkeområdene.

Tiltak

Rådmannsteamet er besluttet omorganisert innen samfunnsområdet; ved innledningen til handlingsprogramperioden innebærer det rekruttering av to nye kommunalsjefer.

Før og i denne handlingsprogramperioden gjennomføres det flere parallelle prosjekter for å sikre bedre samhandling med selskapene og styring i kommunen som konsern.

Måleindikatorer

Fellestjenester, ledelse og politikk

Område	Måleindikator	Kilde	2015	2017		2020
			Resultat i dag	Ønsket	Godt nok	Mål
F 1						
IKT Utvikling i kommunen	Rådmannen avventer IKT strategi					
F 2						
Adm.	F 2.1 Andel av lønn som går til adm.	KOSTRA	5,6 %	6,0 %	6,4 %	6,0 %
	F 2.2 Netto driftsutgifter til adm. Pr inn bygger	KOSTRA	2821	3000	3200	3500
F 3						
HR Sykefravær Legemeldt	F 3.1 Helse og omsorg	Legemeldt	11,1 %	9,0 %	10,0 %	7,5 %
	F 3.2 Oppvekst	Legemeldt	5,7 %	5,0 %	5,5 %	5,0 %
	F 3.3 Velferd	Legemeldt	9,6 %	7,5 %	8,0 %	7,0 %
	F 3.4 Kultur, plan og samfunn	Legemeldt	2,3 %	3,0 %	3,5 %	3,0 %
	F 3.5 Konserntjenester	Legemeldt	5,0 %	4,5 %	5,5 %	4,0 %
	F 3.6 Samlet i Lier kommune	Legemeldt	7,5 %	6,0 %	7,0 %	6,0 %
F 4						
Økonomi	F 4.1 Netto driftsresultat kom. som konsern	KOSTRA	2,6 %	1,75 %	1,0 %	1,75 %
	F 4.2 Disposisjonsfond i millioner	Regnskapet	77	100	80	125
	F 4.3 EK finansiering investeringer i millioner	Regnskapet	10	10	5	20
	F 4.4 Gjeldsgrad som konsern ink. selvkost	KOSTRA	97,3 %	100 %	110 %	100 %
	F 4.5 Arbeidskapital (eks. premie avvik)	KOSTRA	12,7 %	12,5 %	10 %	15 %

Økonomi

Driftsbudsjett:

Fellestjenester, ledelse og	Regnskap	Vedt. Bud	Just. Bud	Rammer i faste 2017-kroner			
	2015	2016	2016	2017	2018	2019	2020
10 Utgifter	90 925	93 470	95 089	95 382	94 032	94 082	93 632
30 Inntekter	-12 029	-7 858	-9 482	-7 970	-7 970	-7 970	-7 970
Netto ramme	78 896	85 612	85 607	87 412	86 062	86 112	85 662
			<i>Endring pr. år</i>	1 800	-1 350	50	-450
			<i>% endring fra forrige år</i>	2,10 %	-1,54 %	0,06 %	-0,52 %

Rammeendringer:

Fellestjenester, ledelse og politikk	Endringer i 2017 kr.				Sum
	2017	2018	2019	2020	
<u>Konsekvensjusteringer</u>					
1 Overføring mellom ansvar	-845	0	0	0	-845
Pris- og lønnsvekst	2 475	0	0	0	2 475
2 Valg hvert annet år	1 150	-1 150	850	-850	0
3 HP 15-18 Service enheten - Overg nytt komm	-100	0	0	0	-100
4 HP 16-19 HR - Erkjentlighetsgavefest hvert an	-300	300	-300	300	0
5 HP 16-19 HR - Trainee stilling	-500	0	0	0	-500
6 2. tertial 16 Beredskap/kvalitet	1 000	0	0	0	1 000
<i>Sum konsekvensjusteringer</i>	2 880	-850	550	-550	2 030
<u>Nye tiltak</u>					
7 Justere ramme for lærlinger	1 200	0	0	0	1 200
8 Ny kommunalsjef	1 120	0	0	0	1 120
9 Kontrollutvalget - kontroll og tilsyn	50	0	0	0	50
10 innhente underfinansiering politisk godtgjørelse	200	0	0	0	200
11 Utskiftningsrullering ipad inkl. drift/vedlikehold	150	0	0	0	150
12 Driftutgifter to nye utvalg	200	0	0	0	200
13 Disposisjonskonto for studieturer	100	0	0	0	100
14 Overgang nytt kommunestyre	0	0	0	100	100
15 Streaming av kommunestyremøtene	200	0	0	0	200
KS Effektivisering og økt bruk IKT, ref 2.5	-750	0	0	0	-750
<i>Sum Nye tiltak</i>	2 470	0	0	100	2 570
<u>Innsparing/omstilling</u>					
16 HP 15-18 KS Adm tjenester/stab/støtte – redt	-750	0	0	0	-750
17 HP 16-19 KS Redusert administrativ ressurs	-500	0	0	0	-500
18 HP 16-19 KS Sykefravær – økt innsats	-2 300	-500	-500	0	-3 300
<i>Sum innsparing/omstilling</i>	-3 550	-500	-500	0	-4 550
Sum Fellestjenester, ledelse og politikk	1 800	-1 350	50	-450	50

Forklaring:

1. Diverse overføring fra andre virksomheter.
2. Kommunevalg i 2019 og stortingsvalg i 2017. Posten for valgavvikling er underbudsjettet og i forbindelse med nye systemer i stemmetellingen behøves innkjøp av noe utstyr.
3. I HP 15-18 var det lagt inn noe ressurser til opplæring osv. for nytt kommunestyre. Bevilgningen tas ut fra 2017.
4. Erkjentlighetsgave fest hvert annet år.
5. I HP 16-19 ble det lagt inn en trainee-stilling for ett år, bevilgningen tas ut fra 2017.

6. Rådmannen har sett et behov for å styrke området for kvalitet og beredskap, og ansvaret er nå flyttet fra HR til rådmannens stab. Det er opprettet en stilling, delvis finansiert av midler fra HR sin ramme. Resten av stillingen må finansieres opp, samt noe midler til drift. Dette inkluderer drift av kvalitetssystemet. I 2. tertial ble det bevilget opp 0,5 mill. kr for ½ års effekt 2016. Rådmannen har lagt inn helårseffekt for 2017.
7. I HP 2013-2016 ble det vedtatt en opptrapping av antall lærlinger slik at kommunen fra 2015 skulle ha én lærling pr. 1000 innbyggere. Lier kommune nådde dette målet som den første kommunen i Buskerud. Beregningene fra 2013 bygget på nye lærlinger, tidlig i løpet, med lav lønnsats. Dette vil gi et stort underfinansieringsgap etter hvert som satsene øker utover i løpet. For å unngå dette i fremtiden innføres en ny avlønningsordning hvor en gjennomsnittslønn gis gjennom hele løpet.
8. Rådmansteamet utvides med kommunalsjef for områdeutvikling, som skal ha ansvaret for de store samfunnsutviklingsprosjektene.
9. Ref. sak 29/16, budsjett 2017 for tilsyn og kontroll. Rådmannen har lagt seg litt over vedtaket.
10. Innhente underfinansiering politisk godtgjørelse.
11. Behov for å skifte ut noen hvert år samt behov for tilpasninger, reservedeler osv. Brukerhjelp og individuelle tilpasninger.
12. Sekretær 20 % og andre møteutgifter.
13. Dekker ca. to utvalg på studietur per år avhengig av nivå.
14. Opplæring av nytt KS, tidligere underfinansiert.
15. Kostnader tilknyttet streaming av KS møtene.
16. Kommunestyret la i HP 15-18 inn en reduksjon på rammene til administrasjonen. Overføring av oppgaver og personell til Viva og Lier drift vil medføre en reduksjon av oppgaver i administrasjonen. Se også pkt. 17.
17. Kommunestyret la i HP 16-19 inn en ytterligere reduksjon på rammene til administrasjonen se også pkt. 16.
18. I HP 16-19 la kommunestyret inn en økning på 0,3 mill. kr til sykefraværarbeid, med måltall om 95 % nærvær. Fra 2017 ble det lagt inn en forventet innsparing på 2,3 mill. kr med økning til 3 mill. kr fra 2019. Beløpet på 3 mill. kr utgjør ca. 10 % av sykepengerefusjonene. I dag budsjetteres ikke sykepengerefusjoner og virksomhetene kan leie inn vikarer utfra den faktiske refusjonsstørrelsen for virksomheten. For å følge opp intensjonene i vedtaket legger rådmannen opp til at virksomhetene kun får tilført 90 % av sykepengerefusjonene, resterende 10 % går til å dekke innsparingskravet. Ordningen er valgt for å håndtere det økonomiske kravet med en intensivordning som gir konsekvenser for virksomheter, og mest for dem med høyest langtidsfravær. Dersom handlingsplanen for nærvær eller andre forhold fører til et lavere sykefravær, vil vikarbruken og dermed kostnader til vikarer, kunne gå noe ned. Det er i hovedsak Helse og omsorg som har en netto kostnad i dag, knyttet til sykefravær og vikarbruk.

5.3 Organisasjon og medarbeidere

Kommuneplanens overordnede målsetning er:

«Kommuneorganisasjonen skal være åpen, verdidrevet og samfunnsansvarlig.»

Arbeidsgiverpolitisk plattform bygger på kommunens visjon og verdier. Den setter standard for arbeidet med kommunens målsettinger på syv områder, der de tre uthevede er prioritert i handlingsprogramperioden:

- **Kompetente og engasjerte medarbeidere**
- Verdsatte medarbeidere i ulike livsfaser
- **Arbeidsglede og nærvær**
- Kvalitet gjennom mangfold
- **Ledere som kan, tør og vil**
- Ansvarlig medarbeiderskap
- Nyskaping – rede for neste steg

Utvalgte nøkkeltall:

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Antall virksomhetsledere	46	43	42	46	46	46	46	43	40
Aktive årsverk pr. 1. jan	1 025	1 035	1 140	1 126	1 120	1 212	1 196	1 165	1 139
Antall ansatte pr. 1. jan	1 327	1 334	1 523	1 518	1 450	1 562	1 564	1 525	1 476
Medarbeidertilfredshet	4,4	4,5	-	4,5	4,6	4,6	-	4,6	-
Medarbeiderengasjement	4,3	4,3	-	4,2	4,3	4,3	-	4,3	-
Tilfredshet med nærmeste leder	4,5	4,5	-	4,4	4,6	4,6	-	4,6	-

Mål for området

Kompetente og engasjerte medarbeidere

Lier kommunes medarbeidere skal være i stand til å handle i tråd med kommunens verdigrunnlag. Økt konkurranse i arbeidsmarkedet, gjør det helt nødvendig å fremstå som en attraktiv arbeidsgiver for fremtiden. Kommunen skal ha en helhetlig og klar strategi både for kompetanseutvikling og rekruttering slik at vi evner å tiltrekke, utvikle og beholde medarbeidere.

Lier kommune skal være foretrukket av lærlinger i vårt område. Antall lærlinger skal ligge på minimum 1 pr. 1000 innbyggere i perioden og vurderes utvidet. Lærlingeordningen styrkes internt ved individuell oppfølging, velkomstprogram og felles læringsarenaer.

Kommunen skal fortsette jobbstrategien og stille tiltaksplasser til disposisjon for ungdom og voksne under 30 år med nedsatt funksjonsevne. Innsatsen skal bidra til å senke barrierer i

overgang mellom utdanning og arbeid. Lier kommunes deltakelse i prosjektet «Menn i helse» fortsetter i samarbeid med KS, Fylkesmannen, Nav og tre andre kommuner.

Ledere som kan, tør og vil

En viktig suksessfaktor for at kommunen skal lykkes, er at våre ledere har tilstrekkelig kompetanse og fokus på involvering og engasjement blant sine medarbeidere. Videreutvikling av lederskap og lederrollen, samt introduksjon av nye ledere, er vesentlig. I 2017 innføres en ny medarbeiderundersøkelse, 10-faktor, med forsterket fokus på ledelse, mestring og motivasjon.

Nærværsarbeidet

Styrking av nærværsarbeidet fortsetter. Analyse og tiltak pr. tjenesteområde skal forbedres. Videre vil kommunen styrke sykefraværsoppfølging med vekt på tidlig funksjonsvurdering og arbeidspålit. Det er vesentlig å sørge for tett og målrettet samarbeid mellom medarbeidere, tillitsvalgte og ledelse på alle nivåer.

Anbefalingene fra prosjektet «Arbeidsglede og nærvær» er lagt til grunn ved utarbeidelse av Handlingsplan for nærvær. Handlingsplanen legger vekt på tiltak for å styrke nærværesarbeidet i hele kommuneorganisasjonen med vekt på blant annet ledelse og kultur, bemannings- og arbeidstidsordninger i tillegg til konkrete tiltak ved den enkelte virksomhet.

Nyskaping

Innovasjonsprogrammet videreføres gjennom en ressursgruppe med innovasjonsveiledere som skal bistå med innføring av metodikken i hele organisasjonen og i aktuelle prosjekter.

Bruker- og pårørendemedvirkning

Brukerne og pårørende etterspør i økende grad samhandling og koordinering av tjenester. Lier kommune vil vektlegge og legge til rette for at tjenestene utvikles i dialog med brukerne.

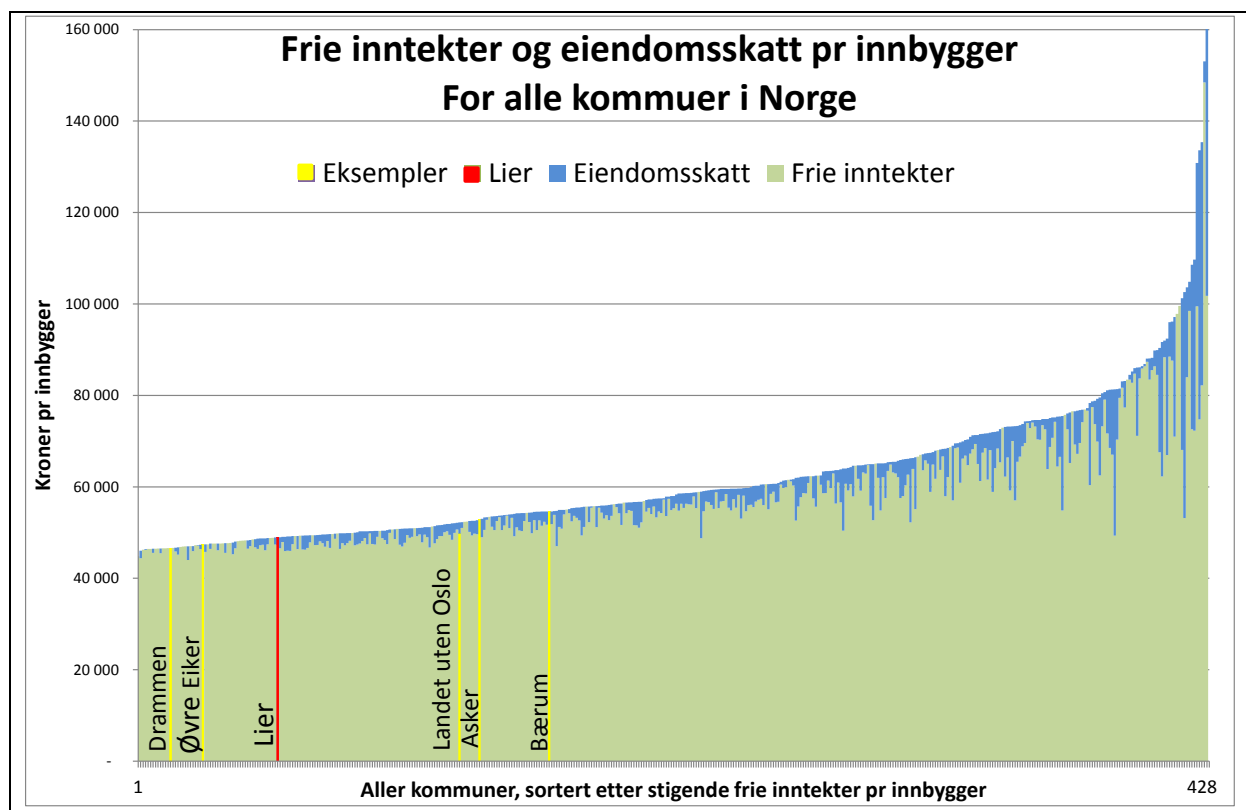
5.4 Økonomi og investering

Innledning

I handlingsprogrammet for 2017-2020 legges det til rette for å opprettholde en stadig sterkere kommuneøkonomi.

Forutsetninger

Lier kommune har lave frie inntekter. I 2015 lå Lier på 57. plass for inntekter pr innbygger, av landets 428 kommuner. Det betyr at det er begrensede ressurser til kommunal tjenesteproduksjon.

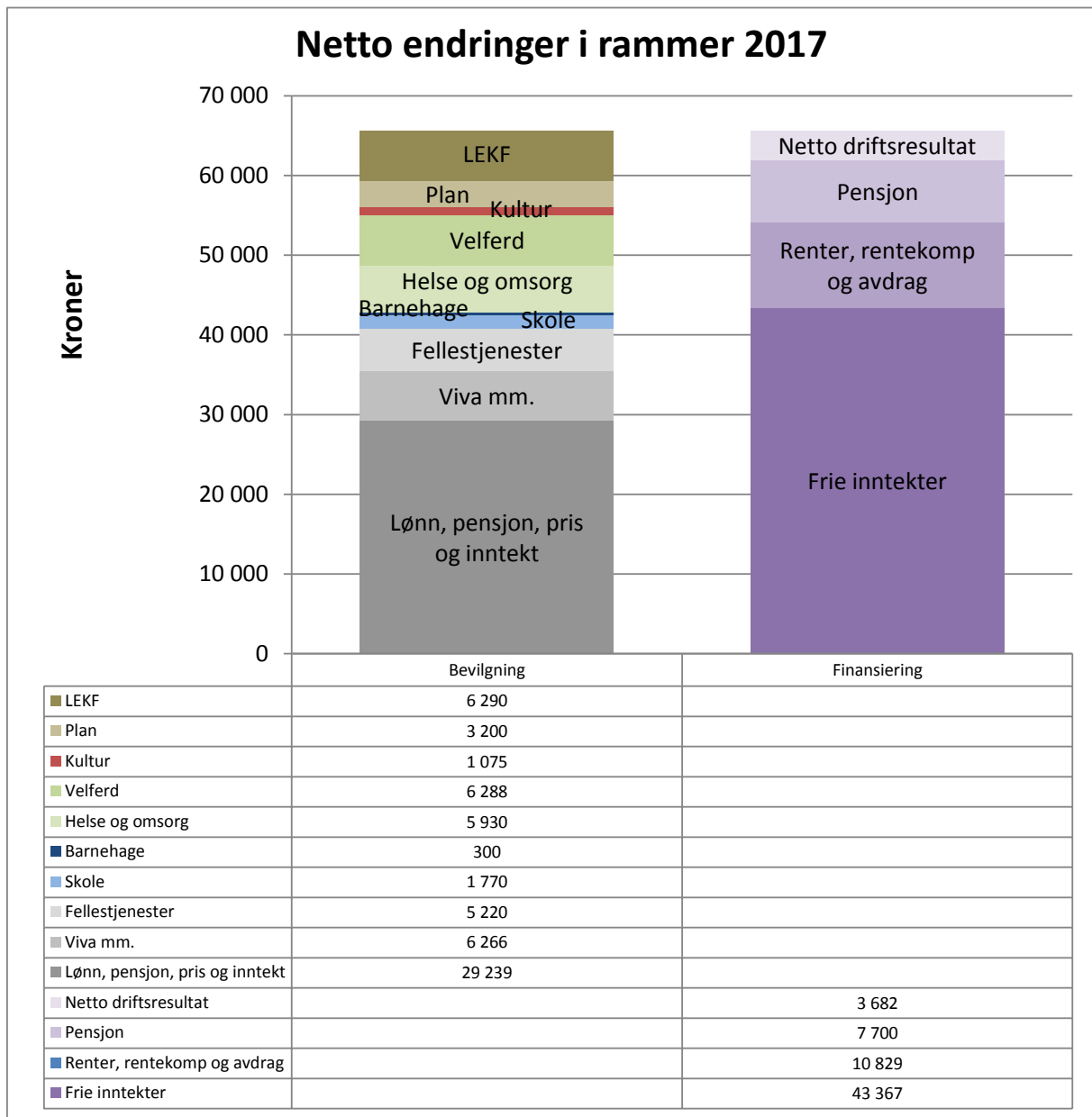

Figuren over viser utfordring Lier har med langt lavere inntekter pr. innbygger enn gjennomsnittet av norske kommuner. Det er ingen grunn til å tro at dette bildet har endret seg vesentlig fra 2015 eller at det vil endre seg vesentlig de nærmeste fire årene. Lier har imidlertid noen stordriftsfordeler som selvfølgelig hjelper på kostnadssiden, men flere kommuner har tilsvarende og/eller andre fordeler, som redusert arbeidsgiveravgift mm. I figuren over fremgår det også hvor store inntektene fra eiendomsskatt var for de ulike kommunene i 2015.

En sterk kommuneøkonomi

Netto driftsresultat er budsjettert til 1,65 % i 2017, og over 1,75% fra 2018 og ut resten av fireårsperioden.

Disponeringer av realveksten

I figuren over har vi illustrert hvordan den økonomiske veksten er disponert. Om vi ser bort fra pris- og lønnsvekst går de store pengene til infrastruktur, velferd, helse og omsorg. Annet fellesområdet dekker Lier eiendomsselskap KF som også får en betydelig andel av realveksten. Deler av realveksten dekker disponeringer foretatt i tertialrapportene. Mens deler av veksten dekker disponeringer fra forrige handlingsprogram.

Med hensyn til finansieringen er veksten i frie inntekter preget av omlegging av rammetilskuddsmodellen der Lier ikke lenger får 4,9 mill. kr i kompensasjon for uheldig utfall ved forrige omlegging. Reduksjon av basistilskudd blir langt på vei kompensert av vekst i innbyggertilskudd. Avdragene er redusert med 10 mill. kr. Kommunen betaler fortsatt 13 mill. kr over minimumsavdrag. Samtidig som minimumsavdragene ikke lenger er budsjettert å stige.

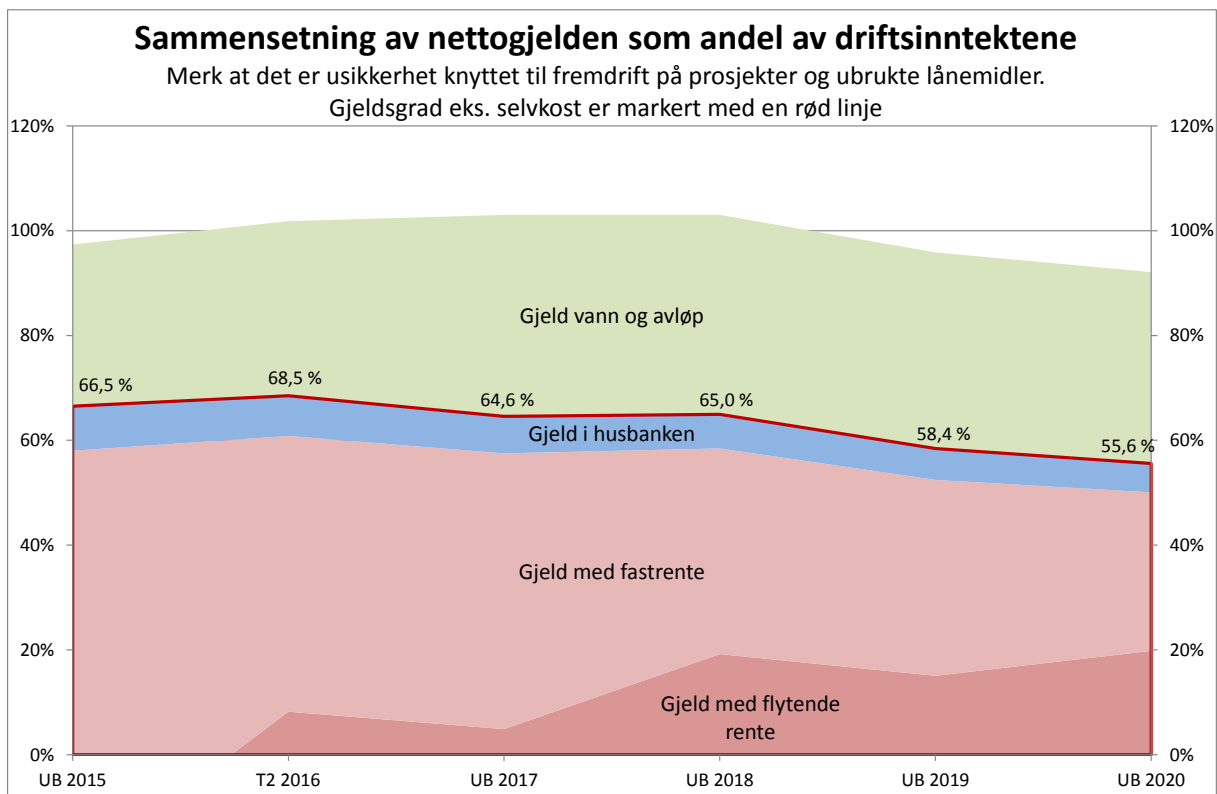
Utvikling i lånegjelden, rente- og avdragsutgifter

Investeringer

Det er i handlingsprogramperioden planlagt investeringer eksklusiv vann og avløp for 516 mill. kr. For vann og avløp er det planlagt investeringer i perioden på ca. 251 mill. kr.

Lånegjelden

Til tross for at investeringer utenom selvkostområdene er langt større enn innen selvkostområdet, er låneopptakene cirka 107 mill. kr høyere knyttet til selvkost. Det vil si at lånegjelden knyttet til selvkostområdene vann og avløp øker, mens øvrig gjeld reduseres.

Den samlede gjeldsgraden inkluderer gjeld knyttet til selvkostområder. Lier vil i kommende fireårsperiode få en todelt utvikling med økt gjeld knyttet til selvkostområder og noe fallende gjeld utenom selvkostområdene. Erfaringsmessig vil lave investeringsforventinger frem i tid øke noe i rulleringen av påfølgende handlingsprogram. Det er imidlertid bare lagt inn forsiktige anslag på salg av eiendom. Det vil være en fordel å holde investeringer utenom selvkostområdet nede. Alternativt må kommunen ved behov for ytterligere investeringer, se på mulighetene for å redusere driftskostnader i mer effektive strukturer, når det investeres.

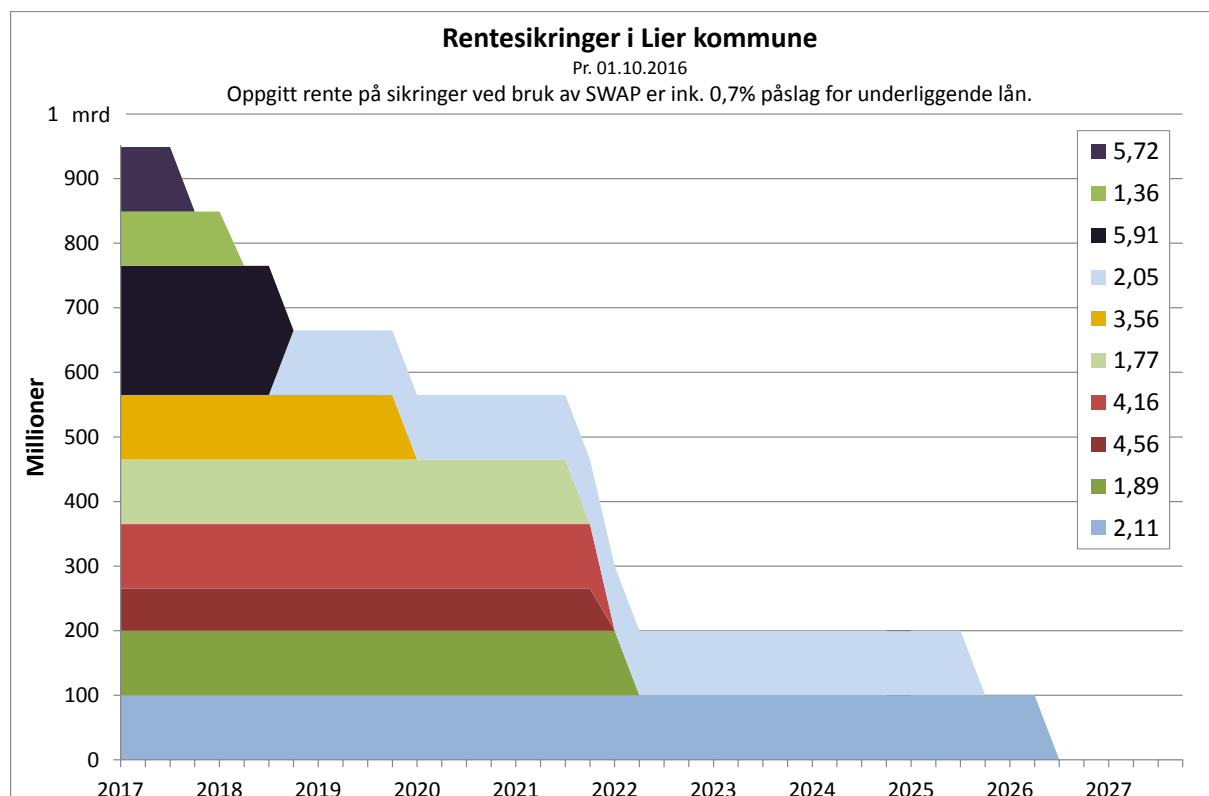
For finanskostnader knyttet til selvkost, kan kommunen overføre en del av finanskostnadene på brukerne. I dag er renten og kupongrenten lav, men dersom renten går opp må man være forberedt på at gebyrinntektene også vil kunne gå noe mer opp enn normal prisvekst.

Tall i mill. kr.	2016	2017	2018	2019	2020	Totalt
Gjeld pr. 01.01		1 889 368	1 960 849	2 040 665	1 975 540	
Opptak av lån		143 985	158 366	18 697	74 660	395 708
Avdrag		72 504	78 550	83 822	85 452	320 328
Ny lånegjeld	1 889 368	1 960 849	2 040 665	1 975 540	1 964 748	104 %
Endring i lån		3,8 %	4,1 %	-3,2 %	-0,5 %	

Lånegjelden øker i perioden med 75 mill. kr tilsvarende 4 prosent fra 2016. Det er en nedgang i 2018 og 2019. Gjeldsgraden øker imidlertid ikke på grunn av økte brutto driftsinntekter.

Renter og avdrag

De samlede finanskostnadene er betydelige for kommunen. Imidlertid ser det ut til at minimumsavdragene flater ut. Kommunen nyter godt av at det i perioden frem til i dag er betalt mer i avdrag enn minimumsavdrag. Denne praksisen har blitt mer krevende og praksisen trappes ned med 10 mill. kr i 2017. Imidlertid ser det litt enklere ut frem i tid når to dyre fastrentelån kan erstattes med en langt lavere flytende rente. Dette vil redusere finanskostnadene med cirka 10 mill. kr, som gjør det mulig å øke avdragene med tilsvarende beløp i 2019 og 2020.

Lier kommune har på kort sikt en meget høy sikringsgrad. Imidlertid er sikringer gjort før 2015 gjort på vesentlig høyere rentenivåer enn hva markedet tilbyr i dag. Dette gir høyere finanskostnader enn vi ellers ville hatt. Som det fremgår av figuren over er mer enn 500 mill. kr sikret ut fireårsperioden i økonomiplanen.

Konsekvenser av 1 prosent høyere rente

Konsekvensen av 1 prosent høyere rente i 2017 er cirka 13 mill. kr.

Finanskostnader og finansiell risiko

Finansiell risiko handler overordnet om ikke å komme i en finansiell stressituasjon, der kommunen ikke kan håndtere sine løpende forpliktelser. Det vil si at det ikke kun er potensielt større finanskostnader som gir risiko, men også evnen til å bære høyere finanskostnader. De viktigste faktorene i vurderingen av risiko for en finansiell stressituasjon er:

- Gjeldens størrelse, dvs. gjeldsgraden.
- Andelen gjeld indirekte sikret, blant annet pga. kobling til selvkostområder mm.
- Rentesikringer på kort og lang sikt
- Disposisjonsfond
- Ubrukte lånemidler
- Behov for investeringer frem i tid. Gjerne også mer enn fire år frem
- Avdragsnivå
- Budsjettert netto driftsresultat
- Budsjettoppnåelse (økonomistyring og realistisk budsjettering)
- Kommunale garantier

Usikkerhet i budsjettforutsetningene

Budsjettet er lagt ut fra de beste prognosene som forelå da budsjettet ble utarbeidet. Det er imidlertid flere elementer det knytter seg usikkerhet til:

Risikofaktorer i budsjettet:

- Befolkningsutvikling, herunder utvikling i objektivt behov for tjenester
- Effektivitet, dvs. samsvar mellom objektivt behov og innvilgede tjenester
- Produktivitet, kostnadsutvikling i tjenesteproduksjonen
- Skatteinngangen.
- Byggeprosjekter inkl. fremdrift, ikke minst knyttet til vann og avløp
- Renterisiko
- Politiske vedtak

Grep for å minimere usikkerhet

Rådmannen har budsjettert uten uspesifiserte eller flate kutt i hele fireårsperioden. Det er heller ikke budsjettert med skatteinntekter utover anslaget fra statsbudsjettet.

Økonomiske forutsetninger

Kommunestyret har vedtatt målsettinger som skal sikre en «sunn» økonomi. Disse forutsetningene ligger til grunn for økonomiarbeidet i kommunen.

- Netto driftsmargin på 1,75 prosent
- Disposisjonsfond på minst 5 prosent av driftsinntekter, og minst 100 mill. kr
- Gjeldsgrad på maks 100 prosent av driftsinntektene for kommunen som konsern

Økonomiske nøkkeltall

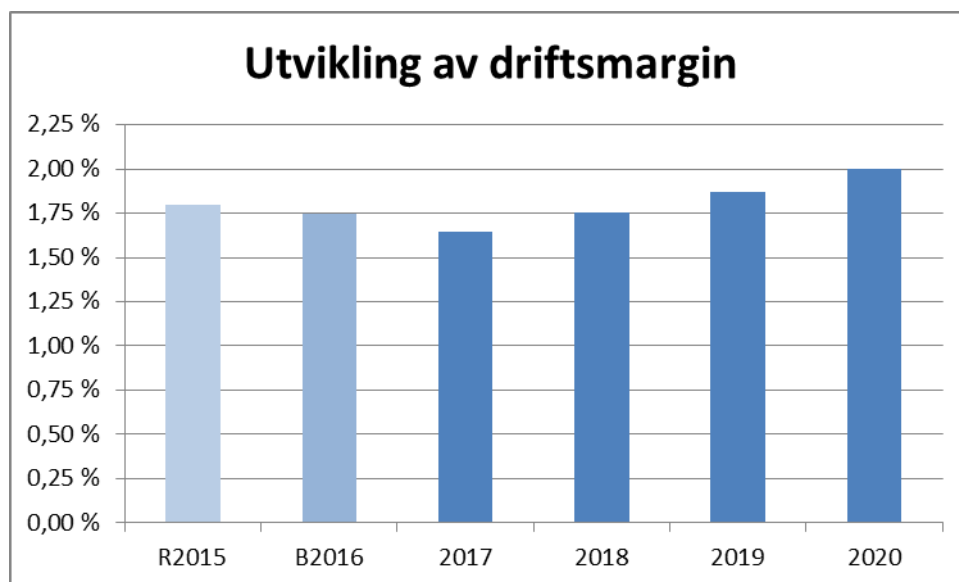
Tall i hele tusen	2017	2018	2019	2020
Netto driftsresultat	27 374	29 396	31 427	33 599
Driftsmargin	1,64 %	1,75 %	1,87 %	2,00 %
Disposisjonsfond uten bindinger	91 665	101 061	112 488	126 087
Disposisjonsfond i % av inntektene	5,5 %	6,0 %	6,7 %	7,5 %

1) Disposisjonsfond uten bindinger. Inngående balanse er 79,3 mill. kr

Driftsresultat/driftsmargin

Netto driftsresultat uttrykker hvilke midler som ikke er blitt benyttet i driftsregnskapet, og som gjenstår til bruk for avsetninger og investeringer. Netto driftsresultat må ikke forveksles med begrepet regnskapsmessig overskudd.

Driftsmargin er et uttrykk for netto driftsresultat i prosent av inntektene (driftsmargin). Teknisk beregningsutvalg anbefaler minimum 1,75 prosent driftsmargin. Kommunestyret vedtok også i HP 15-18 at målsetning om driftsmargin settes til 1,75. Rådmannen har lagt dette til grunn i arbeidet med Handlingsprogrammet.

I rådmannens beslutningsgrunnlag er det lagt opp til en driftsmargin på 1,64 prosent i 2017. Fra 2018 er driftsmarginen 1,75 og økende utover i perioden.

Bruk av netto driftsresultat

Tall i hele tusen	2017	2018	2019	2020
Overføring til investeringer	15 000	20 000	20 000	20 000
Avsetninger til disposisjonsfond	12 374	9 396	11 427	13 599
Netto driftsresultat	27 374	29 396	31 427	33 599
Netto driftsresultat i % av inntekter	1,64 %	1,75 %	1,87 %	2,00 %

Netto driftsresultat er disponert ved overføring til investeringer og avsetninger til disposisjonsfondet.

Disposisjonsfond

Disposisjonsfondet er kommunens reserve til å dekke uforutsette utgifter og underskudd for ikke å havne under administrasjon, dvs. på ROBEK-listen (Register om betinget godkjenning og kontroll). For kommuner som Lier, som periodiserer pensjonskostnadene, reduseres arbeidskapitalen med akkumulert premieavvik. Med lavere investeringsnivå i perioden vil også ubrukte lånemidler reduseres. Lier risikerer derfor at arbeidskapitalen kan bli svært lav. Fremover må kommunen være forberedt på å bære en betydelig kostnad knyttet til inndekning av premieavviket.

Disposisjonsfondet burde kunne dekke akkumulert premieavvik på cirka 100 mill. kr og/eller en økonomisk konsekvens av en kritisk hendelse i henhold til ROS-analysen (også 100 mill. kr). Riksrevisjonen og Fylkesmannen anbefaler at disposisjonsfondet bør utgjøre minst 5 prosent av brutto driftsinntekter. Det budsjetteres med å nå 100 mill. kr i disposisjonsfond i 2017 og 100 mill. kr uten bindinger i 2018.

Med økt disposisjonsfond legger rådmannen opp til at kommunen skal kunne bære større finansiell risiko. Kommunen vil derfor kunne redusere bruken av finansielle sikringsinstrumenter.

Tall i hele tusen	2016	2017	2018	2019	2020
Avsetning til disposisjonsfond		12 374	9 396	11 427	13 599
Disposisjonsfond totalt	97 610	109 984	119 380	130 807	144 406
I % av inntekter	6,3 %	6,6 %	7,1 %	7,8 %	8,6 %
Disposisjonsfond uten bindinger	79 291	91 665	101 061	112 488	126 087
I % av inntekter	5,2 %	5,5 %	6,0 %	6,7 %	7,5 %

I beslutningsgrunnlaget er det lagt opp til avsetning på totalt 46,8 mill. kr til disposisjonsfond i handlingsprogramperioden. Disposisjonsfond uten bindinger vil i utgangen av perioden utgjøre 123 mill. kr. Dette er under forutsetning av at det ikke er behov for bruk eller strykninger av planlagte avsetninger. Dvs. at disposisjonsfondet, også uten bindinger, vil kunne komme over 5 prosent av brutto driftsinntektene.

Egenfinansiering av investeringer på 25 prosent

Det er et mål i kommuneplanen om egenandelfinansiering av investeringer på 25 prosent. Dette forutsetter at kommunen må ha driftsmargin og/eller betydelige avsetninger før vi kan gjennomføre investeringer. Dette er også en utfordring knyttet til store svingninger i investeringsnivå. Vi beregner dette i forhold til investeringer som ikke er en del av selvkostfinansieringen (vann og avløp) og inklusiv refusjon for merverdiavgift (mva.).

Tall i hele tusen	2017	2018	2019	2020	Totalt
Investeringer inkl. mva (eks. selvkostområde)	110 066	163 312	75 999	166 806	516 183
Egenfinansiering av investeringer	15 000	20 000	20 000	20 000	75 000
Sum	13,6 %	12,2 %	26,3 %	12,0 %	14,5 %

I handlingsprogramperioden er det lagt opp investeringer (utenom investeringer på vann og avløpsområdet) på 516 mill. kr inkl. mva. Av denne investeringen har kommunen 14,5 prosent egenfinansiering, resten må løses ved låneopptak eller salg av investeringsobjekter. Det er kun i 2019 egenfinansieringen er over 25 prosent.

Frie inntekter

Frie inntekter består av skatt og rammetilskudd fra staten.

I beslutningsgrunnlaget er det kalkulert med frie inntekter etter anslagene i forslag til statsbudsjett.

Lier får en oppgavekorrigert vekst på 2,2 prosent, med en beregnet lønns- og prisvekst på 2,5 prosent (deflator) gir veksten en realnedgang.

I 2016 fikk Lier et veksttilskudd på 1,9 mill. kr. Selv om vekstgrensen er satt ned 1,5 til 1,4 prosent gir befolkningsveksten i Lier ikke tilskudd i 2017.

I 2017 er det omleggingen av basistilskudd og kostnadsnøklerne i kommunens inntektssystem. Sammenlignet med nøklene i 2016, medfører endringene en økning av inntektene på 2,3 mill. kr for Lier kommune. Etter forrige endring i kostnadsnøklerne i inntektssystemet har Lier fått et skjønnstilskudd på 4,9 mill. kr. Dette skjønnstilskuddet faller bort etter omleggingen i 2017. Netto utgjør disse forholdene en reduksjon i inntektene på 2,6 mill. kr.

Til sammen gjør dette at Lier får reduserte inntekter på ca. 4,5 mill. kr i forhold til inntektsnivået i 2016.

Skatteutjevning

Skatten innbyggerne i Lier betaler ligger om lag 9 % over landsgjennomsnittet. Kommuner med høyere skatteinntekt enn landsgjennomsnittet må dele 60 % av skatten over snittet med kommuner som ligger under snittet.

Generelle statstilskudd

Kommunen mottar følgende kompensasjonstilskudd knyttet til investeringer:

- Rentekompensasjon for skolebygg (husbankrente)
- Investeringskompensasjon for reform 97 (rente oppgitt i statsbudsjettet)
- Kompensasjon for boliger og institusjoner, eldresatsingen (husbankrente)
- Kompensasjon for boliger, opptrappingsplanen for psykisk helse (husbankrente)
- Kompensasjon for investeringer i kirkebygg (husbankrente)

Beslutningsgrunnlaget er oppdatert med beregninger basert på dagens rentenivå og endringer. I vedlegg 1 «sentral budsjettering» vises summene som er budsjettert på ordningene.

Integreringstilskudd

I regjeringens forslag til statsbudsjett er det lagt opp til en endring i refusjonsordningen for enslige mindreårige flyktninger. Det legges opp til en omlegging fra refusjon på 80 prosent av faktiske kostnader til en fast tilskuddssats pr. barn. Det vil ikke lenger være krav om barnevernstiltak for det nye tilskuddet. Ordningen med faste satser vil være mer forutsigbar og vesentlig enklere å administrere.

Bofellesskapene som Lier har etablert som tjenestetilbud har en kostnadsramme som er vesentlig høyere enn satsene som foreslås i regjeringens forslag. Hvis disse satsene vedtas vil det få store konsekvenser for tjenestetilbudet. (Se også beskrivelse under Velferdskapitlet)

Det er lagt opp til at økningen i ordinært integreringstilskudd går til å dekke økte kostnader på tjenesteområdet.

Ressurskrevende tjenester

Det er en egen refusjonsordning knyttet til kommunens ressurskrevende tjenester.

Staten refunderer 80 prosent av lønnsutgiftene over egenandel. Kommunens egenandel for tilskudd til ressurskrevende tjenester økes med 50 000 kr. utover prisvekst. Dette vil få medføre ca. 1,9 mill. kr mindre tilskudd for Lier. I beslutningsgrunnlaget er det bortfallet av tilskudd kompensert.

Det har vært en økning i ressurskrevende tjenester som har gitt en vekst i tilskuddet for de siste årene. Det er lagt opp til at veksten i tilskuddet går til å dekke økte utgifter på tjenesteområdene.

Budsjettforutsetninger

Deflator – lønns- og kostnadsvekst

Kommunene blir i inntektssystemet kompensert for en beregnet kostnadsvekst (deflator), Deflatoren er et uttrykk for kommunens forventede økning i utgifter, og består av lønnsvekst (utgjør cirka 2/3) og prisvekst (utgjør cirka 1/3).

Rammene er i beslutningsgrunnlaget justert for en deflator på 2,5 prosent, med en lønnsvekst på 2,7 prosent og prisvekst på 2,1 prosent. Dette samsvarer med statsbudsjettets forutsetninger.

Priser og gebyrer

I rådmannens beslutningsgrunnlag er generelle priser og gebyrer økt med 2,5 prosent, jamfør kommunens kostnadsvekst på 2,5 prosent (deflator).

Mange av kommunes priser og gebyrer er styrt av regelverk eller selvkostprinsipp. Alle satser finnes i den vedlagte oversikten over avgifter, gebyrer og egenbetalinger (vedlegg 6).

Pensjon og premieavvik

Kommunen betaler årlig inn pensjonspremie til sine pensjonsleverandører. Samtidig beregnes netto pensjonskostnader på grunnlag av et sett kriterier som fastsettes av Kommunal- og regionaldepartementet. Den beregnede pensjonskostnaden har frem til nå vært lavere enn hva kommunen betaler i pensjonspremie. Differansen mellom innbetalt premie og netto pensjonskostnad betegnes som premieavvik, og skal inntekts- eller utgiftsføres i regnskapet.

Premie-avviket er innført for at kommunene skal få en jevnere utvikling av pensjonskostnader ført i regnskapet. Premieavviket det enkelte år fordeles over 7 år (Tidligere 15 og 10 år). Ordningen med å utgiftsføre et lavere beløp enn vi betaler kan medføre en likviditetsutfordring for kommunene, og kommunene skyver pensjonskostnadene ut i tid.

Beregningen av pensjonskostnader for 2017 gir en reduksjon i forhold til vedtatt budsjett på 7,7 mill. kr. Avsetningen for 2016 har vært for høy, det har vært bevilgninger med innebygd pensjonsbudsjett som det ikke ble fanget opp i kalkylene.

Renter

Renteprognosen i handlingsprogrammet er basert på markedsforventningene til rentebanen for den flytende renten kommunen kan forvente, ut i fra finansreglementet for Lier kommune.

	2017	2018	2019	2020
Prognose for flytende rente	1,60 %	1,80 %	2,00 %	2,10 %

Overføringer til kirke, gravlunder og andre trossamfunn

Overføringer til andre trossamfunn

Kommunene utbetaler tilskudd til trossamfunn, utover Den Norske kirke, utfra innbyggere som er registrerte medlemmer. Det er en sentral registrering av trossamfunn og medlemmer, og tilskuddsbeløpet baserer seg på overføring pr. medlem til Den norske kirke.

Tilskuddsordningen er lovregulert.

Den norske kirke

Lier kommune overfører midler til Den Norske kirke. Overføringen justeres for pris og lønnsvekst.

I tillegg er overføringene økt for å kompensere for kostnadsvekst utover prisvekst.

Økt husleiekontrakt	0,10 mill. kr
Overgang til kirkepartner IKT plattform	0,40 mill. kr
Drift av hjemmeside	0,07 mill. kr

Kirken har spilt inn behov for 0,15 mill. kr til bevaring av verneverdige gravminner. Dette vurderes i forhold til avsetning til samarbeidsavtaler kulturminner (se rammetabell under kultur)

Huseiergebyrer - selvkostområdene

Lier kommune har valgt å fullfinansiere alle kommunens kostnader innen vann, avløp, renovasjon og feiing gjennom huseieravgifter. Avgiftsgrunnlagene består av både kapitalutgifter og driftsutgifter.

Selvkostprinsippet betyr:

- Inntektene fra gebyrene skal kun dekke kostnadene kommunen har for tjenesten.
- Hvis inntektene er høyere enn faktiske kostnader settes disse av på en egen konto (fond) som kun kan brukes til å dekke kostnader i de kommende år. Hvis inntektene er lavere enn kostnadene hentes det penger fra fondet.
- Kommunen fører et eget selvkostregnskap på disse tjenestene som sikrer at gebyrene ikke går til andre tjenester.

Det er flere forhold som påvirker kommunens kostnader på disse områdene. Drift av tjenestene, vedlikehold av utstyr/anlegg og renter og avskrivninger på investeringer. I utarbeidelsen av gebyrene er noe av målet å få en jevn prisutvikling.

Gebyrutvikling og fond

Noe av utfordringen med disse gebyrene er at kostnadene kan ha store svingninger fra år til år. Prisene utarbeides derfor utfra forventet utvikling fremover i tid. Derfor vil gebyrinntektene i noen år være høyere enn de faktiske kostnadene, slik at disse inntektene brukes i år hvor kostnadene øker mye. Med denne ordningen unngår en at prisene settes ned ett år, for så å øke mye neste år. Selvkost-ordningen er lovregulert. Kommunen kan heller ikke bygge opp for store fond, og inntekter som er satt av på fond må brukes innen 5 år.

Forslag til gebyrerForslagene er utarbeidet av:

- Viva IKS – Gebyrer for vann og avløp
- Renovasjonsselskapet for Drammensregionen IKS (RfD) - Renovasjonsgebyr
- Drammensregionens brannvesen IKS (DRBV) - priser for feiing og tilsyn med fyringsanlegg

Satsene vedtas som del av handlingsprogrammet.

Oversendt dokumentasjon fra selskapene legges frem som egen sak parallelt med handlingsprogrammet.

Gjennomsnittskostnad for en husstand:

	2016	2017	2018	2019	2020
Vann (150m ³)	3 073	3 547	3 939	4 136	4 302
Avløp (150m ³)	5 734	5 929	6 134	6 482	6 649
Renovasjon (standard)	3 201	3 297	3 297	3 297	3 297
Feiing (1 pipeløp, hvert 2. år) *	294	301	301	301	301
Sum	12 301	13 074	13 670	14 216	14 548
Endring i kr.		773	597	546	333
Endring i %		6,28 %	4,56 %	3,99 %	2,34 %
Kostnader i kr. pr. enhet					
Vann (pr. m ³)	16,15	18,48	20,26	20,74	21,01
Fastledd vann	650	775	900	1 025	1 150
Avløp (pr. m ³)	33,89	34,36	34,89	36,38	36,66
Fastledd avløp	650	775	900	1 025	1 150

*Årlig gjennomsnittskostnad

Totalt øker kostnadene for en gjennomsnittlig husstand med 733 kr tilsvarende 6,28 % i 2017.

Alle satser finnes i den vedlagte oversikten over avgifter, gebyrer og egenbetalinger (vedlegg 4).

Vann- og avløp (Viva)

- Samlet økning i gebyrene for vann og avløp på 7,6 prosent for en gjennomsnittshusstand.

Renovasjon (RfD)

- Standard renovasjonsgebyr for Lier kommune økes med 3,0 prosent for 2017.
- Øvrige renovasjonsgebyrer settes som prosentvise satser av standardgebyret.
- Prisene på tilleggstjenester skal være de samme som i de andre kommunene i Drammensregionen

Feie- og tilsynsgebyrer (DRBV)

- Gebyr for feiing og tilsyn øker i gjennomsnitt med 2,5 prosent
- Gebyr for behandling av fyrverkerisaker øker med 2,5 prosent

Veidrift

Drift av vei utføres av VIVA IKS. Budsjettet for vei er økt med ca. 1,5 mill. kr. Cirka 1/3 av dette er ordinær prisvekst, resten av økningen er knyttet til fjerning innsparingskrav LED og Økt husleie Bilbo. (Korrigert etter vedtak i KS)

Eierskap og selskapsstyring

Lier kommune er deleier i en rekke selskaper og eier noen selskaper fullt ut. Kommunens selskaper er organisert etter lov om interkommunale selskaper (IKS), aksjeloven (AS) og kommuneloven (§27-samarbeid og KF-kommunalt foretak).

I hovedsak er selskapene etablert for å ivareta kommunens ansvar for å levere tjenester og samfunnsfunksjoner. Det er likevel selskaper i kommunens portefølje som har finansielle formål eller opererer i ytterkant av kommunens kjerneoppgaver.

Kommunestyret har delegert eierstyringsoppgavene til formannskapet som benevnes «kommunens eierorgan». Det gjelder i alle spørsmål og forhold som ikke etter lov eller som premiss i vedtekter eller selskapsavtale spesifikt er lagt til kommunestyret; i de tilfellene vil eierorganet ha den forberedende rollen.

Etableringen av Lier Eiendomsselskap KF gir til dels andre styringsutfordringer enn det kommunestyret, eierorganet og kommuneorganisasjonen er kjent med fra tidligere. Det følger av kommuneloven at kommunestyret er eierorgan for kommunale foretak.

Utbytte, kommunale garantier og avkastning på lån

De fleste selskapene der kommunen er eier, er etablert ut fra et samfunnsmotiv og derfor arbeider få av dem mot finansielle mål som bidrar til å føre kapital tilbake til eierne.

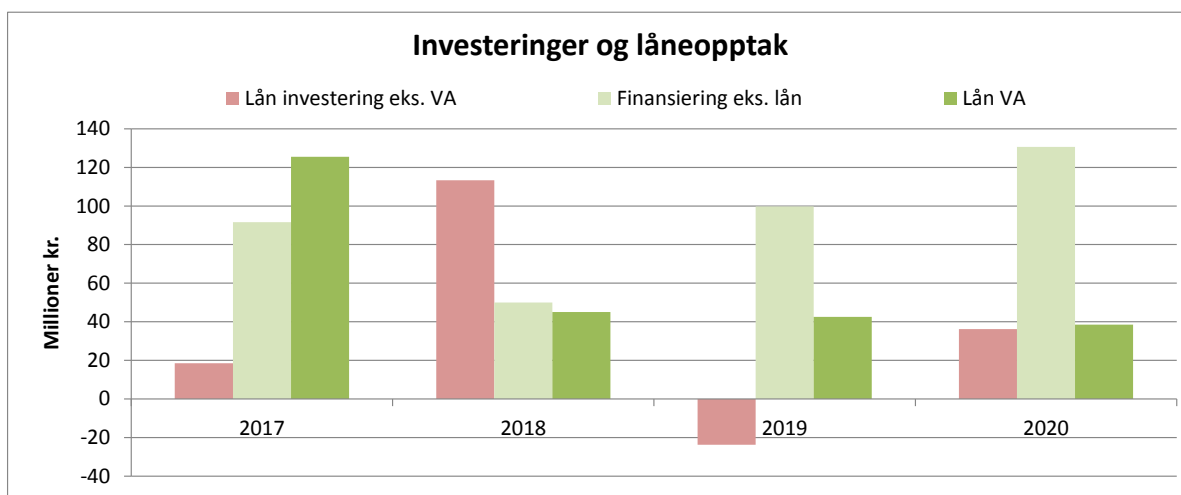
To av kommunens selskap (Eidos Eiendomsutvikling AS og Lier Everk Holding AS) har likevel delt ut utbytte til eierne. Det er selskapets generalforsamling som fatter beslutning om utbytte og utbyttestørrelse. Beløpet er derfor ikke kjent ved ferdigstillingen av årsbudsjettet og vil være gjenstand for et historisk betinget anslag.

I dette handlingsprogrammet er det forutsatt samme nivå på utbytte og renter på lån som i budsjettet for 2016.

Investeringer

Investeringsnivå

Lier kommune har hatt høyt investeringsnivå de siste årene. Investeringsnivået i dette handlingsprogrammet er også høyt, men skillet mellom investeringer innen selvkostområdet og øvrige investeringer er vesentlig. I figuren under fremgår det at låneopptak til investeringer utenom selvkost kun er høye i 2018. I fireårsperioden vil kommunen betale vesentlig mer i avdrag, enn nye låneopptak eks. selvkost.

Rådmannen har lagt inn et konservativt estimat på salgssinntekt. I neste fireårsperiode ligger det betydelige investeringer under selvkostområdene. Disse vil dekkes inn gjennom gebyrer og det er dels tatt høyde for dette i dagens satser. Kommunens drift av tjenester vil ikke påvirkes av økte finanskostnader knyttet til investeringer på selvkostområder.

Mindre investeringsprosjekter

Lier Eiendomsselskap KF har en årlig befaring ved alle kommunale bygg, sammen med virksomhetslederne, for å fange opp behov og innspill knyttet til bygnings- og utomhusmessige tiltak. På bakgrunn av Tilstandsrapport kommunale bygg samt virksomhetsbefaringene, spilles nye vedlikeholdsprosjekter over 2,0 mill. kr inn som særskilte bevilgninger i Handlingsprogrammet.

Over/underskudd avsluttede prosjekter, sum prognoser

Det er lagt inn en ny finansieringskilde i årets handlingsprogrammet. Bakgrunnen er at blant annet tilskuddene til Fosshagen-prosjektet ble større enn først antatt. Fosshagen vil avsluttes som egen sak, men mindre-forbruket er så stort pr. nå, at et forsiktig anslag må inn i handlingsprogrammet.

Finansiering av investeringen med salg

I behandlingen av tidligere handlingsprogram er det i vedtak lagt inn forutsetninger om salg på 25 mill. kr som skal finansiere deler av investeringene. I beslutningsgrunnlaget er denne finansieringen videreført med noe økning og forskjøvet i tid. Budsjettet er ikke konkretisert på salgsobjekter.

2020 : 30 mill. kr

Oversikt over investeringsprosjektene som ligger til grunn for rådmannens beslutningsgrunnlag.

Investeringsprosjekter (uten selvkostområdet)

Rødt er nye prosjekter.

Tall i 1000 kr.

Prosjekt		Bev. Totalt	Bev. Tidl.	HP 17-20	2017	2018	2019	2020
nr. Skolebygg								
1	8503 Hegg skole (inkl. mva, forsk spillemidler og andre tilskudd)	avsl. 350 000	369 600	-19 600	-19 600			
2	8506 Egge skole. Ventilasjonsanlegg	avsl. 20 213	4 000	16 213		1 213	7 500	7 500
3	8517 Gullaug skole - Utendørs treningsparker	avsl. 1 116	366	750	375	375		
4	8518 Høvik skole - Utendørs treningsparker	avsl. 513		513	513			
5	8519 Tranby skole. Oppgradering ventilasjon	avsl. 2 563		2 563	2 563			
6	8520 Heia skole. D-fløy. Oppgradere fasade m/vinduer	avsl. 3 075		3 075			3 075	
7	8524 Oddevall skole - energiltak isolere vinduer nyfløya	avsl. 3 000		3 000				3 000
8	8525 Gullaug skole - utskifting av vinduer	avsl. 3 000		3 000				3 000
9	8497 Sylling barneskole - oppgradere ventilasjon	avsl. 4 000	1 200	2 800			2 800	
10	8526 Oddevall skole - Ny lekepark	avsl. 1 300		1 300	650	650		
Sykehjem								
11	9450 Utstyr institusjonskjøkken	løp.		944	236	236	236	236
12	9546 Kjøkkenet - Utskifting av bil	avsl. 820		820	820			
13	9547 Liertun- Oppgradering generell	avsl. 10 676	3 500	7 176	3 588	3 588		
14	9550 Fosshagen fase 2	avsl. 126 000		126 000	26 000	100 000		
15	9551 Fosshagen fase 3	avsl. 100 000		100 000				100 000
Diverse Omsorg/velferd								
16	9552 Møblering nye lokaler voksenopplæringen	avsl. 850		850	850			
17	9329 Rehabilitering vestsidenveien 100	avsl. 24 740		24 740	24 740			
Idrett/friluftsliv								
18	8410 Kommunedelplan idrett/friluftsliv	løp.		2 296	574	574	574	574
19	8510 Økt ramme for anleggsinvesteringer	løp.		2 052	513	513	513	513
20	8511 Egen ramme for maskininvesteringer	løp.		3 280	820	820	820	820
21	8512 Sikring av tunnel på turvei	avsl. 2 460		2 460	820	820	820	
22	9495 Oppgradering/videreutvikling friområder/turstier	løp.		2 132	533	533	533	533
23	8522 Lierhallen. Oppgradere gymgarderober	avsl. 4 100		4 100	4 100			
Kultur								
24	8437 Kulturinvesteringer	løp.		2 296	574	574	574	574
25	8523 Meråpent bibliotek (tranby og lierbyen) Utskifting reoler	avsl. 1 016	350	666	205	461		
26	8527 Innkjøp varmtvannsbehandlingsutstyr	avsl. 300		300	300			
27	8528 Oppussing hovedbibliotek	avsl. 500		500	500			
28	8529 Literaturformidling på digitale tavler	avsl. 100		100	100			
Kirke/gravlunder								
29	8409 Kirkeinvesteringer	løp.		13 120	3 280	3 280	3 280	3 280
30	8438 Kirkegårder	løp.		3 692	923	923	923	923
31	8438 Tilleggsbevilgning utvidelse Frogner Gravlund	avsl. 3 870		3 870	3 870			
Kart og oppmåling								
32	9520 Kartverk	løp.		2 276	569	569	569	569
33	9522 Utstyr planseksjon	løp.		432	108	108	108	108
IKT-tjenester								
34	8200 IKT handlingsplanen	løp.		22 388	5 597	5 597	5 597	5 597
Bygg felles								
35	9303 Oppgradering ihht tilstandsanalyse og tiltaksplan	løp.		68 100	17 025	17 025	17 025	17 025
36	9555 Bygg og eiendomsutredninger	løp.		4 000	1 000	1 000	1 000	1 000
Administrasjonslokaler								
37	9514 Heggbro. Oppgradering. Økt omfang	avsl. 6 500	5 000	1 500	1 500			
Annet								
38	9951 Boligpolitiske virkemidler	løp.		21 444	5 361	5 361	5 361	5 361
39	9953Sikkerhetsavsetning (kommunen er selvsvarandør)	løp.		4 100	1 025	1 025	1 025	1 025
40	9545 Digitalisering av byggesaksarkiv	avsl. 3 038	1 500	1 538	1 538			
41	9554 Eierskap i Papirbredden Innovasjon	avsl. 225		225	225			
42	8004 Egenkapital KLP	løp.		11 952	2 988	2 988	2 988	2 988

Prosjekt		Bev. Totalt	Bev. Tidl.	HP 17-20	2017	2018	2019	2020
Viva - Vei								
43	9253 Faste dekker. Løpende investering	løp	6 720	6 720	1 680	1 680	1 680	1 680
44	9290 Veg og gatelys	løp	2 240	2 240	560	560	560	560
45	9309 Utbedring S.Eggevei og Baneveien	avsl	11 610	6 210	5 400	1 350	1 350	1 350
46	9319 Opprydding i forhold til grenser	avsl	650	650		650		
47	9508 Sanering Nøste - oppgradering av vei	avsl	1 850	1 850	1 850			
48	9511 Utbedring av bruer ihht rapport av desember 2012	avsl	7 180	3 060	4 120	1 030	1 030	1 030
49	9527 Eikseterveien mellom Vestsideveien og Sognaveien	avsl	5 000	2 500	2 500	1 250	1 250	
50	9529 Årkvislaveien oppgradering	avsl	6 000	2 000	4 000	1 000	1 000	1 000
51	9531 Sanering Engersand, oppgradering vei	avsl	4 000	3 000	1 000	1 000		
52	9537 Fagerliåsen, renovering av veier i boligfelt	avsl	4 000	4 000			4 000	
53	9538 Gullaugkleiva mellom Kovestadveien og Røyken grense	avsl	4 500	4 500			4 500	
54	9273 Mindre anlegg vei	løp	4 480	4 480	1 120	1 120	1 120	1 120
55	9254 Trafikksikkerhetstiltak. Årlig bevilgning	løp	19 760		19 760	4 940	4 940	4 940
56	9394 Oppgradering av bekkeinntak og stikkrenner	løp	2 000		2 000	500	500	500

Finansiering av investeringer (uten selvkostområdene)

Prosjekt		HP 17-20	2017	2018	2019	2020
Totalt investeringer uten selvkostområdene		516 183	110 063	163 313	76 001	166 806
57	9997 M va inntekt	-91 556	-18 478	-29 947	-12 485	-30 646
58	9997 KS vedtak - Salg virksomheter (forskyvning)	-30 000				-30 000
59	9997 Bruk av lån	-144 208	-18 485	-113 366	23 803	-36 160
60	9997 over/underskudd avsluttede prosjekter, sum prognoser	-50 000	-50 000			
61	9997 investeringstilskudd heldøgns omsorg, bolig eller institusjon	-117 319			-67 319	-50 000
62	9509 Refusjon fra St.vv for Nordal (Viva - Vei)	-8 100	-8 100			
63	9997 Overføring fra drift	-75 000	-15 000	-20 000	-20 000	-20 000
Totalt		0	0	0	0	0

Det legges opp til å ta opp formidlingslån på 35 mill. kr.

Investeringsprosjekter selvkostområdet

Prosjekt		Bev. Totalt	Bev. Tidl.	HP 17-20	2017	2018	2019	2020
VIVA - VA								
64	9000 Generell ledningsfornøyelse - vann	løp 9 880		9 880	2 470	2 470	2 470	2 470
65	9000 Oppjustering	løp 120		120	30	30	30	30
66	9100 Generell ledningsfornøyelse og tilknytning av nye abonnenter	løp 9 860		9 860		4 930	4 930	
67	9100 Oppjustering	løp 12 140		12 140	5 500	570	570	5 500
68	9750 Kanadaområdet, ny anlegg for vannforsyning og avkloakking	avsl 48 000	15 000	33 000	33 000			
69	9751 Sylling renseanlegg - utslippsledning	avsl 5 500	500	5 000	5 000			
70	9751 Oppjustering	avsl 5 000		5 000	5 000			
71	9747 Sanering Engersand	avsl 30 000	6 000	24 000	18 000	6 000		
72	9755 Sanering Hårbergbakken	avsl 5 000		5 000		5 000		
73	9756 Utbedring av pumpestasjoner	avsl 2 000		2 000			2 000	
74	9748 Skolejordet / Vivelstad	avsl 4 000		4 000			4 000	
75	9757 Sjøstad - Delekant	avsl 30 000		30 000		4 500	25 500	
76	9758 Poverudbyen	avsl 18 000		18 000				18 000
77	9759 Separering Heggtoppen	avsl 1 000		1 000				1 000
78	9760 Tilstandskartlegging Tranby - Lier stasjon	avsl 500		500	500			
79	9761 Utarbeidelse av saneringsplaner for vann og avløp	avsl 2 000		2 000	2 000			
80	9762 Utrede kapasitet og tilstand på pumpestasjoner	avsl 500		500		500		
81	9763 Utredning av samlet avløpsrenselsøsning for Lier kommune	avsl 1 000		1 000	1 000			
82	9764 Kartlegge og følge opp bedrifter med store påslipp til offentl	avsl 500		500	500			
83	9765 Oppdatering av kartverk	avsl 1 500		1 500	500	500	500	
84	9766 Reistadia - nytt høydebasseng	avsl 5 000		5 000	5 000			
85	9767 Reduksjonskum Kortnes	avsl 500		500	500			
86	9768 RV 23 - utskifting av vannledninger i forbindelse med omlegg	avsl 19 000	1 000	18 000	18 000			
87	9769 Sanering Egge skole - Askveien	avsl 500		500				500
88	9771 Hallingstad - Larsehagan. Fornøyelse i samarbeid med GVV	avsl 8 000		8 000				8 000
89	9772 Sanering høydebasseng Lier sykehus	avsl 500		500				500
90	9773 Tilknytning av abonnenter ved Gullaugkleiva	avsl 1 000		1 000				1 000
91	9774 Tilbakestrømming av forurensende stoffer.	avsl 500		500		500		
92	9775 Infrastrukturplan vann og avløp Fjordbyen	avsl 3 500		3 500	500	1 000	1 000	1 000
93	9776 Provisorisk vannledning Lierskogen - Stabekk	avsl 500		500	500			
94	9777 Utrede behov for og plassering av nye sonevanmålere og opp	avsl 500		500	500			
95	9778 GVD-administrasjonstilskudd	løp 2 000		2 000	500	500	500	500
96	9505 Sanering Nøste - Drammen	avsl 37 670	20 230	18 000		18 000		
97	9742 Sanering ledningsnett Tveita	avsl 10 110	1 020	9 090	9 090			
98	9742 Oppjustering	avsl 16 910		16 910	16 910			
99	9779 Rundkjøringsprosjektet Kjellstad	avsl 1 000		1 000			1 000	
100	9780 Utvikle og etablere system for dokumentasjon og oppfølging	avsl 500		500	500			
101	9781 Vannforsyning til nytt sykehus	avsl 500		500		500		
102	9730 Hovedplan vann, lekkasjetap/beredskap/priv.	avsl 30 200		0				
103	9734 Klimaendringer/brukerinteresser/vannkval	avsl 22 060		0				
Totalt selvkost				251 500	125 500	45 000	42 500	38 500
104	9997 Bruk av lån			-251 500	-125 500	-45 000	-42 500	-38 500
Totalt selvkost				0	0	0	0	0

Totalt opptak av lån

Prosjekt	HP 17-20	2017	2018	2019	2020
Lån investering	-144 208	-18 485	-113 366	23 803	-36 160
Lån VA	-251 500	-125 500	-45 000	-42 500	-38 500
Totalt låneopptak	-395 708	-143 985	-158 366	-18 697	-74 660

Forklaring:

- I kommunestyrebehandlingen av HP 2012-2015 ble prosjektet Ny Hegg skole vedtatt. Skolen er ferdigstilt og tatt i bruk. I sak 22/2013 i formannskapet ble kostnadsrammen på prosjektet økt fra 350 mill. til 368 mill. kr. Tilskudd og tippemidler gjorde at det ikke var nødvendig å øke bevilgningen, men det ble forskuttet 19,6 mill. kr i 2015 som forventes tilbakebetalt i 2017.
- En rapport fra Rambøll viser at Egge og Oddevall skole ikke har tilfredsstillende ventilasjonsanlegg. På Egge skole er tilbyggets skjebne uvisst, så denne tas ikke med i første omgang. Fra 2018 er det lagt inn midler til oppgradering av tilbygget, herunder også ny

ventilasjon, samt generell rehabilitering. Arbeidet vil også innbefatte noe oppgradering av branncellebegrensede vegger i gamle skoledelen.

Oppgradering av administrasjonsbygget, herunder også ny ventilasjon, samt generell rehabilitering av bygget. Arbeidene vil også innbefatte noe oppgradering av branncellebegrensede vegger i gamle skolen. Pga. økt omfang vil gjennomføringsperiode forskyves.

3. Etablering av utendørs treningspark ved Gullaug skole. Parken skal tilby trening med ulik vanskelighetsgrad. Parken vil også være et tilbud utenom skoletid.
4. Etablering av utendørs treningspark ved Høvik skole (se også pkt. 6)
5. Oppgradering ventilasjon ved Tranby skole flyttes frem 2 år.
6. Oppgradere fasade m/vinduer. D-fløy Heia skole
7. Energitiltak som innbefatter oppgradering av fasader «ny» fløya med utskifting av vinduer, etterisolere vindusfelt og vegger, samt ny fasadekledning.
8. Energi- og støytiltak som innbefatter utskifting av vinduer / vindusfelt og terrassedører. Gjelder gamle skolen, samt delvis øvrige.
9. Oppgradering av ventilasjonsanlegg i gamle skolen (barneskolen). Arbeidene vil også innbefatte nedtaking av eksisterende himlinger (asbestsanering) og oppgradering av branncellebegrensede vegger
10. Ny lekepark, apparater, grunnarbeid og støflater.
11. Løpende bevilgning til utstyr, institusjonskjøkken videreføres som i tidligere handlingsprogram.
12. Utskifting av lastebil ved kjøkkenet. I 2017 vil bilen være 8 år og det planlegges utskifting for å sikre god teknisk stand og ivaretagelse av hygienekrav.
13. Liertun-generell oppgradering
14. Flytting sykehjemsdel fra Liertun til Fosshagen nybygg.
15. Utvikling «vaskeritomta».
16. I forbindelse med vedtak om flytting av Lier voksenopplæring: Møblering av nye lokaler i 2017. Det er vedtatt at virksomheten skal flyttes i 2017. Nye lokaler vil også medføre møblering som er tilpasset de nye lokalene. Vi går ut i fra at vi kommer til å mindre klasserom i nye lokaler og møblene vi bruker i dag, kommer derfor ikke til å egne seg. Vi må derfor sørge for at møbleringen bidrar til best mulig utnyttelse av arealet vi har til disposisjon.
17. Vestsideveien 100 planlegges rehabilitert for å inneha 14 boenheter/avlastningsboliger for større ungdom og unge voksne. I tillegg vil det være en større leilighet til bruk for felles aktiviteter/avlastningsbolig, fellesareal, kontor, tekniske rom, mm. Inkludert brukerutstyr.
18. Løpende bevilgning til Kommunedelplan idrett/friluftsliv videreføres som i tidligere økonomiplaner
19. Løpende ramme for anleggsinvesteringer videreføres til gjennomføring av prosjekter som er planlagt/vedtatt i kommunal plan for idrett, friluftsliv og fysisk aktivitet.
20. Løpende ramme for maskininvesteringer Park og Idrett videreføres.
21. Tunnelen på gamle Drammensbanen mellom Gullaugkleivene og Haga/Røyken, må sikres mot at steiner raser fra taket. Undersøkelser ble foretatt på forsommeren 2014, og disse beregnet sikringsarbeidet til å kunne koste 1,7-2,3 mill. kr. Det kan tenkes noe eksterne tilskuddsmidler til tiltaket, men nivået er usikkert.
22. Løpende investering til oppgraderinger og videreutvikling av friområder og turstier videreføres.
23. Lierhallen-oppgradering av gymgarderover.
24. Løpende bevilgning til kulturinvesteringer videreføres som vedtatt i tidligere Handlingsprogram.
25. Meråpent bibliotek (Tranby og Lierbyen) og utskifting reoler Lierbyen. Meråpent bibliotek gjør at publikum kan benytte biblioteket også når det ikke er bemanning. Dette betinger bl.a. elektronisk adgangskontroll, videoovervåking, sikring av kontorer/skrankeområder og utlånsautomater.
26. Ny plantevernforordning strammer inn på kravene til å erstatte bruk av plantevernmidler med mer miljøvennlige tiltak særlig der barn oppholder seg. Vi har vurdert ulike løsninger og

- ønsker å gå over til varmtvannsbehandling av uønsket vekst. Da trenges innkjøp av spesialutstyr som er brukt flere andre steder med gode resultater, og som vi også har hatt til utprøving selv. Det vil være mer arbeidskrevende pga behov for oftere tiltak (se over), men vil gjøre det mulig å slutte med bruk av kjemikalier. Utstyret koster kr 300.000 inkl. mva.
27. Det er en stående ambisjon at hovedbiblioteket i Lierbyen skal flyttes ned på gateplan når egnede lokaler blir tilgjengelige. Alternativet med flytting til 1. etasje i Fosskvartalet er ikke lenger aktuelt, og fordi det heller ikke er andre egnede og ledige lokaler sentralt i Lierbyen vil bibliotekets plassering i de nærmeste årene fortsatt være i Fosskvartalets 2. etasje. Biblioteket har siden 1991 vært i disse lokalene, som bærer preg av lang tids bruk og slitasje. Det er derfor nå nødvendig med en grunnleggende oppussing, dvs. maling av vegger og skifte av gulvbelegg. Lier Eiendomsselskap har beregnet dette arbeidet til å koste kr 500.000.
 28. Litteraturformidling er en grunnleggende oppgave for biblioteket, og ny teknologi åpner for nye måter å formidle på. Med digitale tavler kan brukeren interaktivt få tips og søke informasjon om bøker som er tilgjengelige i bibliotekets samling. Vi foreslår å installere to tavler i biblioteket i Lierbyen, én i voksenavdelingen og én i barne- og ungdomsavdelingen.
 29. Løpende bevilgning til Kirkeinvesteringer videreføres som i tidligere handlingsprogram.
 30. Løpende bevilgning til Kirkegårder videreføres som i tidligere handlingsprogram.
 31. "Utvidelse Frogner gravlund har mottatt HP bevilgning på 9 300 000 gjennom tidligere år. Ut ifra vedlagte kostnadsestimat utarbeidet av prosjektleder Geir Larsen vil prosjektet trenge en tilleggsbevilgning på kr 3132 000 eks. mva. og kr 3870 000 inkl. mva."
 32. Løpende bevilgning til kartverk videreføres som vedtatt i tidligere handlingsprogram.
 33. Løpende bevilgning til utsyr, planseksjonen videreføres som vedtatt i tidligere handlingsprogram.
 34. Løpende bevilgning til IKT handlingsplanen videreføres som vedtatt i tidligere handlingsprogram. Fra 2017 økes beløpet med 1,0 mill. kr for også å ivareta velferdsteknologi.
 35. Dette er midler til akutte/uforutsette hendelser og mindre investeringstiltak som ikke er satt opp som egne poster i investeringstabellen. I henhold til tilstandsanalyse bygg ble det vedtatt i Formannskapetets sak 9/2011 at Rådmannen fremmer plan for tilstrekkelig systematisk vedlikehold av kommunens bygningsmasse, samt å ta inn det rapporterte vedlikeholds- etterslepet og hindre en økning. De foreslåtte bevilgningene gjenspeiler prosjekter beskrevet i tilstandsrapporten.
 36. Kostnader forbundet med utredninger, mulighetsstudier og bistand direkte til Lier kommune. Kostnadene er spesielt forbundet med prosjekter i tidligfase og nødvendige arbeider før endelig prosjektetablering og bevilgning er på plass. (Jfr. boligsosial handlingsplan, flyktningmottak, kartlegging for bruksendringer etc.). Kostnadene er stipulert og vil avhenge av aktivitetsnivå på plannivå. Når de store prosjektene nå går mot ferdigstillelse vil aktiviteten gå gradvis over på utredning av forskjellige muligheter for framtida, uten at disse mulighetene vil være definert som bevilgede entydige prosjekter.
 37. Kostnaden for oppgradering er oppjustert på grunn av økt omfang, blant annet tilrettelegging som kommunens beredskapssenter.
 38. Investeringsramme til kjøp, eller bygging av boliger som ledd i gjennomføringen av boligpolitisk handlingsplan.
 39. I forbindelse med at kommunen er selvassurandør (dvs. helt eller delvis vil bære risikoen for tap eller skade) på noen områder og ved spesielle uforutsette hendelser, er det fra tid til annen behov for en ressurspott da kostnadene gjerne er av en viss størrelse som det kan være utfordrende å finne midler til når de oppstår.
 40. Digitalisering og tilgjengeliggjort hele byggesaksarkivet for publikum og saksbehandlere. Forberedelse for digitalisering av byggesaksbehandling i fremtiden.
 41. Eierskapet gjør kommunen til en strategisk samarbeidspartner i et regionalt innovasjonsselskap. Kommunen tar også et større ansvar for samfunnsinnovasjon og vekst i regionen. Dette vil være i samsvar med kommunens ambisjoner i utkast til strategisk næringsplan om å bidra til innovasjon i næringslivet. Aksjekapitalen er i samsvar med øvrige kommuners eierskap i forhold til antall innbyggere.

42. Egenkapitalinnskudd til KLP. Eierkommunene skyter årlig inn et egenkapitaltilskudd. Innskuddet kan ikke lånefinansieres og må dekkes med overføring fra driftsbudsjettet.
43. Løpende bevilgning til faste dekker videreføres som i forrige handlingsprogram. Midlene benyttes til veier som trenger forsterkning i tillegg til asfaltering. Ren reasfaltering finansieres av vedlikeholdsmidler.
44. Veilysinstallasjonene i kommunen er ikke kartlagt. Viva IKS ønsker å benytte noe midler for kartlegging og dokumentasjon (FDV-system). Dette er viktig for å vite hva man har ansvaret for å prioritere riktig. Det er også viktig i forhold til et kommende krav om måling av anlegg.
45. Bevilgningen til utbedring av Søndre Egge vei og Baneveien videreføres som vedtatt i tidligere Handlingsprogram.
46. I 2012 ble det gjennomført en matrikulering av umatrikulert offentlig veigrunn etter statlig krav. Under disse arbeidene kom det fram at mye av den kommunale veigrunnen ligger på private eiere. Spesielt i gamle utbyggingsområder ligger det små og større parseller på tidligere eiere. Dette er et viktig arbeid som bl.a. vil lette hverdagen ved drifting av veinettet når kommunen selv er eier. Investering forskyves fra 2017 til 2018. Forskyves 1 år frem i tid.
47. Det skal gjennomføres en va-sanering i området mot grensen til Drammen. Det ble gitt bevilgning til oppgradering av veisystemet i forbindelse med Hp 2009-2012, men prosjektet har blitt forskjøvet i tid til gjennomføring i 2016. Anleggsarbeidene er planlagt startet i 2016, men veiarbeider vil først komme til utførelse i 2017.
48. En rapport fra desember 2012 viser et utbedringsbehov på 10 mill. kr for de kommende år. En årlig bevilgning på 1,0 mill. kr til bruutbedringer videreføres.
49. Dette er et trafikksikkerhetstiltak og er oppført i prioriteringslisten. Første deler av anlegget er gjennomført. Resterende strekning er under prosjektering. Nytt kostnadsoverslag skal utarbeides.
50. Drenering og utbedring tilsvarende arbeidet som ble utført i Eikseterveien. Veien har flere partier som er svært bløte og det er økende trafikk på veien hele året.
51. Dette er midler til utbedring av den delen av veien som ikke kan belastes VA prosjektet. Veiarbeider vil komme til utførelse først i 2018 og forskyves. Forskyves 1 år frem i tid.
52. Veier og fortau i boligfeltet er nedslitt. Det har ikke blitt foretatt oppgraderinger / asfaltering i noe grad siden feltet var nytt. Det er mange graveskader, ødelagte fortau og mangelfull drenering. Det er ønskelig å bedre dreneringen, reetablere fortau, reasfaltere og fornye belysning. Prosjektet bør legges inn i tiltaksplanen i Hovedplan vei.
53. Veien har dårlig bæreevne over en strekning på 800 m. Det må lages ny drenering og delvis masseutskiftes. Prosjektet bør legges inn i tiltaksplanen i Hovedplan vei.
54. Løpende bevilgning til Mindre anlegg vei, videreføres som vedtatt i tidligere Handlingsprogram.
55. Løpende bevilgning til trafikksikkerhetstiltak. Midler blir blant annet benyttet til egenandel til tiltak som kommunen søker fylkeskommunen om støtte til, prosjektering av tiltak (krav om prosjektering for å søke om midler) for innspill til tiltak og innføring av «Trafikksikker kommune».
56. Det er generelt behov for oppgradering av bekkeinntak og stikkrenner. Ekstremnedbør opptrer stadig hyppigere og det er store variasjoner på hvor det rammer (også internt i kommunen). Midlene er tenkt til forebyggende arbeid.
57. Investeringsprosjektene (utenom selvkostområdene vann og avløp) budsjetteres inkl. merverdiavgift. Refusjon for merverdiavgift for prosjektene benyttes til å finansiere prosjektene og redusere låneopptak.
58. I HP 2014-2017 ble det lagt inn en forventning om salg av eiendommer tilsvarende 25 mill. kr på bakgrunn av tidligere vedtak. Lier kommune bygger for å erstatte bygg som benyttes i dag og dette vil frigjøre disse byggene for fremtidig salg. Hvilke bygg som blir salgbare er foreløpig ikke fastsatt.
59. Planlagt låneopptak.

60. Basert på gjennomgang av prosjekter som skal avsluttes, er det prognostisert et underforbruk på om lag 50 mill. kr.
61. Statstilskudd for Fosshagen kommende investeringer.
62. Lier kommune har forskuttert midler for Statens Vegvesen til gangvei mellom Lyngås og Nordal. Midlene skal tilbakebetales fra 2017.
63. Overføringer fra driftsregnskapet, egenfinansiering av investeringer.
64. Løpende bevilgning til mindre anlegg vann videreføres som vedtatt i tidligere handlingsprogram
65. Prisjustering.
66. Løpende bevilgning til mindre anlegg avløp videreføres som vedtatt i tidligere handlingsprogram. I tillegg er det lagt inn en sum for tilknytning av nye abonnenter. Dette er typisk eiendommer som i dag har separatanlegg.
67. Se pkt. 66.
68. Det vises til sak 48 og 64/2014 i Miljøutvalget, samt melding 15/2015 i Miljøutvalget. I sak 64/2015 ble det fattet følgende vedtak: «Vann- og avløpssituasjonen i Kanada-området anses som så graverende at den må løses utenom Temaplan for vann og avløp og kommunens øvrige vann- og avløpsinvesteringer. Kommunen skal bygge ut vann- og avløpsledninger, og samtlige 54 boliger i området vil få pålegg om tilknytning. Arbeidet med saken påbegynnes umiddelbart. Prosjektet innarbeides i Handlingplan». Tiltaket ble ikke innarbeidet i Handlingplan for 2015 - 2018. Prosjektet fikk første bevilgning i 2016.
69. Sylling renseanlegg er oppgradert med nytt etter-poleringsanlegg som skal erstatte infiltrasjonsgrøfter. Forurensningsmyndigheten har gitt varsel om pålegg i forhold til nytt utslippspunkt og ny utslippstillatelse. Dette skal være på plass i løpet av 2017.
70. Se pkt. 69.
71. Det er inngått en utbyggingsavtale mellom Ticon og Lier kommune. Denne avtalen tilsier at Lier kommune skal stå for utbyggingen av den søndre delen av området samtidig med saneringen av den eksisterende bebyggelsen. Ved behandlingen av HP 2015 - 2018 ble bevilgningene til prosjektet forskjøvet.
72. Kostnad inkluderer vannforsyning. Kostnadene er antatt fordelt likt mellom vann og avløp. Tiltaket er vurdert i ny hovedplan for vann og avløp.
73. Flere pumpestasjoner trenger oppgradering. Tiltaket er vurdert i ny hovedplan for vann og avløp.
74. Tiltaket er vurdert i forbindelse med ny hovedplan for vann og avløp. Forskyves 1 år frem i tid
75. Sammenkobling av forsyningsområdene Glitre og Holsfjorden. Inkl. trykkøkingsstasjon og høydebasseng. Omfatter også noe avløp.
76. Området har dårlige avløpsløsninger.
77. Separering av 175 m AF i Kirkeveien. Kostnad omfatter også utskiftning av 330 m VL i Kirkeveien og Heggtoppen. Ses på i sanerings- og utbyggingsplan.
78. Utredning av avløpsnett og kartlegging av behov for oppgradering
79. Inkludert; detaljert kartlegging av avløpsnett, overløp og pumpestasjoner (tilstand, kapasitet), gjennomgå fornyelsesbehov, utrede fremmedvannsstrategi, behov for tilbakeslagssikring, økt driftsovervåking etc.
80. Tilstandsanalyse av pumpestasjoner. Bevilgning for gjennomføring ligger i prosjektet "Utbedring av pumpestasjoner".
81. Utbygging vil føre til krav om sekundærrensing ved Lignes renseanlegg. Anlegget oppfyller ikke krav til slik rensing. Det skal utredes alternativer for framtidige løsninger, for hele kommunen.
82. Det er behov for kartlegging og oppfølging av bedrifter med store eller spesielle påslipp til kommunalt ledningsnett.
83. Ledningskartverket har behov for oppdatering. Kartverket er svært viktig i forhold til drifting av va-nettet og i forhold til prosjektering. Som eier av va-installasjoner må vi ha riktige data.
84. Sanering av eksisterende høydebasseng med ny plassering.
85. Utskiftning av reduksjonskum i Baneveien

86. 1,0 mill. kr er omdisponert (fra Mindre anlegg, prosjekt 9000) i forbindelse med behandlingen av 2. tertialrapport 2016.
87. Ca. 750 m vannledning i grått støpejern må fornyes. Vurdering av kostnad i sanerings og utbyggingsplan.
88. Kommunal ledning ligger i samme grøft som GVV-ledningen som skal fornyes. Kostnad inkluderer også avløp. Antatt 1,2 km. Usikkert når GVV's arbeider skal gjennomføres.
89. Tiltaket omfatter sanering av høydebasseng for å erstatte dette med reduksjonsventil. Forutsatt fornyelse av 1,6 km vannledning. Avløp inkludert på ca. 600 m. Antatt 1 mill. kr til reduksjonskum
90. Prosjektering for tilknytning av nye abonnenter.
91. Kartlegge potensielle kilder til tilbakestrømming av forurensende stoffer. Plan for oppfølging av bedrifter.
92. Planlegging av vann og avløp for Fjordbyen.
93. Ledning under motorveifylling forsyner et gårdsbruk. Må avvikles eller utbedres.
94. Soneinndelingen i Lier kommune må revurderes for bedre lekkasjekontroll. Spesielt gjelder dette sone Tranby.
95. Årlig administrasjonstilskudd til Godt Vann Drammensregionen
96. Bevilgningen til sanering av området Nøste-Drammen. Bevilgning forskyves i forhold til HP 2016 - 2019. Første bevilgning ble gitt i 2015.
97. Oppgradering av ledningsanlegget ble lagt inn ved forrige revisjon av Temaplan avløp. Det er utarbeidet ny kalkyle for anlegget.
98. Se pkt. 97.
99. Fornying vann og avløp ifm oppgradering av gangveier og rundkjøringer. Foreslått bevilgning er beregnet til prosjektering.
100. Krav i utslippstillatelsen, inkluderer ledninger, overløp og pumpestasjoner
101. Med byggingen av nytt sykehus vil det trolig være behov for omlegging av vann- og avløpsledninger. Ses på i sanerings- og utbyggingsplan. Foreslått bevilgning er beregnet til prosjektering.
102. Etter utarbeidelse av ny hovedplan er investeringene ivaretatt i tiltaksplanen.
103. Etter utarbeidelse av ny hovedplan er investeringene ivaretatt i tiltaksplanen.
104. Investeringene på selvkostområdet vann og avløp budsjetteres og regnskapsføres inkl. refusjon for merverdiavgift. Hele investeringssummen lånefinansieres.

Vedlegg til investeringene

- Oversikt over endringene fra vedtatt investeringsplan i HP 16-19 (vedlegg 2)

Regjeringens forslag til statsbudsjett 2017

Fra regjeringens budsjettforslag for 2017 kan følgende nevnes:

Kommuneøkonomi

- Vekst i frie inntekter 4,1 mrd. kr (kommunene 3,6, Fylkeskommunene 0,45)
- Anslått pris- og kostnadsvekst gir en deflator på 2,5 prosent med en lønnsvekst 2,7 prosent.

Inntektssystemet

- Endringer i inntektssystemet i forhold til basistilskudd og kostnadsnøkkel
- Vekst grense satt ned til 1,4 prosent (gj.snittlig årlig befolkningsvekst siste 3 år)
- Egenandelen for tilskudd ressurskrevende tjenester økes med 50 000 kr. utover lønnsvekst.
- Øremerkede tilskudd innlemmes i rammetilskuddet: Midler til frivilligsentraler og Boligsosiale tilskudd

Helse og omsorg

- Økning i frie inntekter til opptrappingsplan habilitering og rehabilitering 100 mill. kr

Investeringsstilskudd til heldøgns omsorgsplasser videreføres, fra 2021 vil ordningen kun omfatte prosjekter som medfører økt antall plasser.

Velferd

- Økning frie inntekter til opptrappingsplan rus 300 mill. kr
- Økning i frie inntekter til helsestasjon og skolehelsetjeneste 50 mill. kr
- Kommunen får ansvar for aktivitetsplikt for sosialhjelpsmottakere under 30 år
- Kommunen får ansvar for øyeblikkelig hjelp døgnopphold for brukere med psykisk helse- og rusproblematikk
- Refusjonsordningen for kommunale barnevernstiltak for enslige mindreårige asylsøkere blir fast tilskudd

Barnehage og skole

- Økning frie inntekter til tidlig innsats i skolene 150 mill. kr

Regjeringens forslag til statsbudsjett er hensyntatt i rådmannens beslutningsgrunnlag.

Vedlegg 1 – Sentral budsjettering

Den sentrale budsjetteringen er kommentert under økonomikapittelet.

Tabellen avviker fra de øvrige økonomitabellene. Venstre side av tabellen viser det faktiske budsjettet, mens høyre side viser endringene fra året før.

	Budsjett HP 2017 - 2020				Endringer fra året før				
	2017	2018	2019	2 020	2017	2018	2019	2020	Totalt
700 Fellesområdet									
Skatt og rammetilskudd									
Skatteinntekter	-822 817	-822 817	-822 817	-822 817	-39 775	0	0	0	-39 775
Rammeoverføring fra staten	-531 724	-536 724	-536 724	-536 724	-7 822	-5 000	0	0	-12 822
Tilskudd									
Integreringstilskudd	-21 710	-21 710	-21 710	-21 710	0	0	0	0	0
Lønn									
Pensjonsinnkudd/premieavik	-33 922	-33 922	-33 922	-33 922	-7 493	0	0	0	-7 493
Amortisering premieavik	12 967	12 967	12 967	12 967	2 023	0	0	0	2 023
Avsetning pensjon	5 388	5 388	5 388	5 388	-2 230	0	0	0	-2 230
Lønnsreserve (Avsatt til lønnsoppgjør 2016)	14 442	14 442	14 442	14 442	-3 717	0	0	0	-3 717
Rente- og avdrag									
Renteutgifter, låneomkostninger	51 274	50 465	45 925	46 130	-3 192	-809	-4 540	205	-8 336
Avdragsutgifter	72 504	78 550	83 822	85 452	-3 913	6 046	5 272	1 630	9 035
Renteinntekter	-5 000	-4 000	-4 000	-4 000	2 000	1 000	0	0	3 000
Rentekomp. sykehjem/omsorgsbol.	-1 320	-1 290	-1 259	-1 259	631	30	31	0	692
Rentekomp. skolebygg	-1 503	-1 341	-1 311	-1 311	190	162	30	0	382
Rentekomp. Kirkebygg	-303	-286	-280	-280	14	17	6	0	37
Renteinntekter, Lier Everk	-2 100	-2 100	-2 100	-2 100	0	0	0	0	0
Renteinntekter, Lier boligselskap	-480	-480	-480	-480	0	0	0	0	0
Renteinntekter RFD	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Inv., tilskudd Reform 97	-797	0	0	0	579	797	0	0	1 376
Tjenestekjøp									
Drammen brann og feievesen	17 156	18 333	18 333	18 333	528	1 177	0	0	1 705
Oljevern/vern for akutt forurensning	53	53	53	53	0	0	0	0	0
Viva - veidrift	17 413	17 413	17 413	17 413	1 473	0	0	0	1 473
Vann og avløp									
Inntekter VIVA Kapitalkost Vann	-8 512	-11 670	-12 935	-14 004	-506	-3 158	-1 265	-1 069	-5 998
Inntekter VIVA Kapitalkost Avløp	-19 467	-24 237	-25 538	-26 126	-445	-4 770	-1 301	-588	-7 104
Utbytte									
Utbytte fra selskaper (KS økt innt 1,2 mill)	-11 700	-11 700	-11 700	-11 700	-1 200	0	0	0	-1 200
Annet									
KS Miljøutvalget – informasjonstiltak	200	200	200	200	0	0	0	0	0
Innsparing VA					1 708	0	0	0	1 708
Netto driftsresultat									
Overføring til investering	15 000	20 000	20 000	20 000	5 000	5 000	0	0	10 000
Disposisjonsfond (KS økt 0,15 mill)	12 524	9 446	11 577	13 749	-4 008	-3 078	2 131	2 172	-2 783
Sum 700 fellesområdet	-1 242 434	-1 245 020	-1 244 656	-1 242 306	-60 155	-2 586	364	2 350	-60 027
702 Overføring til kirke	13 269	13 269	13 269	13 269	937	0	0	0	937
Totalt sentral budsjettering	-1 229 165	-1 231 751	-1 231 387	-1 229 037	-59 218	-2 586	364	2 350	-59 090

* totalt avsatt til disposisjonsfond i perioden er 47,296 mill kr.

Vedlegg 2 - Vedtatte inv. HP 2016-2019 for 2017-2020 med prisstigning

Investeringsprosjekter uten selvkostområdene

Grønt er endringer, rødt er nye prosjekter.

Tall i 1000 kr.

Prosjekt	Bev. Totalt	Bev. Tidl.	HP 17-20	2017	2018	2019	2020
Skolebygg							
8503 Hegg skole (inkl. mva, forsk spillemidler og andre tilskudd)	avsl. 350 000	369 600	-19 600	-19 600			
8506 Egge skole. Ventilasjonsanlegg	avsl. 12 500	4 000	8 500		8 500		
Prisstigning			213		213		
8506 - endring med tillegg			7 500		-7 500	7 500	7 500
8517 Gullaug skole - Utendørs treningsparker	avsl. 1 098	366	732	366	366		
Prisstigning			18	9	9		
8518 Høvik skole - Utendørs treningsparker	avsl. 500		500	500			
Prisstigning			13	13			
8519 Tranby skole. Oppgradering ventilasjon	avsl. 2 500		2 500			2 500	
Prisstigning			63			63	
8519 - endring			0	2 563		-2 563	
8520 Heia skole. D-fløy. Oppgradere fasade m/vinduer	avsl. 3 000		3 000			3 000	
Prisstigning			75			75	
8524 Oddevall skole - energiltak isolere vinduer nyfløya	avsl. 3 000		3 000				3 000
8525 Gullaug skole - utskifting av vinduer	avsl. 3 000		3 000				3 000
8497 Sylling barneskole - oppgradere ventilasjon	avsl. 4 000	1 200	2 800			2 800	
8526 Oddevall skole - Ny lekeparker	avsl. 1 300		1 300	650	650		
Sykehjem							
9450 Utstyr institusjonskjøkken	løp.		920	230	230	230	230
Prisstigning			24	6	6	6	6
9546 Kjøkkenet - Utskifting av bil	avsl. 800		800		800		
Prisstigning			20		20		
9546 - endring			0	820	-820		
9547 Liertun- Oppgradering generell	avsl. 10 500	3 500	7 000	3 500	3 500		
Prisstigning			176	88	88		
9550 Fosshagen fase 2	avsl. 126 000		126 000	26 000	100 000		
9551 Fosshagen fase 3	avsl. 100 000		100 000				100 000
Diverse Omsorg/velferd							
9552 Møblering nye lokaler voksenopplæringen	avsl. 850		850	850			
9329 Rehabilitering vestsidenveien 100	avsl. 24 740		24 740	24 740			
Idrett/friluftsliv							
8410 Kommunedelplan idrett/friluftsliv	løp.		2 240	560	560	560	560
Prisstigning			56	14	14	14	14
8510 Økt ramme for anleggsinvesteringer	løp.		2 000	500	500	500	500
Prisstigning			52	13	13	13	13
8511 Egen ramme for maskininvesteringer	løp.		3 200	800	800	800	800
Prisstigning			80	20	20	20	20
8512 Sikring av tunnel på turvei	avsl. 2 400		2 400	800	800	800	
Prisstigning			60	20	20	20	
9495 Oppgradering/videreutvikling friområder/turstier	løp.		2 080	520	520	520	520
Prisstigning			52	13	13	13	13
8522 Lierhallen. Oppgradere gy mgarderober	avsl. 4 000		4 000	4 000			
Prisstigning			100	100			
Kultur							
8437 Kulturinvesteringer	løp.		2 240	560	560	560	560
Prisstigning			56	14	14	14	14
8523 Meråpent bibliotek (tranby og lierbyen) Utskifting reoler	avsl. 1 000	350	650	200	450		
Prisstigning			16	5	11		
8527 Innkjøp varmt vannsbehandlingsutstyr	avsl. 300		300	300			
8528 Oppussing hovedbibliotek	avsl. 500		500	500			
8529 Literaturformidling på digitale tavler	avsl. 100		100	100			

Prosjekt		Bev. Totalt	Bev. Tidl.	HP 17-20	2017	2018	2019	2020
Kirke/gravlunder								
8409 Kirkeinvesteringer	løp.			12 800	3 200	3 200	3 200	3 200
Prisstigning				320	80	80	80	80
8438 Kirkegårder	løp.			3 600	900	900	900	900
Prisstigning				92	23	23	23	23
8438 Tilleggsbevilgning utvidelse Frogner Gravlund	avsl.	3 870		3 870	3 870			
Kart og oppmåling								
9520 Kartverk	løp.			2 220	555	555	555	555
Prisstigning				56	14	14	14	14
9522 Utstyr planseksjon	løp.			420	105	105	105	105
Prisstigning				12	3	3	3	3
IKT-tjenester								
8200 IKT handlingsplanen	løp.			21 840	5 460	5 460	5 460	5 460
Prisstigning				548	137	137	137	137
Bygg felles								
9303 Oppgradering ihht tilstandsanalyse og tiltaksplan	løp.			66 440	16 610	16 610	16 610	16 610
Prisstigning				1 660	415	415	415	415
9555 Bygg og eiendomsutredninger	løp.			4 000	1 000	1 000	1 000	1 000
Administrasjonslokaler								
9514 Hegsbro. Oppgradering. Økt omfang	avsl.	6 500	5 000	1 500	1 500			
Annet								
9951 Boligpolitiske virkemidler	løp.			20 920	5 230	5 230	5 230	5 230
Prisstigning				524	131	131	131	131
9953 Sikkerhetsavsetning (kommunen er selvsurandør)	løp.			4 000	1 000	1 000	1 000	1 000
Prisstigning				100	25	25	25	25
9545 Digitalisering av byggesaksarkiv	avsl.	3 000	1 500	1 500	1 500			
Prisstigning				38	38			
9554 Eierskap i Papirbredden Innovasjon	avsl.			225	225			
8004 Egenkapital KLP	løp.			11 660	2 915	2 915	2 915	2 915
Prisstigning				292	73	73	73	73

Investeringskostnader vei – Viva

Prosjekt		Bev. Totalt	Bev. Tidl.	HP 17-20	2017	2018	2019	2020
Viva - Vei								
9253 Faste dekker. Løpende investering	løp	6 720		6 720	1 680	1 680	1 680	1 680
9290 Veg og gatelys	løp	2 240		2 240	560	560	560	560
9309 Utbedring S.Eggevei og Baneveien	avsl	11 610	6 210	5 400	1 350	1 350	1 350	1 350
9319 Opprydding i forhold til grenser	avsl	650		650	650			
9319 - endring	avsl	630	630	0	-650	650		
9508 Sanering Nøste - oppgradering av vei	avsl	1 850		1 850	1 850			
9511 Utbedring av bruer ihht rapport av desember 2012	avsl	7 180	3 060	4 120	1 030	1 030	1 030	1 030
9527 Eikseterveien mellom Vestsideveien og Sognaveien	avsl	5 000	2 500	2 500	1 250	1 250		
9529 Årkvislaveien oppgradering	avsl	6 000	2 000	4 000	1 000	1 000	1 000	1 000
9531 Sanering Engersand, oppgradering vei	avsl	4 000	3 000	1 000	1 000			
9531 - endring	avsl	0		0	-1 000	1 000		
9537 Fagerliåsen, renovering av veier i boligfelt	avsl	4 000		4 000			4 000	
9538 Gullaugkleiva mellom Kovestadveien og Røyken grense	avsl	4 500		4 500			4 500	
9273 Mindre anlegg vei	løp	4 480		4 480	1 120	1 120	1 120	1 120
9254 Trafikksikkerhetstiltak. Årlig bevilgning	løp	19 760		19 760	4 940	4 940	4 940	4 940
9394 Oppgradering av bekkeinntak og stikkrenner	løp	2 000		2 000	500	500	500	500

Investeringsprosjekter selvkostområdene

Prosjekt		Bev. Totalt	Bev. Tidl.	HP 17-20	2017	2018	2019	2020
VIVA - VA								
9000 Generell ledningsfornøyelse - vann	løp	9 880		9 880	2 470	2 470	2 470	2 470
9000 Oppjustering	løp	120		120	30	30	30	30
9100 Generell ledningsfornøyelse og tilknytning av nye abonnenter	løp	9 860		9 860		4 930	4 930	
9100 Oppjustering	løp	12 140		12 140	5 500	570	570	5 500
9750 Kanadaområdet, nyanlegg for vannforsyning og avkloakking	avsl	48 000	15 000	33 000	33 000			
9751 Sylling renseanlegg - utslippsledning	avsl	5 500	500	5 000	5 000			
9751 Oppjustering	avsl	5 000		5 000	5 000			
9747 Sanering Engersand	avsl	30 000	6 000	24 000	18 000	6 000		
9755 Sanering Hårbergbakken	avsl	5 000		5 000		5 000		
9756 Utbedring av pumpestasjoner	avsl	2 000		2 000			2 000	
9748 Skolejordet / Vivelstad	avsl	4 000		4 000		4 000		
9748 endring	avsl	0		0		-4 000	4 000	
9757 Sjøstad - Delekant	avsl	30 000		30 000		4 500	25 500	
9758 Poverudbyen	avsl	18 000		18 000				18 000
9759 Separering Heggtoppen	avsl	1 000		1 000				1 000
9760 Tilstandskartlegging Tranby - Lier stasjon	avsl	500		500	500			
9761 Utarbeidelse av saneringsplaner for vann og avløp	avsl	2 000		2 000	2 000			
9762 Utrede kapasitet og tilstand på pumpestasjoner	avsl	500		500		500		
9763 Utredding av samlet avløpsrensning for Lier kommune	avsl	1 000		1 000	1 000			
9764 Kartlegge og følge opp bedrifter med store påslipp til offentlig	avsl	500		500	500			
9765 Oppdatering av kartverk	avsl	1 500		1 500	500	500	500	
9766 Reistadlia - nytt høydebasseng	avsl	5 000		5 000	5 000			
9767 Reduksjonskum Kortnes	avsl	500		500	500			
9768 RV 23 - utskifting av vannledninger i forbindelse med omlegg	avsl	19 000	1 000	18 000	18 000			
9769 Sanering Egge skole - Askveien	avsl	500		500				500
9771 Hallingstad - Larsehagan. Fornøyelse i samarbeid med GVV	avsl	8 000		8 000				8 000
9772 Sanering høydebasseng Lier sykehus	avsl	500		500				500
9773 Tilknytning av abonnenter ved Gullaugkleiva	avsl	1 000		1 000				1 000
9774 Tilbakestrømming av forurensende stoffer.	avsl	500		500		500		
9775 Infrastrukturplan vann og avløp Fjordbyen	avsl	3 500		3 500	500	1 000	1 000	1 000
9776 Provisorisk vannledning Lierskogen - Stabekk	avsl	500		500	500			
9777 Utrede behov for og plassering av nye sonevannmålere og opp	avsl	500		500	500			
9778 GVD-administrasjonstilskudd	løp	2 000		2 000	500	500	500	500
9505 Sanering Nøste - Drammen	avsl	37 670	20 230	17 440	17 440			
9505 endring	avsl	560		560	-17 440	18 000		
9742 Sanering ledningsnett Tveita	avsl	10 110	1 020	9 090	9 090			
9742 Oppjustering	avsl	16 910		16 910	16 910			
9779 Rundkjøringsprosjektet Kjellstad	avsl	1 000		1 000			1 000	
9780 Utvikle og etablere system for dokumentasjon og oppfølging	avsl	500		500	500			
9781 Vannforsyning til nytt sykehus	avsl	500		500		500		
9730 Hovedplan vann, lekkasjetap/beredskap/priv.	avsl	30 200		30 200			30 200	
9730 endring	avsl	-30 200		-30 200			-30 200	
9734 Klimaendringer/brukerinteresser/vannkval	avsl	22 060		22 060			22 060	
9734 endring	avsl	-22 060		-22 060			-22 060	
Totalt selvkost				251 500	125 500	45 000	42 500	38 500

Vedlegg 3 – Handlingsrommet

Det er krevende ut fra dokumentet å se hvilket reelt handlingsrom man har for omprioriteringer. Dette ønsker rådmannen å synliggjøre for å gi politikerne valgmulighet ved å synliggjøre elementer man kan justere.

Reduksjon av rammene på tjenesteområdene

Dersom man velger å kutte i rammene til tjenesteområdene vil dette kunne brukes innenfor andre tjenesteområder eller til finanskostnader. Det ligger allerede inne forutsetning om reduksjoner i rammene for perioden, dette vil komme på toppen av disse kuttene.

Tall i hele tusen	2017	2018	2019	2020
Nettorammer på tjenesteområdene	1 224 134	1 226 620	1 226 356	1 224 006
1% reduksjon på tjenesteområdene utgør	12 241	12 266	12 264	12 240
Netto driftsresultat	39 615	41 662	43 691	45 839
Netto driftsresultat	2,38 %	2,48 %	2,60 %	2,73 %

Avdragsprofilen

Ved å justere avdrag på lånene til minimum kan det frigjøres midler til bruk i driften. Det være seg innenfor tjenesteområdene eller til finanskostnader. Konsekvensen er at økonomien i kommunen på sikt vil bli mer presset ved at fremtidige avdrag og renter øker.

Tall i hele tusen	2017	2018	2019	2020
Avdrag i Handlingsprogrammet	72 504	78 550	83 822	85 452
Minimumsavdrag	61 580	64 848	64 455	64 205
Differanse	10 924	13 702	19 367	21 247

Minimumsavdraget er hva kommunen minimum må betale etter kommuneloven.

Reduksjon netto driftsresultat

Det er mål om et netto driftsresultat over tid på minst 1,75.

Netto driftsresultat i perioden:

Tall i hele tusen	2017	2018	2019	2020
Overføring til investeringer	15 000	20 000	20 000	20 000
Avsetninger til disposisjonsfond	12 374	9 396	11 427	13 599
Netto driftsresultat	27 374	29 396	31 427	33 599
Netto driftsresultat i % av inntekter	1,64 %	1,75 %	1,87 %	2,00 %

Å fjerne handlingsrommet er å redusere netto driftsresultat til 0. Konsekvensen er at vi ikke får sette av midler til disposisjonsfondet og vi må lånefinansiere investeringene. Dette er også strykingsmulighetene ved at kommunen overforbruker i forhold til budsjett.

Reduserte overføringer til investeringer

Konsekvensen av å bruke egenkapitalen vi skulle brukt på investeringer til drift, er ytterligere låneopptak som medfører høyere renter og avdrag.

Tall i hele tusen	2017	2018	2019	2020	Totalt
Investeringer inkl. mva (eks. selvkostområde)	110 066	163 312	75 999	166 806	516 183
Egenfinansiering av investeringer	15 000	20 000	20 000	20 000	75 000
Sum	13,6 %	12,2 %	26,3 %	12,0 %	14,5 %

Inntekspotensialet fra eiendomsskatt

I 2016 har 365 kommuner innført eiendomsskatt, dette er en økning på 10 fra 2015. Den generelle skattesatsen skal ligge mellom 2 og 7 promille av taksten på eiendommen. Den gjennomsnittlige generelle skattesatsen var i 2016 på 5,8 promille. Eiendomsskatt skal det første året innføres med 2 promille og kan økes med inntil 2 promille i året opp til 7 promille av verdi på eiendommene.

Lier kommune har ikke utført noen grundig analyse av inntektsgrunnlaget. Kommunen har stor valgfrihet ved fastsettelse av verdiberegningsmetode. Det er ikke anledning til å innføre eiendomsskatt på landbrukseiendommer. Landbrukseiendommer er derfor holdt utenfor i beregningen. I oversikten under er boligverdier, befolkningstall og dekningsgraden på arbeidsplasser lagt til grunn for rådmannens anslag.

Tall i hele tusen	2017	2018	2019	2020
Bruk Verker/bruk/næring	10 000	20 000	30 000	35 000
Boliger og fritidseiendommer	28 000	58 000	88 000	105 000
Sum	38 000	78 000	118 000	140 000

I oversikten over har rådmannen lagt til grunn en forsiktig verdivurdering. Kommunens inntekter er beregnet ut fra at en bolig på 120 m² i gjennomsnitt får en eiendomsskatt på 2 200 kroner i 2017 og 7 700 kroner i 2020. Både kommunal inntekt og skatt pr. eiendom er beregnet i nominelle priser, dvs. eks. prisstigning. Det er anledning til å differensiere eiendomsskattesatser på verker/bruk/næring og boliger.

Redusert avsetning til disposisjonsfondet

Konsekvensene av ikke å sette av midler til disposisjonsfondet er mindre handlingsrom når uforutsette ting skjer i kommuneøkonomien. Det kan eksempelvis være høyere rente i perioden enn vi har budsjettet. Anbefalt størrelse på disposisjonsfondet er 5 prosent av inntektene.

Ved utgangen av 2016 vil Lier ha et disposisjonsfond på rundt 97 mill. kr. En del av fondet er koblet til konkrete formål, bla avsetninger for å ivareta forpliktelsens ved over- og underskuddsordningen. Av fondet er det 79 mill. kr som ikke er knyttet til konkrete formål.

Tall i hele tusen	2016	2017	2018	2019	2020
Avsetning til disposisjonsfond		12 374	9 396	11 427	13 599
Disposisjonsfond totalt	97 610	109 984	119 380	130 807	144 406
I % av inntekter	6,3 %	6,6 %	7,1 %	7,8 %	8,6 %
Disposisjonsfond uten bindinger	79 291	91 665	101 061	112 488	126 087
I % av inntekter	5,2 %	5,5 %	6,0 %	6,7 %	7,5 %

Vedlegg 4 - Utvalgsoversikt

Rammer pr. virksomhet	Ramme 2016	Endringer fra 2016 til 2017			2017	2018	2019	2020	Utvalg
		Pris og lønn	Interne flyttinger	Realvekst					
Grunnskole	270 538	6 969	-1 600	500	276 407	278 607	278 607	278 607	GBK
PP-tjenesten	10 894	439	1 095	0	12 428	12 428	12 428	12 428	GBK
Sum grunnskole	281 432	7 408	-505	500	288 835	291 035	291 035	291 035	
150-156 Barnehage	194 955	4 979	0	300	200 234	200 234	200 234	200 234	GBK
Rehabilitering	18 485	29	-18 514	0	0	0	0	0	HSO
Vedtaks kontor	10 051	254	-968	0	9 337	9 337	9 337	9 337	HSO
Felles omsorg	4 814	86	968	3 080	8 948	8 948	8 948	8 948	HSO
Lege, legevakt og samhandlingsreformen	26 145	632	-5 562	0	21 215	21 215	21 215	21 215	HSO
Hjemmetjenesten	50 443	844	725	0	52 012	52 012	52 012	52 012	HSO
Nøstehagen bo- og omsorgssenter	28 255	480	4 662	136	33 533	33 669	33 805	33 805	HSO
Liertun sykehjem	29 053	528	3 480	1 400	34 461	34 461	34 461	34 461	HSO
Sentralkjøkken	9 412	230	0	500	10 142	10 142	10 142	10 142	HSO
Bratromveien 7/9/11 og Frogner bofellesskap	23 729	382	-9 422	-1 000	13 689	12 689	12 689	12 689	HSO
Fosshagen samlet	27 919	1 546	24 631	4 000	58 096	58 096	58 096	58 096	HSO
Sum Helse og omsorg	228 306	5 011	0	8 116	241 433	240 569	240 705	240 705	
Felles Velferd	-22 430	320	14 867	760	-6 483	-5 483	-3 483	-3 483	HSO
Omsorgslønn, pers. ass. støttekontakter m.m.	23 340	496	0	0	23 836	23 836	23 836	23 836	HSO
Helsestjenesten	15 340	211	505	740	16 796	17 246	17 246	17 246	HSO
Habilitering	26 766	621	2 000	1 800	31 187	33 387	33 387	33 387	HSO
Psykisk helse og rus	41 808	990	-20 735	1 450	23 513	23 513	23 513	23 513	HSO
Barneverntjenesten - Enslige mindreårige	1 074	143	0	0	1 217	1 217	1 217	1 217	HSO
Barnevernstjenesten	33 362	896	0	450	34 708	34 708	34 708	34 708	HSO
NAV	44 609	1 027	-1 132	938	45 442	44 442	43 442	43 442	HSO
Flyktningetjenesten	10 992	242	0	0	11 234	11 234	11 234	11 234	HSO
Ytre Lier bofellesskap for funksjonshemmede	41 447	976	5 000	0	47 423	47 423	47 423	47 423	HSO
Øvre Lier bofellesskap for funksjonshemmede	33 036	948	0	0	33 984	33 984	33 984	33 984	HSO
Lier voksenopplæring	8 444	209	0	0	8 653	8 653	8 653	8 653	HSO
Sum Velferd	257 788	7 079	505	6 138	271 510	274 160	275 160	275 160	
Kulturskolen	6 263	146	0	0	6 409	6 409	6 409	6 409	GBK
Lier Bibliotek	5 209	148	0	100	5 457	5 457	5 457	5 457	GBK
Kultur og fritid - Kultur	11 860	633	50	1 925	14 468	14 718	14 718	14 318	GBK
Kultur og fritid - Park og idrett	7 710	168	0	100	7 978	7 978	7 978	7 978	MU
Sum kultur	31 042	1 095	50	2 125	34 312	34 562	34 562	34 162	
LIER EINDOMSSKAP KF	71 068	1 864	0	6 290	79 222	79 222	79 222	79 222	FM - felles
Sum Infrastruktur	71 068	1 864	0	6 290	79 222	79 222	79 222	79 222	
Planseksjonen	6 926	536	-500	1 075	8 037	7 987	7 037	7 037	PU
SPREDT AVLØP	0	0	0	0	0	0	0	0	PU
Landbruksforvaltningen	3 290	199	100	50	3 639	3 589	3 589	3 589	MU
Sektor Samfunn	9 528	358	1 195	3 450	14 531	14 331	13 731	12 231	MU
Sum Plan Samfunn	19 744	1 093	795	4 575	26 207	25 907	24 357	22 857	
Kommunekassa	5 369	182	0	0	5 551	5 551	5 551	5 551	FM
Rådmannsteamet	12 166	351	-1 369	2 120	13 268	13 268	13 268	13 268	FM
IKT enheten	12 615	413	0	0	13 028	13 028	13 028	13 028	FM
STAB/STØTTE	229	5	1 400	-2 000	-366	-366	-366	-366	FM
RÅDGIVNINGSENHETEN	10 128	419	338	0	10 885	10 885	10 885	10 885	FM
ØKONOMI, INNKJØP, STATISTIKK OG RAPPORTERINGSENHETEN	8 441	349	-400	50	8 440	8 440	8 440	8 440	FM
SERVICE, INFORMASJON OG DOKUMENTENHETEN	17 965	384	-380	1 900	19 869	18 719	19 569	18 819	FM
HR ENHETEN	18 699	372	-434	-1 900	16 737	16 537	15 737	16 037	FM
Sum fellestjenester	85 612	2 475	-845	170	87 412	86 062	86 112	85 662	
Fekkesområdet	-1 182 279	-31 004	0	-29 151	-1 242 434	-1 245 020	-1 244 656	-1 242 306	FM - felles
Overføring Kirke	12 332	0	0	937	13 269	13 269	13 269	13 269	FM - felles
Sum Fellesområdet	-1 169 947	-31 004	0	-28 214	-1 229 165	-1 231 751	-1 231 387	-1 229 037	
Sym Totalt	0	0	0	0	0	0	0	0	
Sum tjenesteområdene	1 169 947	31 004	0	28 214	1 229 165	1 231 751	1 231 387	1 229 037	
Fellesområdene	-1 169 947	-31 004	0	-28 214	-1 229 165	-1 231 751	-1 231 387	-1 229 037	
Totalt	0	0	0	0	0	0	0	0	

Rammer pr. utvalg	Ramme 2016	Endringer fra 2016 til 2017			Nye rammer			
		Pris og lønn	Interne flyttinger	Realvekst	2017	2018	2019	2020
GRUNNSKOLE-, BARNEHAGE- OG KULTURUTVALGET	499 719	13 314	-455	2 825	515 403	517 853	517 853	517 453
HELSE-, SOSIAL- OG OMSORGSUTVALGET	486 094	12 090	505	14 254	512 943	514 729	515 865	515 865
MILJØUTVALGET	20 528	725	1 295	3 600	26 148	25 898	25 298	23 798
PLANUTVALGET	6 926	536	-500	1 075	8 037	7 987	7 037	7 037
FORMANNSKAPET	85 612	2 475	-845	170	87 412	86 062	86 112	85 662
FORMANNSKAPET - FELLESOMRÅDER OG KOMMUNALE FORETAK	-1 098 879	-29 140	0	-21 924	-1 149 943	-1 152 529	-1 152 165	-1 149 815
Totalt	0	0	0	0	0	0	0	0

Vedlegg 5 - Oversikt over vedtak i utvalgene

Gjennom året har utvalgene gjort vedtak med henvisning til handlingsprogrammet. Rådmannen har ikke funnet rom i beslutningsgrunnlaget for følgende vedtak:

MUV utvalget 24.02	Lier kommune overtar ikke driftsansvaret for øvre deler av Eikseterveien. Dagens driftsform videreføres gjennom det private veistyre for strekningen fra Eggevollen og opp til Solvang. Ved Behandling av HP 2017 vurderes det om Lier kommune finner dekning for driftsansvar uten bom.	Ingen endringer i beslutningsgrunnlaget
GBK utvalget 27.09	RM utreder oppstartkostn og driftskostn ved innføring av PC/nettbrett til alle i lierskolen	Ingen endringer i beslutningsgrunnlaget. Se også utfyllende tekst under.
GBK utvalget 27.09	BGK utvalget ber rådmannen i HP 2017-21 foreslå hvordan bemanningsnormen kan finansieres	Ingen endring i beslutningsgrunnlaget. Se også utfyllende tekst under.
GBK utvalget 7.06	P-plass Kanada	300.000 over kultur og fritids budsjett 2016/17
GBK utvalget	Lierdagene – ramme	I beslutningsgrunnlaget er det økt bevilgning fra 0,15 mill. kr hvert annet år til 0,15 mill. kr hvert år.
HSO utvalget 27.01	Forslag om endringer i den kommunale bostøtten	Ingen endringer i beslutningsgrunnlaget
HSO utvalget 8.06	Rusmiddelpolitisk handlingsplan	Ingen endringer i beslutningsgrunnlaget, utover regjeringens satsning rus/psykiatri
HSO utvalget 27.01	Fremtidig bruk av Giftstadbakken 9	Det er bevilget opp 24 mill. kr i investeringsrammene 2016.

Økt pc/nettbrett dekning i lierskolen

I GBK-utvalget i september bestilte utvalget en sak hvor det blir gjort rede for kostnader knyttet til en 1-1 pc/nettbrett dekning i lierskolen, med eventuelt øremerking av midler. Saken legges frem for politisk behandling i desember. En foreløpig, og grov, beregning viser at med en jevnlig utskiftning hvert tredje år, så vil vi ha en årlig kostnad for innkjøp på ca. 4,4 mill. kr. Det er i dette beløpet ikke tatt høyde for at en økt mengde pc/nettbrett også vil medføre økte kostnader til å drifte utstyret.

Ny bemanningsnorm barnehage

I GBK-utvalget i september (sak 34/2016) ble det gjort et vedtak om at en bemanningsnorm på 6 barn per voksen foreslås innført, og at finansiering av ny norm tas inn i HP 2017-20. En ny bemanningsnorm kan tidligst innføres fra høst 2017, og kostnadene ved denne er beregnet til ca. 9 mill. kr per år (halvårseffekt 3,75 mill. kr):

Ny bemanningsnorm med krav om 6 barn per voksen er ikke prioritert av rådmannen.

Vedlegg 6 - Oversikt over avgifter, gebyrer og egenbetalinger

Noen av prisene styres av forskrifter og kan endre seg etter at handlingsprogrammet er trykket. Se Lier kommunes nettsider for de siste oppdaterte prisene.

Type	Betalingssatser 2016	Betalingssatser 2017
1. Heldagsbarnehage	Satser pr måned	Satser pr måned
Pris for heldagsplass	kr 2 655,-	kr 2 730,-
Kostpenger**	kr 270,-	kr 280,-
Gebyr deltidsplass	kr 110,-	kr 110,-
Dagplass**	kr 195,-	kr 195,-
*Iht. fastsatte kriterier **Justeringen trer i kraft fra 01.02 aktuelt år pga. forskuddsbetaling		
Betaling 11 måneder pr. år.		
2. Skolefritidsordning for elever fra 1. - 7. trinn	Priser pr. mnd	Priser pr. mnd
Kost - full plass	kr 200,-	kr 205,-
1 dag	kr 620,-	kr 635,-
2 dager	kr 1 245,-	kr 1 275,-
3 dager	kr 1 865,-	kr 1 910,-
4 dager	kr 2 485,-	kr 2 545,-
5 dager	kr 2 675,-	kr 2 740,-
Før skoletid	kr 695,-	kr 710,-
Etter skoletid	kr 2 345,-	kr 2 405,-
Dagsats	kr 195,-	kr 200,-
3. Hjemmehjelp for eldre og uføre	Makspris pr. mnd.	Makspris pr. mnd.
Under 1G	kr 0,-	kr 0,-
1G - 2G	kr 190,-	kr 200,-
2G - 3G	kr 955,-	kr 980,-
3G - 4G	kr 1 435,-	kr 1 470,-
4G - 5G	kr 2 235,-	kr 2 290,-
5G - 6G	kr 2 870,-	kr 2 940,-
6G - 7G	kr 3 505,-	kr 3 595,-
7G - 8G	kr 3 830,-	kr 3 925,-
8G -	kr 4 465,-	kr 4 575,-
Timesprisen justeres med prisstigningen (deflator). Timesprisen kan ikke overstige selvkost (Forskrift om egenandel for kommunale helse- og omsorgstjenester). Selvkost er gjennomsnittlig timelønn inkl. sosiale utg. + administrasjonsutgifter (10 % av lønnskost). Selvkost er beregnet til 350 kr. timen		
	Timesats: kr 323,-	Timesats: kr 331,-

Type	Betalingssatser 2016	Betalingssatser 2017
4. Trygghetsalarmer, månedsleie	Pris leie pr. mnd:	Pris leie pr. mnd:
Under 1 G	kr 0,-	kr 0,-
1-2 G	kr 113,-	kr 115,-
2-3 G	kr 335,-	kr 345,-
Over 3 G	kr 360,-	kr 370,-
5. Korttidsopph. unntatt avlastning		
Forskrift om egenandel for kommunale helse- og omsorgstjenester Prisene endrer seg iht. endringer i forskriften. Normalt publiseres nye satser i desember året før. Ved korttidsopphold mer enn 60 døgn i løpet av et kalenderår gjelder satsene for langtidsopphold. Pr. dag/nattopphold		
Sats pr døgn for korttidsopphold :	kr 150,-	kr 155,-
Dagopphold:	kr 80,-	kr 80,-
Lier kommune følger statens maksimale satser, og endrer satsene i henhold til gjeldende regelverket.		
6. Institusjon – langtidsopphold		
Forskrift om egenandel for kommunale helse- og omsorgstjenester		
Fribeløp	kr 7 800,-	kr 8 000,-
For inntekt 1G	75 %	75 %
For overskytende inntekt	85 %	85 %
Beboer som, uten selv å ønske det, legges på dobbeltrom skal ved beregningen tilstås et fribeløp på kroner 38 300 pr. år. Lier kommune tar statens maksimale satser, og følger endringer i regelverket.		
7. Kjøring til/fra Lier arbeidssenter		
Egenandel taxi kjøring etter kontrakt	kr 55,-	kr 56,-
8. Fellesutgifter i boliger på Liertun og Nøstehagen		
Egenbetaling for fellesutgifter pr. mnd	kr 465,-	kr 475,-
9. Kjøkkendrift		
Middagsmat til eldre og uføre		
Pr. porsjon middag	kr 61,-	kr 63,-
Pr. porsjon dessert	kr 14,-	kr 15,-
Full kost for boliger med service fra kommunen	kr 3 445,-	kr 3 530,-
Kantinene		Egne lister øker med 2,6%
10. Vaksinasjon for reise til utlandet		
Vaksine voksne (utgiftsdekning kommer i tillegg)	kr 275,-	kr 280,-
Vaksine barn (utgiftsdekning kommer i tillegg)	kr 140,-	kr 145,-
Oppfølging	kr 140,-	kr 145,-
Malariaressept pr. familie	kr 275,-	kr 280,-
Ny helsebok/helsekort	kr 140,-	kr 145,-

Type	Betalingssatser 2016	Betalingssatser 2017
11. Norskkurs - Voksenopplæring		
<u>Priser for bedrifter</u>		
Undervisningsmateriell per person	kr 545,-	kr 560,-
Lærerutgifter per time for en hel gruppe	kr 875,-	kr 895,-
<u>Interne kurs hvor deltakeren betaler selv</u>		
Pr. time dagtid	kr 44,-	kr 45,-
Pr. time kveldstid	kr 65,-	kr 67,-
12. Kunnskapsprøve for å åpne spisested		
Fastsatt i "Forskrift om etablererprøve for styrer av serveringssted."		
Etablererprøve for serveringsvirksomhet	kr 400,-	kr 400,-
13. Gebyr for salg og skjenking av alkoholholdige drikker		
Følger "Forskrift om omsetning av alkoholholdig drikk mv." og justeres ved endringer i forskriften. Kapittel 6 i forskriften fastsettes for ett kalenderår om gangen, og fastsettes normalt i desember året før de gjelder. Bevillingsgebyret fastsettes på grunnlag av forventet omsatt mengde alkoholholdig drikk:		
Salg av øl	kr 0,18 pr. vareliter og minimum 1380,-	kr 0,20 pr. vareliter og minimum 1540,-
Skjenking	Gruppe 1: 0,37,- kr pr. liter Gruppe 2: 1,01,- kr pr. liter Gruppe 3: 3,31,- kr pr. liter Minimum 4100,-	Gruppe 1: 0,44,- kr pr. liter Gruppe 2: 1,18,- kr pr. liter Gruppe 3: 3,87,- kr pr. liter Minimum 4800,-
Ambulerende skjenkebevilling	kr 290,- pr. gang	kr 340,- pr. gang
Kunnskapsprøve i alkoholloven	kr 300,- pr. gang	kr 400,- pr. gang
14. Landbruksplaner		
Utarbeidelse av plan for tekniske tiltak og miljøtiltak i landbruket kr. pr time, eks.mva.	kr 620,-	kr 635,-
Utarbeidelse av gjødselplan kr. pr plan, eks.mva. + skifte, eks.mva.	kr 853,- kr 34,-	kr 875,- kr 35,-
15. Konesjonsgebyr		
Gebyr for behandling av: konesjonssaker	kr 5 000,-	kr 5 000,-
Delingssaker etter Jordloven	kr 2 000,-	kr 2 000,-
Gebyrene er fastsatt i forskrift (Landbruks- og matdepartementet)		

Type	Betalingssatser 2016	Betalingssatser 2017
16. Byggesak, planer, oppmåling m.v.		
<i>Gebyrregulativ og prisliste for planseksjonen behandles som egen sak parallelt med handlingsprogrammet. Her er en oversikt over de mest vanlige gebyrene/prisene:</i>		
Timespris for gebyr som beregnes etter medgått tid	kr 1 050,00	kr 1 080,00
Reguleringsplaner		
Reguleringsplaner i strid med overordnet plan		
Behandlingsgebyr	kr 0,00	kr 0,00
Arealgebyr pr. m2 for de første 20.000 m2	kr 5,85	kr 6,00,-
Arealgebyr pr. m2 over 20.001 m2	kr 4,10	kr 4,20,-
Reguleringsplaner i tråd med overordnet plan		
Behandlingsgebyr	kr 0,00	kr 0,00
Arealgebyr pr. m2 for de første 20.000 m2	kr 4,71	kr 4,85,-
Arealgebyr pr. m2 over 20.001 m2	kr 2,75	kr 2,85,-
Søknadsaker uten ansvarsrett		
- søkn. med gjennomsnitt total arbeidsmengde på under 2,5 timer	kr 2 020,00	kr 2 070,00
- søkn. med gjennomsnitt total arbeidsmengde på over 2,5 timer	kr 3 190,00	kr 3 270,00
Dispensasjon (§19-2)		
- dispensasjon som behandles administrativt på under 2,5 timer		kr 2 080,00
- dispensasjon som behandles administrativt på over 2,5 timer		kr 5 400,00
- dispensasjon som behandles politisk	kr 10 180,00	kr 14 000,00
Boligbygging (NS 3457)		
Tiltaksklasse 1	kr 24 500,00	kr 25 110,00
Tiltaksklasse 2	kr 30 710,00	kr 31 480,00
Tiltaksklasse 3	kr 48 980,00	kr 50 200,00
Opprettelse av grunneiendom mv (delingssøknad)		
Søknad i regulert område	kr 8 250,00	kr 8 460,00
Søknad i uregulert område	kr 10 170,00	kr 10 420,00
Oppretting av grunneiendom og festegrunn (matrikkelloven)		
Fra 0 m2 til 500 m2	kr 14 450,00	kr 14 810,00
Fra 501 m2 til 2000 m2	kr 19 200,00	kr 19 680,00
Arealer over 2 000 m2 betales i tillegg gebyr pr. påbegynt 1 000 m2	kr 1 810,00	kr 1 860,00
Kart		
Situasjonskart m/matrikkelbrev, reguleringsplan og naboliste	kr 1 360 eks mva	kr 1 740,-
Plassering og andre oppmålingstjenester		
For andre gebyrer se eget gebyr- og prisregulativ. Behandles som egen sak parallelt med handlingsprogrammet		

Type	Betalingssatser 2016	Betalingssatser 2017
17. Lier bibliotek		
For bøker og utlånsmaterieell		
a. Voksne og barn fra fylte 15 år, pr. puring	kr 35,-	kr 35,-
b. Barn under 15 år, pr. puring	kr 0,-	kr 0,-
Det kreves erstatning for bøker og annet materieell som etter 2 puringer ikke er tilbakelevert		
Bøker/lydbøker for voksne:	Kr 400 pr stk	Kr 400 pr stk
DVD:	Kr 200 pr stk	Kr 200 pr stk
Børne- og ungdomsbøker/-lydbøker, CD.:	Kr 200 pr stk	Kr 200 pr stk
Tidsskrifthefter, tegneseriehefter:	Kr 100 pr stk	Kr 100 pr stk
Språkkurs, oppslagsverk etc:	Etter skjønn – basert på gjenkjøpspris	Etter skjønn – basert på gjenkjøpspris
18. Kulturskolen		
	Pr halvår	Pr halvår
Individuell undervisning 100 %	kr 1 750,-	kr 1 800,-
Storgruppe (teater, keramikk, tegne/male, Dirridam)	kr 1 750,-	kr 1 800,-
Børnekore	kr 550,-	kr 600,-
Dans barn - 45 min/uke	kr 1 200,-	kr 1 250,-
Dans ungdom - 60 min/uke	kr 1 450,-	kr 1 500,-
Kurs og prosjekter	Pr. kurs 400-1600	Pr. kurs 400-1600
Instrumentleie	kr 400,-	kr 400,-
Kulturskolen gir søskenmoderasjon etter følgende prinsipper:		
• Bam nr.2 gis 20% moderasjon av gjeldende elevpengesats, barn nr.3 gis 50% moderasjon av gjeldende sats.		
• Det gis ikke søskenmoderasjon på timer som kjøpes av korpse, men søsken i andre disipliner gis moderasjon når de har søsken med korpselevplass.		
• Kulturskolen gir ikke søskenmoderasjon på kurs og prosjekter.		
19. Lier musikkverksted		
Lier Musikkverksted - deltakerbetaling pr år	kr 1 800,-	kr 1 800,-
20. Lierhallen (svømmehallen)		
Enkeltbillett voksen	kr 80,-	kr 80,-
Enkeltbillett barn	kr 40,-	kr 40,-
Enkeltbillett pensjonist/funksjonshemmet med ledsagerbevis	kr 40,-	kr 40,-
Klippekort voksen 12 klipp	kr 800,-	kr 800,-
Klippekort barn/pensjonist/funksjonshemmet 12 klipp	kr 400,-	kr 400,-
Leiepris pr. time - lokale lag/andre	kr 450/900	kr 450/900
21. Husleier		
Satser for husleie i kommunens boliger, satser for utleie av kommunens lokaler og anlegg.	Husleien blir prisjustert i forhold til avtale i husleiekontrakten. Kontraktene benytter total konsumprisindeks	Husleien blir prisjustert i forhold til avtale i husleiekontrakten. Kontraktene benytter total konsumprisindeks

Type	Betalingssatser 2016	Betalingssatser 2017
22. Baneleie ved Lier stadion, Tranby idrettspark og Sylling		
Trening for barn/unge er gratis. Klubbenes bruk av		
· Kamper full bane voksne lokallag	kr 350,- pr. kamp	kr 350,- pr. kamp
· Kamper full bane barn/unge lokallag	kr 100,- pr. kamp	kr 100,- pr. kamp
· Kamper halv bane barn/unge lokallag	kr 50,- pr. kamp	kr 50,- pr. kamp
· Pr garderobe Lier Stadion	kr 200,- pr. gang	kr 200,- pr. gang
· Videregående skoles/andre brukere naturgress/kunstgress, årssum beregnet ut fra timepris	kr 700,- pr. time uavhengig av sesong	kr 700,- pr. time uavhengig av sesong
· Kretslag kamper/trening inkl. garderober	kr 700,- pr. time	kr 700,- pr. time
· Cup/turnering med garderober	kr 3 500,- pr dag	kr 3 500,- pr dag
· Cup/turnering uten garderober	kr 1 750,- pr. dag	kr 1 750,- pr. dag
· Fotballskole - med garderober	kr 1 200,- pr. dag	kr 1 200,- pr. dag
· Fotballskole - uten garderober	kr 600,- pr dag	kr 600,- pr dag
Arr. teknisk vogn	kr 500,- pr gang	kr 500,- pr gang
· Arrangementsteknisk vog med utkjøring	kr 1 000,- pr gang	kr 1 000,- pr gang
23. Utleiepriser for flerbrukslokaler/haller		
Trening/fastleie for barn/unge mandag-fredag er gratis. Ellers brukes følgende priser:		
Fastleie:		
Stor idrettshall - pr. time for et skoleår - lokale lag/andre	kr 10 000/20 000	kr 10 000/20 000
Liten idrettshall - pr. time for et skoleår lokale lag/andre	kr 7 300/14 600	kr 7 400/14 800
Gymsal, aula - pr. time for et skoleår - lokale lag/andre	kr 4 500/9 000	kr 4 500/9 000
Helgeleie og enkeltarrangementer:		
Stor idrettshall med garderober - pr helgedag, lørdag eller søndag	kr 2 000/4 000	kr 2 000/4 000
Liten idrettshall med garderober - pr helgedag, lørdag eller søndag	kr 1 600/3 200	kr 1 600/3 200
Gymsal med garderober - pr helgedag, lørdag eller søndag	kr 1 200/2 400	kr 1 200/2 400
Tillegg for samtidig leie av aula/kantine der dette finnes	kr 700	kr 700
Aula, kantine, auditorium - pr dag - lokale lag/andre	kr 1 200/2 400	kr 1 200/2 400
Stor idrettshall med garderober - hel helg - lokale lag/andre	kr 3 000/ 6 000	kr 3 000/ 6 000
Liten idrettshall med garderober - hel helg - lokale lag/andre	kr 2 400/4 800	kr 2 400/4 800
Gymsal, aula - hel helg - lokale lag/andre	kr 1 800/3 600	kr 1 800/3 600
Tillegg for samtidig bruk av aula/kantine der dette finnes	kr 1 000	1 000
For spesielle arrangementer der mange rom leies over flere dager, og evt. ved overnatting, settes egen pris etter avtale.		
24. Lier kulturscene		
Lokale foreninger øver med eget utstyr gratis mandag-fredag. For øvrig brukes følgende priser:		
Lokalleie uten utstyr pr dag - lokalt kulturliv/andre	kr 2000/5 000	kr 2000/5 000
Lokalleie over mer enn to dager innrømmes rabatt.		
I tillegg betales leie for utstyr og praktisk hjelp, bl.a.:		
Bygget scene - lokalt kulturliv/andre	kr 1 000/2 000	kr 1 000/2 000
Leie lyd/lysutstyr m/en tekniker - lokalt kulturliv/andre	kr 7 000/12 000	kr 6 000/12 000
Leie lyd/lysutstyr m/to teknikere - lokalt kulturliv/andre	kr 12 000/16 000	kr 10 000/16 000
Leie stor prosjektor - lokalt kulturliv/andre	kr 1 000/3 000	kr 1 000/3 000
Leie trådløse mygger pr stk - lokalt kulturliv/andre	kr 200/500	kr 200/500
Leie flygel	kr 1 000/3 000	kr 1 000/3 000

Type	Betalingssatser 2016	Betalingssatser 2017
25. Engersand		
Engersand mandag-torsdag dag/kveld, samt fredag på dagtid	kr 2 000,- pr dag	kr 2 000,- pr dag
Engersand fredag kveld, lørdag eller søndag - en dag	kr 3 000,- pr dag	kr 3 000,- pr dag
Engersand helg lørdag og søndag + evt. rigging fredag	kr 4 200 pr helg	kr 4 200 pr helg
26. Inkassovarsler og gebyrer		
Gebyrer med hjemmel i lov og forskrift etter forsinkelsesrenteloven §3, oppdateres omkring nyttår. Rettsgebyr	kr 1 025,-	Vet ikke nye priser før i slutten av des. Rettes opp i endelig versjon av HP.
Purregebyr	kr 67,-	
Betalingsoppfordring	kr 201,-	
Saksbehandlingsgebyr ved forlikradsbehandling	kr 1 025,-	
Saksbehandlingsgebyr ved begjæring om utleggk	kr 1 025,-	
Saksbehandlingsgebyr ved begjæring om tvangssalg	kr 1 025,-	
For alle fakturakrav påløper forsinkelsesrenter med 9,5% p.a. fra forfall til betaling skjer.	Gebyrene følger eventuelle endringer i regelverket	Gebyrene følger eventuelle endringer i regelverket
27. Gebyrer for gravplass		
Feste av gravsted for 5 år	kr 1 450,-	kr 1 500,-
Pr. år	kr 290,-	kr 300,-

Type	Betalingssatser 2016		Betalingssatser 2017	
	Uten mva	Inkl. mva	Uten mva	Inkl. mva
28. Vannforsyning				
Årsavgift:				
Fastledd	kr 520,-	kr 650,-	kr 620,-	kr 775,-
Mengdeavhengig del pr. m ³	kr 12,92	kr 16,15	kr 14,78	kr 18,48
Tilknytningsgebyr:				
Fast beløp	kr 14 405,-	kr 18 006,-	kr 15 200,-	kr 19 000,-
Annet:				
Tilleggsgebyr ved ikke etterkommet pålegg om utbedring av lekkasje	100% av ord. årsgebyr		100% av ord. årsgebyr	
Purregebyr avlesningskort	kr 67,-		kr 69,-	
Avlesningsgebyr	kr 493,-		kr 505,-	
Gebyrreduksjon – ikke varslet avbrudd > 24 timer	kr 318,-	kr 398,-	kr 326,-	kr 408,00
Gebyrreduksjon – ikke varslet avbrudd > 8 timer, 3 g./år eller flere	kr 318,-	kr 398,-	kr 326,-	kr 408,00
Gebyrreduksjon – varslede kokepåbud	kr 318,-	kr 398,-	kr 326,-	kr 408,00
1. gangs test av vannmåler				
2. gangs test av vannmåler etter krav fra abonnent og resultat innenfor Stenging/gjenåpning	Faktiske kostnader		Faktiske kostnader	
	Faktiske kostnader		Faktiske kostnader	
29. Avløp				
Årsavgift:				
Fastledd	kr 520,-	kr 650,-	kr 620,-	kr 775,-
Mengdeavhengig del pr. m ³	kr 27,11	kr 33,89	kr 27,49	kr 34,36
Tilknytningsgebyr:				
Fast beløp	kr 14 405,-	kr 18 006,-	kr 15 200,-	kr 19 000,-
Annet:				
Tilleggsgebyr ved ikke etterkommet pålegg om utbedring av lekkasje	100% av ord. årsgebyr		100% av ord. årsgebyr	
Tømming av slamavskiller, septiktanker, tette tanker, mv for sanitære avløps vann:				
Tømming av septiktanker mv.				
Årlig tilsyn av avløpsanlegg	kr 500,-	ikke mva pliktig	kr 513,-	ikke mva pliktig
Tilsynskontorets personell, arbeid etter medgått tid jfr. Gebyrregulativets punkt 1.2	kr 975,-	ikke mva pliktig	kr 1 000,-	ikke mva pliktig
Beløpsgrense for overføring av utestående beløp jfr gebyrregulativets punkt 1.8	kr 500,-	ikke mva pliktig	kr 500,-	ikke mva pliktig
Tankvolum til og med 3 m ³	kr 1 781,-	kr 2 226,-	kr 1 827,-	kr 2 284,-
Tankvolum større enn 3 m ³ til og med 6 m ³	kr 2 699,-	kr 3 374,-	kr 2 769,-	kr 3 461,-
Tankvolum større enn 6 m ³ til og med 12 m ³	kr 4 341,-	kr 5 426,-	kr 4 455,-	kr 5 567,-
Tankvolum større enn 12 m ³ + behandling av volum over 12 m ³	kr 5 040,-	kr 6 300,-	kr 5 171,-	kr 6 464,-
Ekstraarbeid ved tømming, pris per time	kr 1 196,-	kr 1 495,-	kr 1 226,-	kr 1 533,-
Utedo/tørtoalett, pris per tømming	kr 3 175,-	kr 3 969,-	kr 3 258,-	kr 4 072,-
Oppmøte uten å få tømt, pris per gang	kr 559,-	kr 699,-	kr 574,-	kr 717,-
Tillegg for utrykning	919	1148,75	kr 943,-	kr 1 179,-

Type	Betalingssatser 2016		Betalingssatser 2017	
	Uten mva	Inkl. mva	Uten mva	Inkl. mva
30. Feiing (*Betalingssatser se pkt 26)				
Vanlig pipeløp (pr. gang)	kr 469	kr 587	kr 481,-	kr 601,25,-
Redusert pris for feiing av flere fyringsanlegg på samme boligenhet (pr stk)	kr 238	kr 297	kr 244,0,-	kr 305,00,-
Tillegg for eier av boligenheten som ikke gir melding om at feiing ikke passer eller hvis fyringsanlegget ikke har vært tilgjengelig ved første fremmøte	kr 301	kr 376	kr 308,0,-	kr 385,00,-
	Minimum		Minimum	
Dersom eier av boligenheten ved 2. gangs fremmøte av feier ikke gir melding om at feiing ikke passer eller hvis fyringsanlegget fortsatt ikke er tilgjengelig	kr 470	kr 587	kr 481,-	kr 601,25,-
Skorsteinsløp tilknyttet større fyringsanlegg (pr. stk)	kr 820	kr 1 025	kr 841,-	kr 1 051,25,-
Skorsteinsløp i fabrikkstein (pr. løpemeter)	kr 101	kr 118	kr 103,0,-	kr 128,75,-
Røykrør/røykkanal tilknyttet vanlig skorsteinsløp (pr. stk, over 1 meter)	kr 93	kr 116	kr 95,-	kr 118,75,-
Røykrør/røykkanal tilknyttet vanlig skorsteinsløp (pr. stk, over 1 meter, i tillegg pr. løpemeter)	kr 62	kr 77	kr 64,-	kr 80,00,-
Røykrør/røykkanal fra større fyringsanlegg (pr. løpemeter)	kr 137	kr 171	kr 140,-	kr 175,00,-
Røykrør/røykkanal tilknyttet fabrikkstein	kr 225	kr 281	kr 230,-	kr 287,50,-
Fjerning av beksot – fresing av skorsteinsløp (pr. time)	kr 517	kr 646	kr 529,0,-	kr 661,25,-
31. Tilsyn med fyringsanlegg				
Uten mva				
Vanlig fyringsanlegg (pr. stk)	kr 1 204	kr 1 505	kr 1 235,-	kr 1 544,-
Redusert pris for tilsyn av flere fyringsanlegg på samme boligenhet (pr. stk)	kr 610	kr 763	kr 617,-	kr 771,-
Tillegg for eier av boligenhet som ikke gir melding om at tilsyn ikke passer ved første fremmøte (uavhengig av fyringsanlegg)	kr 409	kr 511	kr 419,0,-	kr 524,-
	Minimum		Minimum	
Dersom eier av boligenhet ved 2. gangs fremmøte også møter ”stengt dør”, faktureres det fullt ut	kr 1 204	kr 1 505	kr 1 235,-	kr 1 535,-
Større fyringsanlegg (pr. stk)	kr 2 578	kr 3 223	kr 2 642,-	kr 3 303,-
Fabrikkfyringsanlegg (pr. stk)	kr 4 067	kr 5 084	kr 4 168,-	kr 5 210,-
Betalingsbetingelser				
Hvis eier/bruker av fyringsanlegg som er varslet om feiing/tilsyn ikke er tilstede, eller det er tekniske eller andre forhold som feieren ikke kan lastes for som gjør at feiing/tilsyn ikke kan utføres, må eier betale for det utførte arbeidet som er reisetid, rapport og administrative tillegg.				
Hvis eier/bruker ønsker å flytte varslet tidspunkt (dag) for feiing/tilsyn, kan dette avtales med feierseksjonen som kan kontaktes enten ved personlig fremmøte, telefon, telefax eller e-post. Beboere som har vært på ferie, sykehusopphold og lignende kan avtale ny tid da de kommer tilbake til boligenheten.				
Hvis eier/bruker ønsker feiing/tilsyn utenom feierens rute, betales det vanlige satser.				
Hvis eier/bruker ønsker feiing/tilsyn etter endt arbeidstid, på vanlige ukedager, betales et pristillegg på 50 %.				
Hvis eier/bruker ønsker feiing/tilsyn på lørdager, betales et pristillegg på 100 %.				

Type	Betalingssatser 2016		Betalingssatser 2017	
	Uten mva	Inkl. mva	Uten mva	Inkl. mva
32. Handel med fyrverkeri				
Gebyr for behandling av søknad (inkl. adm.utg. ved første tilsyn)	kr 1 929,-	kr 2 411,-	kr 1 978,-	kr 2 473,-
Gebyr første gangs tilsyn (reisetid, kjøring og tilsyn)	kr 430,-	kr 538,-	kr 440,-	kr 550,-
Gebyr andre gangs tilsyn	kr 1 105,-	kr 1 381,-	kr 1 130,-	kr 1 413,-
33. Renovasjon				
Standard abonnement	kr 2 561,-	kr 3 201,-	kr 2 638,-	kr 3 297,-
<u>Øvrige renovasjonsgebyrer</u>				
Samarbeid renovasjon (80 %)	kr 2 049,-	kr 2 561,-	kr 2 110,-	kr 2 638,-
Samarbeid renovasjon nedgravd løsning (100 %)			kr 2 638,-	kr 3 297,-
Stor familierenovasjon (130 %)	kr 3 329,-	kr 4 161,-	kr 3 429,-	kr 4 286,-
Hytterrenovasjon standard sommer (65 %)	kr 1 665,-	kr 2 081,-	kr 1 715,-	kr 2 144,-
Hytterrenovasjon samarbeid sommer (52 %)	kr 1 332,-	kr 1 665,-	kr 1 372,-	kr 1 715,-
Hytterrenovasjon standard helårs (100%)	kr 2 561,-	kr 3 201,-	kr 2 638,-	kr 3 297,-
Hytterrenovasjon samarbeid helårs (80%)	kr 2 049,-	kr 2 561,-	kr 2 110,-	kr 2 638,-
<u>Gebyr for tilleggstjenester</u>				
Tillegg for nedgravd/brannsikret løsning	kr 500,-	kr 625,-		
Gangtillegg standard renovasjon, pr 10 m	kr 380,-	kr 475,-	kr 400,-	kr 500,-
Gangtillegg storfamilie renovasjon, pr 10 m	kr 380,-	kr 475,-	kr 400,-	kr 500,-
Gangtillegg samarbeid renovasjon, pr 10 m	kr 190,-	kr 238,-	kr 200,-	kr 250,-
Gangtillegg samarbeid renovasjon 4-hjulsbeholder pr. 5 m	kr 190,-	kr 238,-	kr 200,-	kr 250,-
Ekstrasekk, pr stk.	kr 60,-	kr 75,-	kr 64,-	kr 80,-
Frdrag for hjemmekompostering	-kr 300,-	-kr 375,-	-kr 300,-	-kr 375,-

Vedlegg 7 – Kommunale tilskuddssatser for ordinære ikke-kommunale barnehager

Satser for kommunalt tilskudd 2017	Per heltidsplass		
	Drift inkl. adm.	Kapital	Totalt
Ordinære barnehager, små barn	177 003	8 800	185 803
Ordinære barnehager, store barn	83 650	8 800	92 450
Familiebarnehager, små barn	149 500	12 900	162 400
Familiebarnehager, store barn	113 700	12 900	126 600

Tall i kursiv er nasjonale satser for 2016. Departementet har per dato ikke kommet med nye satser for familiebarnehager eller kapitaltilskudd 2017.

Det tas forbehold om at satser for drift kan bli justert på grunn av endringer fra regjeringen.

Vedlegg 8 – Obligatoriske oversikter

Hovedoversikt drift 2017-2020

1000 kr.	R2015	B2016	B2017	B2018	B2019	B2020
Driftsinntekter						
Brukerbetalinger	56 950	52 325	52 896	52 896	52 896	52 896
Andre salgs- og leieinntekter	45 418	58 832	61 127	69 055	71 621	73 278
Overføringer med krav til motytelse	241 705	174 338	99 755	107 135	107 935	107 635
Rammetilskudd	522 219	523 902	531 724	536 724	536 724	536 724
Andre statlige overføringer	29 881	28 544	27 169	26 163	26 096	26 096
Andre overføringer	1 431	0	0	0	0	0
Skatt på inntekt og formue	737 381	783 042	822 817	822 817	822 817	822 817
Eiendomsskatt	0	0	0	0	0	0
Andre direkte og indirekte skatter	0	0	0	0	0	0
Sum driftsinntekter	1 634 985	1 620 983	1 595 488	1 614 790	1 618 089	1 619 446
Driftsutgifter						
Lønnsutgifter	691 658	691 217	677 451	677 202	677 002	675 502
Sosiale utgifter	189 390	206 147	194 891	194 839	194 839	194 839
Kjøp av varer og tj som inngår i produksjon	185 004	171 425	195 546	194 347	194 097	193 347
Kjøp av varer og tj erstatter egenproduksjon	343 040	314 084	333 771	337 098	336 848	336 848
Overføringer	88 087	112 149	75 552	84 868	86 004	85 604
Avskrivninger	62 454	0	0	0	0	0
Fordelte utgifter	-26	-1 517	-9 390	-9 390	-9 390	-9 390
Sum driftsutgifter	1 559 607	1 493 507	1 467 821	1 478 964	1 479 400	1 476 750
Brutto driftsresultat	75 378	127 476	127 667	135 826	138 689	142 696
Finansinntekter						
Renteinntekter og utbytte	22 454	23 580	22 780	21 780	21 780	21 780
Mottatte avdrag på utlån	61	0	0	0	0	0
Sum eksterne finansinntekter	22 515	23 580	22 780	21 780	21 780	21 780
Finansutgifter						
Renteutgifter og låneomkostninger	60 931	57 966	54 774	53 965	49 425	49 630
Tap på finansielle instrumenter (omløpsmidler)	0	0	0	0	0	0
Avdrag på lån	69 277	76 417	72 504	78 550	83 822	85 452
Utlån	118	0	0	0	0	0
Sum eksterne finansutgifter	130 326	134 383	127 278	132 515	133 247	135 082
Resultat eksterne finanstransaksjoner	-107 811	-110 803	-104 498	-110 735	-111 467	-113 302
Motpost avskrivninger	62 454	0	0	0	0	0
Netto driftsresultat	30 021	16 673	23 169	25 091	27 222	29 394
Interne finanstransaksjoner						
Bruk av udisponert fra tidligere år (overskudd)	0	10 414	0	0	0	0
Bruk av disposisjonsfond	8 407	5 996	4 017	4 017	4 017	4 017
Bruk av bundne fond	3 146	3 863	338	338	338	338
Sum bruk av avsetninger	11 553	20 273	4 355	4 355	4 355	4 355
Overført til investeringsregnskapet	10 000	10 000	15 000	20 000	20 000	20 000
Avsatt til dekning fra tidligere års underskudd	0	0	0	0	0	0
Avsatt til disposisjonsfond	17 569	26 946	12 524	9 446	11 577	13 749
Avsatt til bundne fond	3 590	0	0	0	0	0
Sum avsetninger	31 160	36 946	27 524	29 446	31 577	33 749
Resultat etter interne finanstransaksjoner	10 414	0	0	0	0	0
Regnskapsmessig mer/mindreforbruk	10 414	0	0	0	0	0

Hovedoversikt investering 2017-2020

1000 kr.	R2015	B2016	B2017	B2018	B2019	B2020
Inntekter						
Salg av driftsmidler og fast eiendom	18 879	5 000	0	0	0	30 000
Andre salgsinntekter	0	0	0	0	0	0
Overføringer med krav til motytelse	7 671	0	0	0	0	0
Refusjoner	64 508	60 400	18 478	29 947	12 485	30 646
Statlige overføringer	0	0	50 000	0	67 319	50 000
Andre overføringer	0	0	0	0	0	0
Renteinntekter og utbytte	40	0	0	0	0	0
Sum inntekter	91 097	65 400	68 478	29 947	79 804	110 646
Utgifter						
Lønnsutgifter	897	0	0	0	0	0
Sosiale utgifter	231	0	0	0	0	0
Varer og tjenester i komm. egenproduksjon	344 167	448 104	216 178	201 122	111 310	198 115
Kjøp av tjenester som erstatter egenprod.	0	0	0	0	0	0
Overføringer	87 813	8 100	8 073	4 203	4 203	4 203
Renteutgifter og omkostninger	0	0	0	0	0	0
Fordelte utgifter	0	0	0	0	0	0
Sum utgifter	433 108	456 204	224 251	205 325	115 513	202 318
Finanstransaksjoner						
Avdrag på lån	3 613	0	15 000	15 000	15 000	15 000
Utlån	22 339	0	35 000	35 000	35 000	35 000
Kjøp av aksjer og andeler	7 643	3 103	3 213	2 988	2 988	2 988
Dekning av tidligere års udekket	0	0	0	0	0	0
Avsatt til ubundne investeringsfond	0	0	0	0	0	0
Avsatt til bundne fond	11 645	0	0	0	0	0
Sum finanstransaksjoner	45 240	3 103	53 213	52 988	52 988	52 988
Finansieringsbehov	387 251	393 907	208 986	228 366	88 697	144 660
Dekket slik:						
Bruk av lån	358 413	383 266	178 986	193 366	53 697	109 660
Mottatte avdrag	0	0	0	0	0	0
Salg av aksjer og andeler	15 218	0	15 000	15 000	15 000	15 000
Bruk av tidligere års udisponert	10 000	10 000	15 000	20 000	20 000	20 000
Overført fra driftsregnskapet	0	0	0	0	0	0
Bruk av disposisjonsfond	3 620	0	0	0	0	0
Bruk av ubundne investeringsfond	0	0	0	0	0	0
Bruk av bundne fond	0	641	0	0	0	0
Bruk av likviditetsreserve	0	0	0	0	0	0
	0	0	0	0	0	0
Sum finansiering	387 251	393 907	208 986	228 366	88 697	144 660
Udekket/udisponert	0	0	0	0	0	0

* Tidligere har tilskudd vært regnet inn som del av prosjektet under linjen for «varer og tjenester i komm. egenproduksjon». For å gjøre dette mer oversiktlig viser vi nå tilskudd under «statlige overføringer».

Anskaffelse og anvendelse av midler

1000 kr.	R2015	B2016	B2017	B2018	B2019	B2020
Anskaffelse av midler						
Anskaffelse av midler	1 635	1 621	1 595	1 615	1 618	1 619
Inntekter driftsdel (kontoklasse 1)	91	65	68	30	80	111
Inntekter investeringsdel (kontoklasse 0)	396	407	217	230	90	146
Innbetalinger ved eksterne finanstransaksjoner	2 122	2 093	1 881	1 875	1 788	1 877
Sum anskaffelse av midler	4 244	4 186	3 761	3 750	3 577	3 753
Anvendelse av midler						
Utgifter driftsdel (kontoklasse 1)	1 497 153	1 464 021	1 443 259	1 451 516	1 449 816	1 447 566
Utgifter investeringsdel (kontoklasse 0)	433 108	456 204	224 251	205 325	115 513	202 318
Utbetaling ved eksterne finanstransaksjoner	163 921	137 486	180 491	185 503	186 235	188 070
Sum anvendelse av midler	2 094 182	2 057 711	1 848 001	1 842 344	1 751 564	1 837 954
Anskaffelse - anvendelse av midler						
Endring i ubrukte lånemidler	28 046	35 518	32 731	32 539	36 806	38 578
Endring i regnskapsprinsipp som påvirker AK Dr	-19 413	0	0	0	0	0
Endring i regnskapsprinsipp som påvirker AK Inv	0	0	0	0	0	0
Endring i arbeidskapital	8 633	35 518	32 731	32 539	36 806	38 578
Avsetninger og bruk av avsetninger						
Avsetninger						
Bruk av avsetninger	43 219	26 946	12 524	9 446	11 577	13 749
Til avsetning senere år	15 173	20 913	4 355	4 355	4 355	4 355
Netto avsetninger	28 046	6 033	8 169	5 091	7 222	9 394
Int. overføringer og fordelinger						
Interne inntekter mv	73 000	20 996	24 390	29 390	29 390	29 390
Interne utgifter mv	73 000	30 129	24 390	29 390	29 390	29 390
Netto interne overføringer	0	-9 133	0	0	0	0

BUDSJETTSKJEMA 1A

1000 kr.	R2014	B2015	B2016	B2017	B2018	B2019
Skatt på inntekt og formue	737 381	783 042	822 817	822 817	822 817	822 817
Ordinært rammetilskudd	522 219	523 902	531 724	536 724	536 724	536 724
Skatt på eiendom	0	0	0	0	0	0
Andre direkte eller indirekte skatter	0	0	0	0	0	0
Andre generelle statstilskudd	29 881	28 544	27 169	26 163	26 096	26 096
Sum frie disponible inntekter	1 289 481	1 335 488	1 381 710	1 385 704	1 385 637	1 385 637
Renteinntekter og utbytte	22 454	23 580	22 780	21 780	21 780	21 780
Gevinst finansielle instrumenter (omløpsmidler)	0	0	0	0	0	0
Renteutgifter, provisjoner og andre finansutgifter	60 931	57 966	54 774	53 965	49 425	49 630
Tap finansielle instrumenter (omløpsmidler)	0	0	0	0	0	0
Avdrag på lån	69 277	76 417	72 504	78 550	83 822	85 452
Netto finansinntekter/-utgifter	-107 753	-110 803	-104 498	-110 735	-111 467	-113 302
Til dekning av tidligere års regnskapsmessige merforbruk	0	0	0	0	0	0
Til ubundne avsetninger	17 569	26 946	12 524	9 446	11 577	13 749
Til bundne avsetninger	3 590	0	0	0	0	0
Bruk av tidligere års regnskapsmessige mindreforbruk	0	10 414	0	0	0	0
Bruk av ubundne avsetninger	8 407	5 996	4 017	4 017	4 017	4 017
Bruk av bundne avsetninger	3 146	3 863	338	338	338	338
Netto avsetninger	-9 607	-6 673	-8 169	-5 091	-7 222	-9 394
Overført til investeringsbudsjettet	10 000	10 000	15 000	20 000	20 000	20 000
Til fordeling drift	1 162 120	1 208 011	1 254 043	1 249 878	1 246 948	1 242 941
Sum fordelt til drift (fra skjema 1B)	1 162 120	1 208 011	1 254 043	1 249 878	1 246 948	1 242 941
Merforbruk/mindreforbruk	0	0	0	0	0	0

BUDSJETTSKJEMA 1B

1000 kr.	R2014	B2015	B2016	B2017	B2018	B2019
Grunnskole-, barnehage- og kulturutvalget	492 167	505 499	515 403	515 403	515 403	515 403
Helse-, sosial- og omsorgsutvalget	465 510	493 019	512 943	512 943	512 943	512 943
Miljøutvalget	19 482	20 320	26 148	26 148	26 148	26 148
Planutvalget	6 605	8 208	8 037	8 037	8 037	8 037
Formannskapet	148 213	87 178	87 412	87 412	87 412	87 412
Formannskapet, fellesområder (utover skjema 1A)	30 144	93 788	104 100	99 935	97 005	92 998
Sum fordelt	1 162 120	1 208 011	1 254 043	1 249 878	1 246 948	1 242 941

I. Korrigert for inntekter og utgifter som ligger i budsjett skjema 1A

NOTER TIL DRIFTSBUDSJETTET

1000 kr.	R2014	B2015	B2016	B2017	B2018	B2019
1) Grunnlaget for skatteanslaget og anslått beløp for inntektsutjevningen						
Skatteanslag	-737 381	-783 042	-822 817	-822 817	-822 817	-822 817
Rammetilskudd	-522 219	-523 902	-531 724	-536 724	-536 724	-536 724
2) Andre forventede fiskale inntekter						
Ingen			0	0	0	0
Sum			0	0	0	0
3) Forventede generelle statstilskudd						
Investeringsstilskudd reform 97	1 410	1 376	797	0	0	0
Komp. tilskudd omsorgsboliger/sykehjem	1 407	1 951	1 320	1 290	1 259	1 259
Rentekomp. skolebygg	1 808	1 693	1 503	1 341	1 311	1 311
Rentekomp. Kirkebygg	321	317	303	286	280	280
Integreringstilskudd	23 047	21 710	21 710	21 710	21 710	21 710
Sum	27 992	27 047	25 633	24 627	24 560	24 560
4) Forventet utbytte fra kommunalt eide selskaper						
Lier e-verk AS	9 625	9 500	10 700	10 700	10 700	10 700
Eidos	1 100	1 000	1 000	1 000	1 000	1 000
Annet						
Sum	10 725	10 500	11 700	11 700	11 700	11 700
5) Avsetninger og bruk av avsetninger						
Avsetning til disposisjonsfond	-17 569	-26 946	-12 524	-9 446	-11 577	-13 749
Sum			-12 524	-9 446	-11 577	-13 749

BUDSJETTSKJEMA 2A

1000 kr.	R2015	B2016	B2017	B2018	B2019	B2020
Investeringer i anleggsmidler (se også skjema 2B)	433 108	456 204	224 251	205 325	115 513	202 318
Utlån og forskutteringer	22 339	0	35 000	35 000	35 000	35 000
Kjøp av aksjer og andeler	7 643	3 103	3 213	2 988	2 988	2 988
Avdrag på lån	3 613	0	15 000	15 000	15 000	15 000
Avsetninger	11 645	0	0	0	0	0
Årets finansierungsbehov	478 347	459 307	277 464	258 313	168 501	255 306
Finansiert slik:						
Bruk av lånemidler	358 413	383 266	178 986	193 366	53 697	109 660
Inntekter fra salg av anleggsmidler	18 879	5 000	0	0	0	30 000
Tilskudd til investeringer	0	0	50 000	0	67 319	50 000
Kompensasjon for merverdiavgift	64 508	60 400	18 478	29 947	12 485	30 646
Mottatte avdrag på utlån og refusjoner	22 889	0	15 000	15 000	15 000	15 000
Andre inntekter	40	0	0	0	0	0
Sum ekstern finansiering	464 727	448 666	262 464	238 313	148 501	235 306
Overført fra driftsbudsjettet	10 000	10 000	15 000	20 000	20 000	20 000
Bruk av tidligere års udisponert	0	0	0	0	0	0
Bruk av avsetninger	3 620	641	0	0	0	0
Sum finansiering	478 347	459 307	277 464	258 313	168 501	255 306
Udekket/udisponert	0	0	0	0	0	0

BUDSJETTSKJEMA 2B

1000 kr.	R2015	B2016	B2017	B2018	B2019	B2020
Grunnskole-, barnehage- og kulturutvalget	3 236	6 026	1 379	1 035	574	574
Helse-, sosial- og omsorgsutvalget	1 042	3 749	1 907	236	236	236
Miljøutvalget	5 566	5 772	3 560	3 260	3 260	2 440
Planutvalget	375	4 089	2 215	677	677	677
Formannskapet	325 699	7 584	5 822	5 597	5 597	5 597
Formannskapet, fellesområder (utover skjema 1A)	142 430	432 087	262 581	247 508	158 157	245 782
Sum fordelt	478 347	459 307	277 464	258 313	168 501	255 306

1. Korrigert for inntekter og utgifter som ligger i budsjettskjema 2A

2015 hadde annen utfalgsinndeling, tallene er tilpasset utvalgsinndelingen fra 2016

Vedlegg 9 Leseveiledning for dokumentet

Tre i ett - om dokumentet

Rådmannens beslutningsgrunnlag er tre forskjellige dokumenter i ett.

- *Økonomiplanen* er obligatorisk og skal være fireårig.
- *Årsbudsjettet* er også lovpålagt og gjelder det første året etter vedtak.
- *Handlingsprogrammet* knytter økonomiske størrelser sammen med mål og rammebetingelser.

I Lier kommune praktiseres en ordning der rådmannen utarbeider et grunnlag for den politiske behandlingen, men det er formannskapet som former forslaget til vedtak som etterhvert blir innstilling overfor kommunestyret.

I tillegg til dette heftet er det utarbeidet følgende:

- Virksomhetskatalog – rammer, budsjettinnspill og nøkkeltall for hver virksomhet
- Salderingsark – regneark som simulerer ulike endringer i budsjettet (sendes gruppelederne)

Kommuneplanen er kommunens viktigste strategiske styringsdokument, og inneholder overordnede målsetninger og retningsvalg for kommunens utvikling. Handlingsprogrammet skal bidra til å realisere kommuneplanens målsetninger og inneholder mål, tiltak og økonomiske rammer for kommende fireårsperiode, samt budsjett for kommende år.

Handlingsprogrammet for Lier kommune omfatter fire strategiske fokusområder:

- Samfunn
- Tjenester
- Organisasjon og medarbeidere
- Økonomi

Fokusområdene er omtalt i hvert sitt kapittel med sentrale utfordringer og arbeidet med disse. Under de enkelte tjenestene fremkommer mål og driftsbudsjettet for tjenestekområdene.

Faktadel/underlag

I virksomhetskatalogen er det på en del tjenestekområder utarbeidet noen sammenlikninger av KOSTRA tall med andre kommuner. Det er et sett av kommuner for pleie og omsorg, ett sett av kommuner for oppvekst og et sett av kommuner for øvrige kommunale tjenester.

Lier har plukket ut 14 kommuner og laget en egen kommunegruppe som Lier blir sammenlignet med. Dette er kommuner som ligger tett opp til andre storkommuner og ikke har innført eiendomsskatt. Dette er presskommuner i forhold til vekst og har noenlunde tilsvarende utfordringer og rammebetingelser som Lier. Kommunene i denne gruppen er Ski, Frogn, Nittedal, Ullensaker, Øvre Eiker, Nedre Eiker, Røyken, Horten, Klepp, Sola, Os, Fjell, Askøy og Stjørdal. De tre mest kostnadseffektive kommunene av disse innen pleie og omsorg og grunnskole er supplert med spesielt kostnadseffektive kommuner. Mens de seks mest kostnadseffektive er benyttet for øvrige kommunale tjenester. Gjennomsnittet i kommunegruppe 13 er også benyttet.

Kommunene som er valgt er dermed alle svært effektive og/eller produktive. Spesielt er det tilfelle for pleie og omsorg og grunnskoleområdene.

Alle kommuner rapporterer tjeneste- og økonomidata til Statistisk sentralbyrå (SSB). Dataene rapporteres slik at det skal være mulig å sammenligne kommunene uavhengig av organisering. Kommunedataene blir kalt KOSTRA (KOMMUNE STAT RAPPORTERING), og benyttes for å vise hvordan kommunene prioriterer, kostnaden på ulike tjenester og kvalitet.

Økonomioversikter

Lier kommune, som de fleste andre kommuner, bruker rammebudsjettering. Dette betyr at de ulike virksomhetene får en ramme å drive etter. Virksomhetene gjennomfører sine tjenester innenfor denne rammen.

I handlingsprogrammet beskrives hvilke endringer som gjøres i forhold til de gjeldende rammene. I behandlingen rammene for 2017 – 2020 tas det utgangspunkt i de rammene som ble vedtatt for 2016. Hvis det ble bevilget midler til tiltak i 2016 ligger dette inne i rammen for 2017 og vises ikke i oversiktene. Det er kun endringer i forhold til rammen i 2016 som behandles i handlingsprogrammet.

Rammen fra 2017 justeres for pris/lønnsvekst, nye tiltak, innsparinger osv.

For hvert tjenestemråde er det utarbeidet to økonomiske oversikter som viser:

- *Driftsbudsjett* - regnskap og økonomiske budsjetterammer
- *Rammeendringer* - forslag til endringer i rammene i handlingsprogramperioden

Driftsbudsjett

Eksempel	Regnskap	Vedt. Bud	Just. Bud	Rammer i faste 2017-kroner			
	2015	2016	2016	2017	2018	2019	2020
10 Utgifter	1 000	1 000	1 020	1 580	1 680	1 580	1 580
30 Inntekter	-100	-100	-100	-100	-100	-100	-100
Netto ramme	900	900	920	1 480	1 580	1 480	1 480
			<i>Endring pr. år</i>	580	100	-100	0
			<i>% endring fra forrige år</i>	64,44 %	6,76 %	-6,33 %	0,00 %

Alle tall er oppgitt i 1000 kr. Venstre side av tabellen viser regnskap forrige år, vedtatt handlingsprogram og justert budsjett for inneværende år. Høyre side viser de økonomiske rammene blir i henhold til rådmannens beslutningsgrunnlag.

Rammeendringer

Eksempel	Endringer i 2017 kr.				Sum
	2017	2018	2019	2020	
Konsekvensjusteringer					
1 Overføring mellom ansvar	100	0	0	0	100
2 Pris- og lønnsvekst	30	0	0	0	30
<i>Sum konsekvensjusteringer</i>	<i>130</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>130</i>
Nye tiltak					
Ett nytt årsverk	500	0	0	0	500
Prosjekt	0	100	-100	0	0
<i>Sum nye tiltak</i>	<i>500</i>	<i>100</i>	<i>-100</i>	<i>0</i>	<i>500</i>
Innsparing/omstilling					
Strukturtiltak					
6 Flatt kutt	-50	0	0	0	-50
<i>Sum innsparing/omstilling</i>	<i>-50</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>-50</i>
Sum Eksempel	580	100	-100	0	580

Oversikten viser

- Konsekvensjusteringer – Flytting av rammer mellom ansvar (1) lønns-/prisvekst (2), konsekvens av fattede vedtak osv.
- Nye tiltak – tiltak utover det som tidligere er vedtatt
- Innsparing/omstilling – krav til innsparing/omstilling

Summene på de ulike tiltakene viser hvordan rammene endrer seg i forhold til året før. Eksempelen viser

- I 2017 øker rammene totalt med 580.000 kr, denne økningen ligger inne i alle årene
- I 2017 er det lagt inn et prosjekt med 100.000 kr som kun gjelder 2017. Dette medfører at rammen økes med 100.000 i 2018 (i forhold til 2017), og reduseres med 100.000 i 2019 (i forhold til 2018)